

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOĢIJAS UN MAKSLAS FAKULTĀTE
IZGLĪTĪBAS ZINĀTŅU NODAĻA

MŪZIKAS LOMA CILVĒKA DZĪVESPRASMJU PILNVEIDOŠANĀ

MAĢISTRA DARBS

Autore: Agnese Mālere

Stud.apliec. am08168

Darba vadītāja: profesore Dr.paed. Dainuvīte Blūma

RĪGA 2013

ANOTĀCIJA

Maģistra darba mērķis ir noskaidrot mūzikas izglītības iespēju ietekmēt cilvēka dzīvesprasmju pilnveidošanu. Teorētiskajā daļā tika izzināts, kādas dzīvesprasmes ir nepieciešamas 21.gs. cilvēkam, dzīvojot sabiedrībā, analizētas dzīvesprasmju veicināšana mūzikas izglītībā. Darba praktiskajā daļā pētītas pašreiz realizētās mūzikas izglītības iespējas attīstīt dzīvesprasmes. Pētījuma ietvaros aptaujāti mūzikas skolas audzēkņu vecāki un mūzikas skolas pedagogi.

Rezultātā, apgūstot pašreizējo mūzikas izglītības programmu, ir iespējams pilnveidot dzīvesprasmes, taču, tā kā realizētā programma ir profesionālas ievirzes, tad tā nav pieejama visiem, kā arī prioritāte ir programmas prasību apgūšana. Līdz ar to ir nepieciešama interešu izglītības mūzikas programmas izstrāde, lai mūziku var apgūt ikviens pēc savām spējām un neatkarīgi no vecuma.

Atslēgvārdi: dzīvesprasmes, mūzikas izglītība, mūzikas skola.

ANNOTATION

The aim of the Master Thesis is to find out the possibility of musical education to affect the development skills for life. The theoretical part consists of cognizing skills for life which are necessary for 21st Century human living in a society and analyzing the promotion of skills for life in music education. The practical part consists of a research about the possibilities in the music education which is being realized to develop skills for life. Parents whose children attend music school and teachers were interviewed.

As a result it is possible to develop skills for life attending music school, but the program which is being realized is professionally orientated, so it does not suit for everyone. A solution is to work out a program for amateur that is for everyone in any age depending on one`s abilities.

Keywords: Skills for life, music education, music school.

SATURS

Apzīmējumu saraksts	5
Ievads	6
1. Mūsdienu dzīvesprasmes	10
1.1. Pasaules uzskats	10
1.2. Kompetence	13
1.3. Prasmes	17
1.4. Cilvēka gatavība dzīvesprasmēm	25
1.4.1. Sabiedrība mūsdienās	25
1.4.2. Cilvēks sabiedrībā	27
2. Dzīvesprasmes un mūzika	32
2.1. Daudzveidīgās spējas mūzikā	32
2.2. Mūzikas skolas programma	38
2.3. Dzīvesprasmes mūzikas izglītībā.....	44
3. Pētījums par dzīvesprasmju pilnveidošanu mūzikas izglītībā	52
3.1. Pētniecisko metožu izvēles pamatojums	52
3.2. Pētījuma instrumenti	53
3.3. Pētījuma gaita	56
3.4. Aptaujas rezultātu analīze	58
3.4.1. Aptaujas pirmais bloks	58
3.4.2. Aptaujas otrais bloks	67
3.4.3. Aptaujas trešais bloks	74
Diskusija	81
Secinājumi	87
Izmantotās literatūras un avotu saraksts	90
Pielikumi	94
1. pielikums. Aptauja vecākiem	95
2. pielikums. Aptauja pedagogiem	100
3. pielikums. Faktoru griešana	104
4. pielikums. T - testa rezultāti komponentei – sadarbība un spriestpēja.....	105

5. pielikums. T - testa rezultāti komponentei – refleksija	106
6. pielikums. T - testa rezultāti komponentei – inovatīvisms	107
7. pielikums. T - testa rezultāti 2.aptaujas blokam	108
8. pielikums. T - testa rezultāti 3.aptaujas blokam	110
9. pielikums. Diagrammas	111

Apzīmējumu saraksts

IYSO – International Youth Symphony Orchestra

KM – Kultūras ministrija

KRIIC – Kultūras radošās izglītības industrijas centrs

LNK – Latvijas Nacionālā komisija

LR – Latvijas Republika

LR– Latvijas Republikas

MK – Ministru Kabinets

ZURD – Zinātnes un reliģijas dialogs

IEVADS

Mūsdienu cilvēks nav iedomājams kā norobežots indivīds no apkārtējās pasaules. Cilvēka dzīvē nepārtraukti notiek mijiedarbība ar apkārtesošo. 21.gadsimtā viss plūst un mainās ļoti strauji, grūti ir izsekot līdzī pārrmaiņām. Globalizācijas rezultātā ikvienam ir daudz iespēju un tai pašā laikā nav ne vienas iespējas, jo cilvēka apziņa nespēj tik līdzī notikumu gaitai un izanalizēt doto informāciju. Tādējādi ir ļoti grūti izšķirties par vienu vai otru iespēju, jo nevar zināt, kā tas ietekmēs turpmāko dzīvi. Tas liecina par to, ka dzīvojam informācijas sabiedrībā un cilvēki neprot lietot doto informāciju. Informācijas ir ļoti daudz, līdz ar to ir sarežģīti izšķirties par svarīgāko un nepieciešamāko. Faktuālām zināšanām vairs nav tik liela nozīme pašām par sevi, svarīgāk ir prast atrast informāciju un to pielietot. Mūsdienās dominē neparedzamība, tāpēc cilvēkiem jāmacās ar to rēķināties. Kā arī augsti attīstīto tehnoloģiju laikmetā sabiedrības labsajūta jeb prasības pēc komforta pieaug. Šodien daudz var atrisināt ar tehnoloģiju palīdzību un cilvēkam pašam nemaz nav jādomā. Tādēļ jāpievienojas ir 20.gs. savdabīgā un pretrunīgā vācu filosofa Martina Heidegera (*Martin Heidegger*) atziņai, ka “tehnika nav vairs tikai līdzeklis mērķa sasniegšanai, bet pati tehnika kļūst par mūsu realitātes, pasaules, apkārtējās dabas konstruētāju. Tādējādi jaunā laika tehnika kļūst par vienīgo spēku, kas nosaka cilvēka attieksmi pret apkārtējo pasauli un dabu. Galvenā bīstamība nav viss tehnikā, bet gan “dzīves tehnizācijā””(Mičulis, 2008, 4.lpp.). Varētu teikt, ka cilvēks sastāv no diviem prātiem – tehniskā un garīgā. Starp abiem prāta veidiem ir jācenšas uzturēt līdzsvaru. Taču rodas sajūta, ka cilvēkiem, kas dzīvo šodien nav vajadzības pēc ne viena no šiem prāta veidiem, jo viss tiek pasniegts gatavs. Tāpat var būt arī cilvēki ar ļoti augsti attīstītu tehnisko prātu, taču bez garīgā prāta. Garīgais prāto var raksturot kā dzīvesgudrību. Līdz ar to tas palīdz attīstīt arī dzīvesprasmes, lai būtu iespējams dzīvot sabiedrībā. Garīgais prāts ir tas, kas nosaka lietu būtību, kārtību un meklē līdzsvaru. Taču jāzina, kādas prasmes nepieciešams apgūt mūsdienu cilvēkam, lai atrastu un uzturētu līdzsvaru daudzveidīgajā pasaulē. Viennozīmīgi abi šie prāta veidi ir vērtības. Tā kā kultūra nosaka vērtība, tad tai jāpalīdz uzturēt līdzsvaru starp garīgo un tehnisko prātu. Savukārt bez kultūras sabiedrība nevar pilnvērtīgi eksistēt, jo tai nav vienota pasaules uzskata un virzība.

Līdz ar to nepieciešams pievērst uzmanību kultūras izkopšanai mūsdienās, jo citādāk cilvēks kā vērtība drīz vairs nepastāvēs. Kultūra ir plašs jēdziens, bet to var raksturot kā visu to īpašo garīgo, materiālo, intelektuālo un emocionālo īpašību kopumu, kas piemīt kādai sabiedrībai vai sociālai grupai, un līdzās mākslai un literatūrai ietver sevī arī dzīves un līdzāspastāvēšanas veidus, vērtību sistēmas, tradīcijas un uzskatus (Valsts

kultūrpolitikas vadlīnijas, 2006). Tātad kultūru rada un attīsta cilvēki. Lai sabiedrības locekļi varētu pilnvērtīgi veidot kultūru, tiem jābūt izglītotiem, jāattīsta un jāpilnveido savas prasmes. Esošai kultūrai un cilvēkiem mijiedarbojoties, rodas jauna kultūra, tādējādi norisinās šis izglītošanās process. Rezultātā novērojama gan indivīda, gan sabiedrības, gan valsts izaugsme. Līdz ar to kultūrpolitikas uzdevums ir radīt labvēlīgus apstākļus kultūras attīstības veicināšanai.

Tā kā jau tika minēts, ka kultūra kā jēdziens ir ļoti plašs, tai ir arī daudz formu. Viena no kultūras formām ir mūzika, kas arī ietekmē sabiedrības pilnveidošanos. Mūzikas izglītība ir zinātniski pamatota kā bērnu un jauniešu radošo spēju attīstības veicinātāja, taču tā attīsta arī dažādas citas prasmes. Tādējādi izriet arī šīs nozares specifika – izglītības pēctecības un nepārtrauktības nodrošināšanu. Teorētiski tas ir noteicis divu veidu mūzikas izglītības ieguves virzienus – attīstošo un specializējošo. Taču reālajā situācijā popularizēts tiek tikai specializētais virziens. Šobrīd mūzikas skolu prioritāte ir profesionālās ievirzes izglītības programmas īstenošana, kas nepilnīgi atbilst sabiedrības vajadzībām, un programmu īstenošanā iesaistīto pušu atšķirīgā darbības izpratne ir šķērslis mūzikas izglītības daudzveidīgai, pieejamai un kvalitatīvai attīstībai.

Šī pētījuma ietvaros tiks analizēts, kā mūzikas izglītības ietekmē cilvēku dzīvi sabiedrībā. Atklāts ir jautājums, vai visi vēlas būt profesionāli mūziķi. Iespējams labāk būtu vairāk popularizēt interešu izglītību, jo, kā nosaka LR Izglītības likuma 1.panta 3.punkts interešu izglītība ir personas individuālo izglītības vajadzību un vēlmju īstenošana neatkarīgi no vecuma un iepriekš iegūtās izglītības (Izglītības likums, 1998). Tas nozīmē, ka katram ir iespēja attīstīties un apgūt jaunas prasmes, kas noder dzīvē. Taču interešu izglītība neizprotamu iemeslu dēļ netiek pienācīgi novērtēta. Jāuzsver, ka profesionālās ievirzes izglītības programmas sekmīgas apguves rezultātā audzēknis saņem apliecību par profesionālās ievirzes izglītību, taču interešu izglītībā tā nav. Tāpat arī interešu izglītībai nav izveidota programma. Tā kā kultūra ir viens no sabiedrības virzītājspēkiem un mūzika kā viena no kultūras formām arī ir daļa no šī virzītājspēka, tad ir jānodrošina iespēja ikvienam interesentam apgūt mūzikas izglītību.

Mūzikas izglītība ir viens no ceļiem uz izglītotāku sabiedrību, taču pašreizējā situācijā problēmu rada tas, ka nav nodrošināta iespēja šo izglītību apgūt maksimāli lielam cilvēku skaitam. Līdz ar to profesionālās ievirzes programmas izpēti un ieteikumu sagatavošana interešu izglītības programmas izveidei, var ievērojami uzlabot iespējas ikvienam pēc paša vēlmes nodarboties ar mūziku. Tāpat arī veicināt cilvēku izpratni par to, kāpēc mūzika ir nozīmīga sabiedrības vispārējā izaugsme.

Nodarbošanās ar mūziku visbiežāk tiek minēta kā labākā intelektuālo spēju attīstītāja, kā smadzeņu neironu attīstības veicinātājs u.tml., taču līdz šim nav pētīts, kā mūzika veicina dažādu citu nepieciešamo prasmju attīstību, ko pielietot dzīvē. Tāpat arī mūzikas izglītības programmu teorētiskā analizēšana praktiskā darbībā nav realizējusies. Latvijā tā būtu īpaši noderīga pētījuma tēma, jo ir pieejama augsta līmeņa mūzikas pamatizglītība, salīdzinājumā ar citām pasaules valstīm. Tāpēc ir nozīmīgi aplūkot, kādas prasmes iespējams attīstīt pašreizējā mūzikas izglītības programmā un kā iespējams veicināt mūzikas izglītības apguvi plašākam cilvēku lokam.

Darbs sastāv no trīs daļām. Pirmajā daļā tiks noskaidrotas kādas dzīvesprasmes ir nepieciešamas 21.gs. un kādam ir jābūt cilvēkam, lai tās apgūtu. Otrajā daļā tiks teorētiski analizēta mūzikas izglītības saistība ar dzīvesprasmju apguvi. Savukārt trešajā – pētījuma daļā tiks praktiski pētīts, kādā veidā mūzikas izglītība veicina dzīvesprasmju apguvi reālajā dzīvē.

Pētījuma mērķis: noskaidrot mūzikas izglītības iespēju ietekmēt cilvēka dzīvesprasmju pilnveidošanu.

Uzdevumi:

1. Veicot literatūras analīzi, noskaidrot kādas ir mūsdienu dzīvesprasmes;
2. Analizēt profesionālās ievirzes mūzikas izglītības programmu;
3. Teorētiski izpētīt, kā mūzikas izglītība veicina dzīvesprasmju attīstību un pilnveidošanu;
4. Veikt pētījumu un noskaidrot, kā notiek dzīvesprasmju pilnveide mūzikas izglītībā.

Pētnieciskais jautājums: Kā pašreizējā mūzikas izglītība veicina dzīvesprasmju pilnveidi?

Pētījuma metodoloģija:

Teorētiskās metodes: literatūras analīze

Empīriskās metodes: anketēšana, intervēšana

Pētījuma objekts: mūzikas izglītība

Darba struktūra: ievads, trīs nodaļas ar apakšnodaļām, diskusija, secinājumi, ieteikumi, izmantotās literatūras un avotu saraksts, pielikumi.

Pētījuma bāze: aptaujāti 103 vecāki un 97 pedagogi

Pētījuma posmi:

Pētnieciskais darbs tika veikts no 2011. gada līdz 2013. gadam šādos posmos:

1. darba tēmas izvēle 2011.gada decembris
2. Konceptijas izstrāde un plāna izveide – 2012. gada janvāris – 2012. gada aprīlis
3. Literatūras un avotu analīze – 2012.gada maijs – 2012. decembris
4. Teorētiskās daļas izstrāde – 2013.gada janvāris – 2013.gada marts
5. Pētījuma veikšana, praktiskās daļas izstrāde – 2013. gada aprīlis
6. Darba sagatavošana iesniegšanai – 2013.gada maijs

1. MŪSDIENU DZĪVESPRASMES

1.1. Pasaules uzskats

21.gs. ir pavērsiens ceļā uz zināšanu sabiedrību – “sociālo attiecību sistēma, kas nodrošina augstu inovāciju līmeni un kurā katrs indivīds spēj panākt augstu līdzdalības pakāpi, pastāvīgi apgūstot, izmantojot un radot jaunas zināšanas. Mācīšanās mūža garumā ir labākais veids sevis pilnvērtīgai īstenošanai pārmaiņu radīto izaicinājumu apstākļos” (Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas, 2006, 24.lpp.). Tātad tas nozīmē, ka zināšanu sabiedrībā svarīgākais ir cilvēks, jo ap viņu norisinās gan darbība, gan arī viņš pats ir darbības veicējs. Cilvēkam šādā sabiedrībā ir jābūt nepārtrauktā kustībā, citādi nav iespējams tik līdzīgi notiekošajām pārmaiņām. Zinošākam cilvēkam ir plašāks pasaules uzskats. Un tieši pasaules uzskats ir viena no svarīgākajām iezīmēm, kas virza cilvēku uz jēgpilnu darbību. Taču, ja cilvēkam nebūs pietiekami plašas zināšanas, tad arī pasaules uzskats būs ierobežots. Zināšanu un pasaules uzskata saistību apraksta arī I.Augškalne un B.Garjāne sakot, ka zinātnes sniedz arvien plašāku informāciju par dabu, cilvēku un sabiedrību, tādējādi bagātinot pasaules uzskatu. Un savukārt zināšanu iegūšana ir process, kas ir būtisks personības attīstībai, tādēļ izglītībā zināšanu ieguvei tiek piešķirta liela nozīme (Augškalne, Garjāne, 2010.). Jāsecina, ka zināšanas un pasaules uzskats ir cieši saistītas lietas, taču svarīgi ir uzsvērt to, ka ne tikai zināšanas veido pasaules uzskatu.

Pasaules uzskats cilvēkam veidojas mijiedarbībā ar apkārtējo pasauli. Cilvēkam pašam ir iespēja to veidot, tajā atainojot savu pašizziņu, virzību uz mērķi un viedokli. Kā arī jāņem vērā, ka cilvēka pasaules uzskats ir atkarīgs no sabiedrības, sociālā statusa un kultūras, kurā viņš dzīvo. Tātad, jo cilvēks būs labāk izglītots, jo visaptverošāks veidosies viņa pasaules uzskats. Līdzīgu uzskatu pauž arī I.Augškalne un B.Garjāne, uzsverot, ka pasaules uzskats veidojas sarežģītas cilvēka un pasaules mijiedarbības rezultātā. Cilvēka un pasaules mijiedarbības formas ir dažādas, bet viena no svarīgākajām ir izglītība (Augškalne, Garjāne, 2010). Tas nozīmē, ka cilvēkam ir jābūt spējīgām veidot savu skatījumu uz pasauli, balstoties uz pieredzi un zināšanām, jāparedz atšķirīgais un jāmacās to pieņemt, izceļot arī savu viedokli. No vienas puses jāsaprot, ka sava pasaules uzskata veidošana nosaka arī virzienu dzīvē. Bez labas izglītības nav iespējams izveidot racionālu un līdzsvarotu pasaules uzskatu.

Raksturojot pasaules uzskatu, ir neiespējami nonākt pie vienas konkrētas definīcijas. K.Kalnciems saka, ka pasaules uzskatu veido pats cilvēks, viņa personība: viņa gara, jūtu, domu, lēmumu un rīcības pasaule. Pasaules uzskats veidojas trīs apziņas funkciju – izziņas,

pašapziņas un mērķvirzīšanas – mijiedarbības procesā. Savukārt, M.Heidegers raksta, ka pasaules uzskats ir pasaules aina. Ar ainu saprotot ne tikai vispārinātu priekšstatu par esošo, bet gan to, ka esošais mūsu priekšā nostājas kā sistēma, ietverot visu, kas to veido un ir tam piederīgs. Jau kopš 19.gs. tika uzsvērts, ka pasaules uzskats nozīmē arī noteiktu sākumpunktu cilvēka darbībai. Ž.Delors akcentē pasaules uzskata ciešo saistību ar cilvēka vajadzībām, kur svarīgākā vieta ir vajadzībai pēc dzīves jēgas, savas dzīves koncepcijas izstrādei, jeb tam, ko ietver uzdevums “mācīties būt”(Augškalne, Garjāne, 2010). Lai arī piedāvātie pasaules uzskata raksturojumi ir atšķirīgi, tiem tomēr ir kopīgas iezīmes, kas vērstas uz cilvēka spriestpēju, racionālu un loģisku domu gājieni, kā arī savu zināšanu pielietošanu. Pasaules uzskats paredz strukturētu skatījumu uz dzīvi, sevis disciplinēšanu un mērķtiecību, lai sasniegtu paša izvirzītās vajadzības.

Svarīgi ir akcentēt, ka pasaules uzskatu ir jāļauj veidot katram savu, nedrīkst pastāvēt modelis, pēc kura visiem jādomā vienādi. Tādā gadījumā cilvēka domu gājiens un unikālā būtība tiek noslāpēta. Tas nozīmē, ka latviešiem pasaules uzskata veidošana ir grūts uzdevums. Kaut vai vēsturisko iemeslu dēļ – citu valstu valdīšana periodi ir lieguši latviešiem atklāt tikai un vienīgi savu unikālo būtību. Īpaši jāuzsver tas, ka esam bijuši Padomju valsts. Tajā laikā cilvēkiem nebija nepieciešams neko domāt un nemaz nedrīkstēja neko darīt tā, kā cilvēks pats vēlas, jo visu noteica pastāvošas režīms – komunisms. No vienas puses šādam režīmam ir savi plusi, jo, ja sabiedrība ir šādi pakļauta, tad to vieglāk ir vadīt. Taču tai pašā laikā šie cilvēki ir ļoti jāiebiedē, lai viņi nesaceltos pret pastāvošo režīmu. No otras puses mūsdienās šāda režīma eksistences sekas ir aizkavējušas dažādu prasmju attīstību, kas tik ļoti nepieciešamas šodien. Ja cilvēkiem pusgadsimtu nav jādomā par to, kur strādāt un ko darīt, jo valsts nodrošināja darba vietu, tad šodien, kad valda demokrātija, katram pašam ir jācīnās par savu vietu dzīvē, cilvēki nezina, kā tas jā dara. Cilvēki nav pieraduši, ka apkārtējie apstākļi tik strauji mainās.

Taču šīs prasmes trūkst ne tikai bijušo Padomju Savienības valstu vai Trešās pasaules valstu iedzīvotājiem, bet visas pasaules iedzīvotājiem kopumā, tomēr tikko minēto valstu grupās, tas ir īpaši izteikti. Lai gan valstīs, kas visu savu līdzšinējo pastāvēšanas laiku ir bijušas patstāvīgas un neatkarīgas, ir jūtams, ka arī tur cilvēki nespēj racionāli tikt līdz zinātnes un tehnoloģijas straujajai attīstībai, globalizācijai un informācijas daudzumam. Tā kā pasaules uzskata veidošanā viens no galvenajiem balstiem ir izglītība, tad jāsaprot, kādam ir jābūt 21.gs. cilvēkam un līdz ar to, kādai jābūt izglītībai, lai veicinātu progresīva un veiksmīga cilvēka veidošanos.

Pasaules uzskata veidošanās un izglītība ir īpaši cieši saistīti jēdzieni. Pēc LR

Izglītības likuma 1.panta 4.punkta izglītība ir sistematizētu zināšanu un prasmju apguves un attieksmju veidošanas process un tā rezultāts. Izglītības process ietver mācību un audzināšanas darbību. Izglītības rezultāts ir personas zināšanu, prasmju un attieksmju kopums (Izglītības likums, 1998). Izglītība iekļauj ne tikai akadēmiskās zināšanas, bet arī nepieciešamo dzīvesprasmju apguvi, kas nodrošina iespēju izpildīt 21.gs. dzīves prasības. R.Garleja izglītību raksturo kā mērķtiecīgi organizētu sabiedrības vēsturiskās pieredzes, kultūrvērtību, zinātnisko faktu apgūšanas, pārmantošanas, sistematizētu zināšanu un prasmju apguves, personības īpašību, pārliecību, attieksmju un vērtību veidošanās jomu, darbības procesu un rezultātu. Kā arī cilvēka fizisko un garīgo kvalitāti, kas veido sabiedrības cilvēkpotenciālu (Garleja, 2006). R.Garlejas izglītības raksturojums plašāk paskaidro, ka tieši arī vēsture un kultūra ir ne mazāk svarīgi aspekti izglītībā par akadēmiskām zināšanām. Tieši dzīvesprasmju nozīmīgumu vairāk uzsver Pasaules Veselības organizācija, raksturojot dzīvesprasmes kā uz apstākļiem atbilstošu un pozitīvu uzvedību, lai tiktu galā ar izvirzītajām prasībām (Bluka, Rubana, 2002). Tādējādi nepieciešamās dzīvesprasmes paredz to, ka cilvēkam jāattīsta sevī esošās spējas, lai uzlabotu visdažādākās prasmes sekmīgai personiskajai, sociālajai un profesionālajai dzīvei.

Arī LR Izglītības likuma mērķis paredz nodrošināt katram Latvijas iedzīvotājam iespēju attīstīt savu garīgo un fizisko potenciālu, lai veidotos par patstāvīgu un attīstītu personību, demokrātiskas Latvijas valsts un sabiedrības locekli. Pēc LR Izglītības likuma 2.panta atbilstoši izglītojamā vecumam un vajadzībām tiek nodrošināta iespēja: 1) iegūt zināšanas un prasmes humanitāro, sociālo, dabas un tehnisko zinību jomā; 2) iegūt zināšanas, prasmes un attieksmju pieredzi, lai piedalītos sabiedrības un valsts dzīvē; 3) tikumiskai, estētiskai, intelektuālai un fiziskai attīstībai, sekmējot zinīgas, prasmīgas un audzinātas personības veidošanos (Izglītības likums, 1998). Apkopojot likuma mērķi minētās prasmes, jāsecina, ka tas iekļauj prasmes dažādajās dzīves jomās. Jāmin tas, ka likumā minētas ir prasmes, bet var teikt, ka šīs prasmes var saukt arī par dzīvesprasmēm, jo atbilst arī definīcijai par dzīvesprasmēm. Taču jāņem vērā, ka likums tika pieņemts 1998. gadā, kad jēdziens kompetence, kas arī raksturo dzīvesprasmes, netika tik bieži minēts.

Jāsecina, ka pasaules uzskats nav absolūts un tas mainās līdz ar cilvēku un apkārtējo vidi. Cilvēkam ir pat jārupējas par sava pasaules uzskata nepārtrauktu pilnveidošanu. Ja pasaules uzskats tiek pilnveidots, tas liecina par to, ka arī cilvēks pilnveidojas un attīstās. Pasaules uzskatu var nosaukt arī par cilvēka vizītkarti, jo, iepazīstot cilvēka pasaules uzskatu, atklājas arī cilvēka domas, jūtas, emocijas, rīcība un lēmumi. Kvalitatīvu pasaules uzskatu var veidot, kvalitatīvs cilvēks. Mūsdienās par kvalitatīvu cilvēku var saukt izglītotu cilvēku, kurš nepārtraukti pilnveido dzīvesprasmes, kā rezultātā kļūst par

kompetentu sabiedrības locekli.

1.2. Kompetence

Jēdziens kompetence ir viens no tiem, kuru jāanalizē, runājot par dzīvesprasmēm. Mūsdienās jēdziens kompetence tiek lietots ļoti bieži, un darba devēji prasa kompetentus cilvēkus. Bet šis jēdziens reizēm kalpo vairāk kā modes lieta un ne vienmēr tā komplekso būtību izprot. Ja aplūko jēdziena kompetence skaidrojumu, kādu piedāvā Ričards E.Bojatis (*Richard E.Boyatzis*), tad jāsecina, ka prasmes jau tajā ir iekļautas, jo kompetence ir neizmantojotās spējas vai spējas (Boyatzis, 2008). Savukārt, 2001. gadā Eiropas Komisija izveidotā ekspertu grupa terminu prasmes pārskatīja. Ekspertu grupa secināja, ka kompetence ir plašāks par prasmēm. Kompetence, pēc Eiropas Komisijas ekspertu viedokļa, ir vispārējās spējas, kuras balstās uz zināšanām, prasmēm, vērtībām un attieksmi, kas tiek attīstīta cilvēka izglītošanās procesā (Bikse, 2011). Tātad jāsecina, ka kompetences ir sarežģītāks jēdziens salīdzinājumā ar prasmēm. Ja cilvēkam piemīt kāda spēja, to attīstot, attīstās arī kāda konkrēta prasme. Līdz ar to kompetenci var uzskatīt par augstāko dzīvesprasmī, jo, ja indivīds izmantos savas spējas, tad vienlaicīgi attīstīsies arī prasmes. Savukārt prasmes pilnveido attiecīgo kompetenci.

Ja pievēršas kompetences jēdziena vēsturei, tad jāuzsver, ka līdz 20.gs. 70.gadiem dominēja ekonomiska pieeja cilvēkkapitāla attīstībai. Ražošanā dominēja lieli uzņēmumi, kuru pārvaldībai bija jāgatavo dažāda līmeņa augsti profesionāli speciālisti. Līdz ar to svarīgu personai nepieciešamo īpašību attīstība, zināšanu un prasmju apguve tika attiecināta uz vadītājiem. Taču pagājušā gadsimta beigās ekonomikā sāka dominēt pakalpojumu sektors, vairāk tika dibināti mazie un vidējie uzņēmumi, attīstījās informācijas un telekomunikācijas tehnoloģijas, rezultātā mainījās ražošanas struktūra, situācija tirgū un cilvēka vērtība. Priekšplānā izvirzīja kompetentu cilvēku kā svarīgāko konkurētspējas nosacījumu. Cilvēka spējas sāka identificēt ar viņa kompetenci. Cilvēka attīstības galvenais mērķis ir ne tikai materiālo labumu gūšana, bet arī viņa vispusīga attīstība – intelektuālo, sociālo, politisko, tikumisko, estētisko un fizisko īpašību attīstīšana (Bikse, 2011).Tātad šāds skatījums viennozīmīgi parāda to, ka uz cilvēku ir jāskatās kā uz veselumu un nevar neko nodalīt. Cilvēks izvirzās attīstības priekšgalā un nosaka attīstības gaitu un tempu. Izriet, ka no cilvēkiem pašiem ir atkarīgs, kas būs un ko paveiksim. Tas paredz lielu atbildības izjūtu pret sevi un sabiedrību kopumā, kā arī nepieciešamību būt gatavam to uzņemties. Tas nenozīmē, ka ir iespējams akli pakļauties dzīves attīstībai, nedomājot racionāli līdz.

Tāpēc Bikse apraksta jēdzienu kompetence no cilvēkpotenciāla raksturlieluma. Šādā aspektā kompetence nozīmē lietpratību, plašas zināšanas kādā jomā, jautājumā, darbības sfērā. Tāpat arī kompetence ir gatavība darbībai, subjekta izziņas vajadzība; personības attīstības veseluma procesuāls, integrējošs rādītājs, individuāli psiholoģiska, sociāla kvalitāte, spējas, kas nodrošina sekmīgu darbības veikšanu; arī amatpersonu pilnvaru apjoms, to izpildes pārzināšana (Bikse, 2011). Arī šāds kompetences raksturojums paredz cilvēka vispusīgu skatījumu uz dzīvi kopumā. Cilvēkam uz visu jāskatās kā uz kopveselumu. Plašajā informācijas pasaulē jāspēj redzēt sakarības, saistības un cēloņseku attiecības. Un dzīve mūsdienu sabiedrībā padara kompetenču nepieciešamību kā prasību. Individūdam ir jāmeklē iekļauties jebkurā vidē, jāmacās pieņemt un izvērtēt dažādi viedokļi.

Eiropas Komisija ir izvirzījusi astoņas pamatkompetences, kas nepieciešamas cilvēkam, atbalstot personisko piepildīšanos, iekļaušanos sabiedrībā, aktīvu pilsoniskumu, arī nodarbinātību, un kas tiek uzskatītas par vienlīdz svarīgām dzīvei un darbam uz zināšanām balstītā sabiedrībā: pirmā – sazināšanās angļu valodā (tiem, kam angļu valoda nav dzimtā), otrā – sazināšanās citu Eiropas valstu valodā (izņemot angļu); trešā – IST/digitālā kompetence; ceturta – starppersoniska un interkulturāla kompetence; piekta – sociālā kompetence; sestā – kulturālā apziņa; septīta – mācīšanās mācīties; astotā – uzņēmējspēja (Bikse, 2011).

Par pirmajām septiņām kompetencēm sabiedrībā tiek diskutēts diezgan bieži. Tās ir ļoti šauras, jo nosaka ļoti konkrētas prasības. Taču visaptverošākā un svarīgākā ir pēdējā minētā kompetence – uzņēmējspējas, kas bieži tiek jaukta ar uzņēmējdarbību. Bet kompetence – uzņēmējspējas ir indivīda personisko dotumu, īpašību un spēju kopums, kas nodrošina sekmīgu uzņēmējdarbību. Tā ietver: jaunrades un jauninājumu ieviešanas spējas, kontaktēšanās, organizatora, projektu vadīšanas, savas darbības plānošanas un riska uzņemšanās spējas, uzņēmīguma, kā arī zināšanas un prasmes, kas nepieciešamas, lai veidotu jaunu uzņēmumu un iemiesotu praktiskas idejas tā sekmīgā attīstībā. Cilvēka personiskās īpašības, kas raksturo kompetenci uzņēmējspējas, var sakārtot četrās grupās: pārvaldības kompetence, sociālā kompetence, personas kompetence un uzņēmīguma īpašības (Bikse, 2011). Līdz ar to jāsecina, ka kompetence uzņēmējspējas vairāk līdzinās kompetences definīcijai kā vispārējām spējām, kas attīstās izglītošanās procesā. Kompetence ir cilvēka raksturojoša kvalitāte, kas norāda uz lietpratīgu dzīvesprasmju lietošanu un pilnveidošanu.

Pats nozīmīgākais, ko apraksta V. Bikse par kompetenci uzņēmējspējas ir uzņēmīguma īpašības (*entrepreneurial qualities*). Svarīgi, lai jaunais cilvēks varētu uzņemties iniciatīvu, izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt, radoši darboties, prast

pārvarēt neveiksmes un tās kritiski izvērtēt, riskēt, lai īstenotu savu ideju. Bet, kā uzsver arī V.Bikse, tad redzam, ka jēdziens uzņēmīgums nav identisks ar uzņēmējspēju. Uzņēmīgums ir viena no būtiskākajām cilvēka īpašībām, kas nepieciešama jebkurā dzīves situācijā. Savukārt kompetencei uzņēmējspēja ir daudz plašāka nozīme, jo tas skar cilvēka īpašību kopumu attīstību, kas viņam ir nepieciešamas kā personīgajā, tā arī sabiedriskajā un profesionālajā sfērā (Bikse, 2011). Uzņēmīgumu kā nozīmīgu īpašību akcentē arī K.Oganisjana, sakot, ka “uzņēmība ir dinamiska sistēma, kurā tās cēloņsakarīgi saistītie komponenti – cilvēka rakstura iezīmes, motivācija, izziņa, vajadzības, emocijas prasmes, mācīšanās un rīcība –, funkcionējot kopā kā vesels, mijiedarbojas ar vidi, lai identificētu, radītu un īstenotu iespējas līdz jaunas vērtības veidošanai (Pļaviņa, 2009). Bet, jāuzsver, ka bieži šo īpašību uzskata par ekvivalentu ar uzņēmējdarbību, bet uzņēmējdarbības rezultātā tiek sniegts pakalpojums vai saražots prece. Savukārt uzņēmējspējas norāda uz to, ka cilvēkam ir potence kādu ideju pārvērst aktīvā darbība. Taču, kā redzams, tad, lai cilvēks spētu pilnvērtīgi attīstīt kompetenci uzņēmējspēja, jāattīsta visas tajā minētās kompetences un īpašības savstarpēji saistītā veidā. Uzņēmējspējas nodrošina prasmes, kas palīdzētu ne tikai veidot uzņēmumu, bet arī veiksmīgi dzīvot.

Citādāk kompetenci definē Ričards E.Bojatis (*Richard E.Boyatzis*) sakot, ka tas ir saistīts, bet atšķirīgs uzvedības kopums, kas organizēts, balstoties uz principiem, ko mēs saucam par nodomu (Boyatzis, 2008). Šāda definīcija paredz, ka ir uzvedības kopums, kas konkrētā situācijā nosaka, kā cilvēks rīkosies attiecīgajā situācijā. Tātad cilvēka reakcija parāda viņa kompetenci problēmsituācijā vai kādā situācijā, vai jomā. Bojatis, smalkāk aprakstot kompetenci, saka, ka to var raksturot arī kā uzvedības pieeju emocionālai, sociālai un kognitīvai inteliģencei. Viņš vairāk apraksta tieši pieeju emocionālai inteliģencei kā spējai atpazīt, saprast un izmantot emocionālo informāciju par sevi, lai nonāktu līdz vai veicinātu efektīvu vai ļoti augstu sniegumu (Boyatzis, 2008). Šajā raksturojumā izskan jauns jēdziens inteliģence, kas nav ne mazāk svarīgs kā kompetences un prasmes.

Viens no inteliģences jēdziena izzinātājiem ir Hovards Gardners (*Howard Gardner*), kurš pētījis šo jēdzienu cilvēka daudzveidīgo spēju (*multiple intelligence*) ietvaros. H.Gardners inteliģenci definē kā spēju risināt problēmas vai veidot produktus, kas ir vērtība vienā un vairākās kultūrās (Gardner, 2006). Tātad jāsecina, ka inteliģence paredz pielietot spējas un prasmes, kas cilvēkam nepieciešamas 21.gs., jo bez tām nav iespējams ne risināt problēmas, ne būt inovatīvam un radīt jaunas un nezūdošas vērtības. Tomēr arī šī jēdziena definīcija nekad nevar būt absolūta. Tāpēc H.Gardners kopā ar Deividu Henriju

Feldmani (*David Henry Feldman*) un Mihaelu Čikszentmihali (*Mihaly Csikszentmihalyi*) jēdzienu inteligence definēja kā bioloģisku un psiholoģisku potenciālu; tas ir potenciāls, kuru, kā uz pieredzi pamatotu, kulturālu un motivējošu faktoru rezultātu, kas ietekmē personu, iespējams realizēt līdz lielākai vai mazākai pakāpei (Gardner, 2006). Gardnera pirmā definīcija skaidro to, ka cilvēkā ir spējas, taču otrā definīcija paskaidro arī kā un no kurienes rodas šīs spējas. Un spēja veidot ko jaunu balstās ne tikai uz cilvēka iedzimtajām spējām, bet arī uz pieredzi un apkārtējo vidi. Savukārt otrā definīcija, kas veidota kopā ar kolēģiem, nosaka to, ka inteligence cilvēkā daļēji ir iedzimta noteiktā līmeni un daļēji to iespējams ir attīstīt.

Tātad inteligence ir plašs jēdziens, kura esamība un attīstība ir atkarīga no mūsu rīcības dažādās situācijās. No vienas puses inteligenci var skatīt kā vispārīgu cilvēka rakstura iezīmi, bet no otras puses arī kā individuālu rakstura iezīmi. Inteligence liecina par prāta un jūtu līdzsvaru. Cilvēkam inteligence vispārīgi ir, taču, balstoties uz katra individuālajām interesēm, katram tā izveidosies citādāka. Inteligence balstās uz saprātīgu domāšanu, vienlaicīgi neizslēdzot arī jūtas. Inteligence var būt augstākais kompetences līmenis. Tā norāda uz kompetences sekmīgu apgūšanu.

Daniels Goulmens (*Daniel Goleman*) grāmatā “Tava emocionālā inteligence” apraksta emocionālo inteligenci kā īpašību galveno kopumu, kuru veido spēja motivēt sevi darbībai un neatkāpties grūtību priekšā; spēja apvaldīt nepacietību un negaidīt tūlītējus panākumus; spēja nepadoties garastāvokļa svārstībām un nepieļaut, ka raižu dēļ tiek “zaudēta galva”; spēja just līdzītiem un neatteikties no cerības. Emocionālā inteligence ir arī kā spēja izveidot nemaldīgu spriedumu par sevi un likt to lietā, lai dzīvē gūtu panākumus. Tāpat arī šo jēdzienu var saprast, kā metaspēju, kas nosaka, cik labi vai slikti cilvēki prot izmantot pārējās gara spējas (Goulmens, 2001). It kā visas definīcijas ir līdzīgas un pasaka vienu un to pašu, taču katrā no tām ir atšķirīgi uzsvāri. Pirmajā gadījumā vairāk tiek aprakstīts tas, kādas kvalitātes ietver šis jēdziens. Otrajā – pamato labākus panākumus dzīvē. Savukārt trešajā gadījumā vairāk uzsvārs ir uz filosofisko šī jēdziena nozīmi – spēja domāt par spējām. Jāsecina, ka autors piedāvājis plašu skatījumu, atbildot uz jautājumu, kas ir emocionālā inteligence. Individuālam nepieciešama psiholoģiskā gatavība, lai spētu reaģēt adekvāti uz dažādām dzīves situācijām. Līdz ar to var secināt, ka emocionālā inteligence ir nepieciešama ikvienam 21.gs.cilvēkam, lai būtu vieglāk dzīvot mūsdienu sabiedrībā.

Kopumā aplūkojot jēdziena kompetences rašanos, rodas arvien vairāk jautājumu, kā attīstīt spējas un pilnveidot prasmes, lai sasniegtu šīs minētās kompetences. Lai arī

definīcijas mazliet atšķiras, akcentējot, vai nu uz uzvedību, reaģējot dažādās situācijās, vai arī uzsverot pamatkompetences vai vairāk akadēmiskās zināšanas, tās visas tomēr apraksta globalizācijas ietekmi uz mūsdienu dzīvi sabiedrībā. Globalizācijas rezultātā cilvēkiem jāzina un jāspēj saprast arvien vairāk. Jāsecina, ka tādas konkrētas kompetences, kā sazināšanās citā valodā vai digitālā kompetence, kļūst par šauru. Tās vairāk tiek pārvērstas par prasībām. Kompetence kā vispārīgs jēdziens norāda uz vēlmi izzināt un izglītoties, lai spētu redzēt kopveselumu. Līdz ar to rodas nepieciešamība noskaidrot, kādas prasmes un spējas ir nepieciešamas, lai cilvēku var saukt par kompetentu.

1.3. Prasmes

Cilvēkam, lai spētu dzīvot mūsdienu sabiedrībā, ir jāspēj reaģēt uz nepārtraukti notiekošajām pārmaiņām. Tas nozīmē, ka sekmīgas dzīves iespēju nodrošināšanai, jāapgūst dažādas prasmes, lai spētu uz dzīvi skatīties kā uz kopveselumu, saskatīt sakarības un analizēt tās, kā rezultātā izdarīt izvēli. Līdz ar to, ja sabiedrība vēlas būt izglītota un apgūt iepriekšējā nodaļā minētās kompetences un veidot jēgpilnu pasaules uzskatu, tad jāattīsta savas spējas un jāpilnveido prasmes. Prasmes raksturo “māka veikt kādu darbību atbilstoši nepieciešamajai kvalitātei un apjomam; darbības izpildes priekšnosacījums. Tāda zināšanu, darbības paņēmieni apguves pakāpe, kas ļauj apgūto izmantot mērķtiecīgā darbībā”(Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 134.lpp.). Savukārt dzīvesprasmes Pasaules Veselības organizācija definē kā “spēju adaptīvi un pozitīvi tikt galā ar ikdienas dzīves izvirzītajām prasībām”(Bluka, Rubana, 2002, 6.lpp.). Līdz ar to var secināt, ka dzīvesprasmes paredz prasmju pielietojumu. Dzīvesprasmju apguvei ir nepieciešams pamats – zināšanu prasmju un attieksmju kopums. Bīkse šo kopumu sauc par pamatkompetencēm, jo šis kopums ir tas, kas visiem indivīdiem ir nepieciešamas personīgai izaugsmei un attīstībai, sociālai iekļaušanai un nodarbinātībai (Bīkse, 2011). Tātad kompetence izriet kā obligāti nepieciešams instruments, veidojot savu pasaules uzskatu un jēgpilnu dzīvi. Līdz ar to jāsecina, ka viena no prasībām, kas ir nepieciešama, ir spēja mainīties. Ja kādreiz svarīgas bija zināšanas, tad tagad vairs nav tik svarīgas pašas zināšanas, bet gan to pielietošana un izvērtēšana par derīgām vai nederīgām. Līdz ar nepārtrauktajām pārmaiņām cilvēks arī mainās. Zanda Rubene mainīgajā cilvēkā uzsver radošu personību, spēlētāju, kas ir vairāk emocionāls nekā analītisks, viņa pasaulē ir maz robežu, un tās ir nepastāvīgas (Rubene, 2008). Tā kā cilvēks ir pasaules daļa un pasaulē mainās gan izglītība, gan kultūra, gan sociālā dzīve, tad arī cilvēkam jāorientējas mainībā un jaunajā.

Tomēr, ja tiek atzīts, ka mūsdienu sabiedrībā ir nepieciešams šis mainīgais cilvēks, nevar uzsvērt radošumu kā vienu no mainīgā cilvēka galveno akcentu. Tāpat arī pārāk liela emocionalitāte pie racionālas darbības nevar novest. Mūsdienu dzīves darbība pieprasa diezgan vispusīgas prasmes. I.Nukša precīzē svarīgākās prasmes – uzņemties atbildību, izprast un regulēt savas emocijas, sadarboties ar citiem cilvēkiem, kritiski un radoši domāt, risināt problēmas un konfliktsituācijas. Visu dzīves prasmju centrā ir cieņa pret sevi, spēja veikt realitātei atbilstošu pašvērtējumu un paļauties uz sevi. Šīs prasmes ir ne tikai nozīmīgas attiecību veidošanā ar citiem cilvēkiem, bet arī svarīgas sevis izzināšanas procesā. Tās ir nepieciešamas, lai cilvēks būtu harmoniskā personībā gan sabiedrības kontekstā, gan sadzīvošanā pašam ar sevi pašu (Nukša, 2001).

Šīs prasmes, ko uzskaita Nukša, I.Bluka un I.M.Rubana izdala četrās grupās: pirmā prasmes, kas veicina sevis iepazīšanu, pašapziņu, pašvērtējumu; otrā – prasmes, kas veicina saskarsmi un sazināšanos ar citiem cilvēkiem; trešā – prasmes, kas veicina sadarbību ar citiem cilvēkiem; ceturrtā – prasmes spriest, pieņemt lēmumus un risināt problēmas (Bluka, Rubana, 2002). Tātad sabiedrībā vairs nevajag tikai mehāniski darbojošos cilvēku, nepieciešams ir cilvēks, kas domā un redz pasauli plašāk, nevis tikai šauri savu specializāciju.

Līdzīgu viedokli izsaka arī Žans Delors, sakot, ka darba devēji vairs neprasa iemaņas, uzskatīdami, ka tās joprojām ir pārāk cieši saistītas ar praktiskām mācībām, bet gan kompetenci, kas apvienotu katram cilvēkam īpaši raksturīgu tehniskās mācībās un profesionālā sagatavošanā apgūtās – tiešā šī vārda nozīmē – sociālās uzvedības prasmes, gatavību darboties komandā, ierosmes un riska gatavību (Delors, 2001). Tātad ar tehniskām prasmēm vairs nepietiek, jo neesam vairs industrializācijas laikmetā. Tagad jebkurā profesijā svarīga ir arī spriestspēja un sociālās prasmes. Cilvēkiem ir jābūt vispusīgiem, jāizprot principi un tie jāpielieto. Amerikas Aizsardzības Institūta pētnieks Džons D. Flečers (*John Dexter Flecher*) apgalvo, ka situāciju apzināšanās, ko raksturo spēja uztvert un saprast sevi attiecībās ar būtiskiem elementiem konkrētā vidē un šo spēju projicēt citā virzienā nākotnē, ir obligāti nepieciešama (Fletcher, 2006). Būtiskākais, kas jāizceļ šādi aprakstot situācijas apzināšanos, ir šī spēja projicēt uz citu situāciju. Tas nozīmē, ka cilvēkam ir jābūt gatavam apzināties ne tikai pašreizējo situāciju un vidi, bet arī vienmēr pārceļt savu līdzšinējo pieredzi uz citu vidi.

Savukārt Amerikas Savienoto Valstu organizācija “Sabiedrība 21.gs. prasmēm” (*Partnership for 21st Century Skills*) atšķirībā no I.Blukas un I.M.Rubanas iedala prasmes, kas nepieciešamas 21.gs. trijos blokos: Pirmais – mācīšanās un jaunradīšanas prasmes,

kuras raksturo radošums un inovācijas, kritiskā domāšana un problēmu risināšana, komunikācija un sadarbība. Otrais – informācijas, mediju un tehnoloģiju prasmes – informācijas, mediju un informācijas, komunikāciju un tehnoloģiju izpratne. Trešais – dzīves un karjeras prasmes, kas ietver tādas īpašības kā elastīgums, adaptēšanās, iniciatīva, paškontrolē, sociālās un starpkultūru prasmes, produktivitāte un pašāvērtība, vadība un atbildības izjūta (Partnership 2002). Tātad cilvēkam jāprot apieties ar pieejamajiem resursiem, informāciju tajos, apgūt to un radīt ko radikāli jaunu un konkurētspējīgu. Tai pašā laikā jāspēj piemēroties attiecīgajai videi. Lai to būtu vieglāk izdarīt ir nepieciešams komunicēt un sadarboties ar citiem. Mūsdienās, kad nav viena parauga pēc kura viss jā dara, iespēju robežās jāiepazīstas ar jauniem cilvēkiem un jākomunicē, jo vairāku cilvēku prāti kopā paredz veiksmīgāku iznākumu kādai idejai. Un, tā kā pasaule ir globāla, tad neatņemama sastāvdaļa ir arī svešvalodas. Svešvalodas un līdzīgas prasmes augstāk minētām atzīst arī Eiropas Komisijas darba dokuments “Mūžizglītības memorands”. Jaunās pamatprasmes, kas iekļautas Lisabonas Eiropas Padomes secinājumos ir informācijas un komunikāciju tehnoloģiju (IKT) prasmes, svešvalodas, tehnoloģiskā kultūra, uzņēmējdarbība un sociālās prasmes (Eiropas Komisija, 2005). Arī Mūžizglītības memorandā minētās prasmes var iekļaut “Sabiedrība 21.gs prasmēm” trijos minētajos blokos. Dažādās organizācijās un dažādos dokumentos sakrīt viedoklis par to, kas nepieciešams cilvēkam 21.gs. Tas veicina to, ka organizāciju ietvaros ir nepieciešama sadarbība, lai nonāktu līdz kopīgiem mērķim – pilnvērtīgs cilvēks.

Ne tikai organizācija “Sabiedrība 21.gs. prasmēm” uzsver radošumu un inovācijas, bet arī Latvijā tiek par to diskutēts. Radošā sabiedrībā kultūras kapitālam ir nozīmīga loma personības izaugsmē, ne tikai radot ekonomiski aktīvu patērētāju, bet arī radoši aktīvu uzņēmēju, tāpēc svarīgi veicināt radošumu kā galveno konkurētspējas faktoru (Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija, 2010). Tātad tas nozīmē, ka radošums ir ieguldījums gan indivīda dzīvē, gan sabiedrības dzīvē. Tehnoloģijas mūsdienās ir augsti attīstītas, tāpēc nepieciešamas radošas idejas, lai būtu iespējams tās realizēt ar tehnoloģiju palīdzību. Tāpat arī Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā tiek uzsvērts cilvēkkapitāls un kultūra kā tie faktori, kas uzturēs attīstību, īpaši laikā, kad globālā krīze, pieejamo dabas resursu straujā izsīkšana, skaidrāk iezīmē patērieciskā labklājības modeļa strupceļu jau drīzā nākotnē un tā nesavienojamību ar ilgtspējīgu attīstību (Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija, 2010). Tas atklāj to, ka bez cilvēka kā vērtības tomēr nevaram iztikt. Līdz ar to, lai cilvēks spētu radīt ko jaunu, bez atbilstošas izglītības līmeņa tas nebūs iespējams. Tādēļ arī izglītības paradigmai ir jāmainās.

Lai būtu iespējams vairot esošo cilvēkkapitālu un pilnvērtīgi izmantotu citus – kultūras, dabas vai ekonomiskos resursus, nepieciešama kvalitatīva, visa mūža garumā pieejama un uz radošuma orientēta izglītība (Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2010). Tas arī parāda, ka mūsdienu cilvēkam ir jābūt gatavam mācīties nepārtraukti – visa mūža garumā. Tādā veidā sabiedrībā veidosies tolerance, atbildība, jaunrade, sadarbība un arī līdzdalība. Ja sabiedrība būs izglītota, vieglāk būs saprast vienu otru, kā arī paaudzes tādejādi spēs sadzīvot mazāk konfliktējot.

Tomēr bez radošuma svarīga ir arī kritiskās domāšanas prasme. Īsumā varētu teikt, ka kritiskā domāšana nozīmē “domāt patstāvīgi, bet dialogā ar citiem” (Rubene, 2008, 6.lpp.). Kritiskās domāšanas pirmsākumi jāmeklē apgaismības laikmetā, kurā prāts ir aktīvs, rīcības vai darbības veida koncepts. Savukārt kritiski nozīmē apzināt sava prāta robežas. Kants kritisko domāšanu saprata kā reflektīvu spriedumu veidošanas pasauli, kura cilvēkam dod iespēju radoši veidot un sintezēt izziņas, morāles un gaumes sfērā. Djūijs vairāk runāja par praktisko aspektu – “pieredze ir viss un viss ir pieredze” (Rubene, 2008, 33.lpp.). Ja aplūko mūsdienu definīcijas, tad, galvenā doma ir līdzīga. Roberts H. Ennis raksturo kritisko domāšanu kā argumentētu un reflektējošu domāšanu, kuras mērķis ir lemt par to, kam ticēt un ko darīt (Jēkabsons, 2012). Savukārt, Z. Rubene skaidro, ka kritiskā domāšana kā mērķtiecīga, reflektīva spriedumu veidošanas metode autonomu lēmumu pieņemšanai, kas tiek īstenoti jēgpilnā, atbildīgā darbībā, ir metodiski orientēta attīstīt cilvēka pašnoteikšanās spējas, kas apvieno vairākus būtiskus aspektus - prasmi būt emancipētam, prasmi būt cilvēkam, kas uzdrošinās lietot savu prātu, un prasmi būt politiski, sociāli domājošam (Rubene, 2008.) Apkopojot augstāk minēto, jāsecina, ka kritiskā domāšana ietver visas pārējās prasmes, kas nepieciešamas 21.gs. Kritiskā domāšana vienlaicīgi attīsta arī prasmi pieņemt lēmumus, komunicēt, sadarboties, pārvaldīt emocijas, būt atbildīgam un uzņēmīgam. Lai to būtu iespējams dažādāk izdarīt, manuprāt, lietderīgi būtu sasaistīt kritisko un radošo domāšanu. Alternatīvs variants kritiskajai domāšanai – Edvarda de Bono darbu “Sešas domāšanas cepures”. Bono ir izvirzījis vairākas oriģinālas idejas par cilvēka domāšanas mehānisma darbību. Viens no tādiem ir sešu dažādu krāsu cepures, ko cilvēki it kā uzliek galvā un izpilda attiecīgo uzdevumu. Cepures norāda domāšanas virzienu. Ja ar E. Bono metode tiek raksturota kā radošā domāšana, taču, ja šo metodi aplūko padziļināti, tad var redzēt, ka šai metodei piemīt arī

kritiskās domāšanas pazīmes. Arī ar “domāšanas cepurēm” jāspriež efektīvi, jāparedz daļas un veselums, jāspēj risināt problēmas, pieņemt lēmumi.¹

Lai vieglāk varētu attīstīt idejas savā jomā, tad ir jāsadarbojas ar citu jomu speciālistiem. Ja ir izgudrota kāda medicīniska ierīce, kas ļauj uzlabot cilvēkiem veselību, tad, lai to realizētu, nepietiek tikai ar to, ka tā ir izgudrota. Jāveic dažādi eksperimenti, sekmīgā gadījumā jānodrošina ražošana, mārketing, izmaksas u.c. ar to saistītas lietas. Tas nozīmē, ka ir jāsadarbojas ar atšķirīgu jomu speciālistiem un jāprot katram sava ideja izstāstīt tā, lai tas saprot. Sadarbošanās un komunikācija paredz tādas spējas kā strādāt komandā un vienam, būt atbildīgam un elastīgam, spēt ātri reaģēt. Tātad kopumā jāsecina, ka cilvēkam ir jābūt aktīvam, ar vēlmi darboties un uzņemties ideju realizēšanu, tāpat arī jāspēj ieklausīties citos. Taču ar šādām cilvēciskām īpašībām vien nepietiek laikā, kad tehnoloģijas ir attīstījušās.

Mūsdienās bieži vien tiek ignorētas novērošanas spējas, veselais saprāts, zinātkāre, interese par fizisko un sociālo pasauli ap mums, kā arī vēlme eksperimentēt. Tomēr tieši šo spēju un īpašību esamība ļaus izskolot izgudrotājus, nevis vienkārši tehnoloģiju pārvaldītājus (Eiropas Komisija, 1998). Tas nozīmē, ka mūsdienās cilvēkiem trūkst spējas saredzēt sistēmiskumu un kopveselumu. Cilvēki skatās pārāk šauri, lai redzētu, kā dažādas jomas var kopsaistīt. Mūsdienās arī konkurence ir augsta un “neveselīga”, tāpēc cilvēki baidās riskēt un eksperimentēt. Tāpat arī zināšanas var būt pārāk standartizētas, līdz ar to ir vēlme tās izmantot tieši, nevis kā instrumentu, lai radītu ko jaunu. Kā arī sociālie un ekonomiskie apstākļi šobrīd lielākajai cilvēku daļai rada stresu un cilvēkiem sagādā grūtības lēmumu pieņemšana un konstruktīva problēmu risināšana.

Nākamais bloks ir informācijas, mediju un tehnoloģiju prasmes. Organizācija “Sabiedrība 21.gs. prasmēm” uzsver, ka informācijas pratība paredz spēju efektīvi gan laikā, gan resursos atrast nepieciešamo informāciju, kā arī izvērtēt to tikpat efektīvi un kompetenti. Tāpat arī jālieto informācija akurāti un radoši, lai risinātu problēmas. Mūsdienu cilvēkam jāspēj pārvaldīt informācijas plūsmu, kā arī jāizprot ētiskie un legālie informācijas lietošanas aspekti (Partnership, 2002). Jāsecina, ka šeit veidojas divi galvenie problēmas virzieni. Pirmkārt, mediji ir viens no galvenajiem resursiem, kas nodrošina informācijas apriti un kvalitāti. Taču cilvēki šodien informācijas dēļ ir gatava uz negodīgu rīcību, jo vai nu informācija kādam ir izdevīga, vai arī ar sensacionālu informāciju var piesaistīt sev uzmanību. Otrkārt, jāsecina, ka cilvēki neprot meklēt informāciju, izvērtējot

¹ *Skat.vairāk.* Bono de E. Sešas domāšanas cepures. Tulk. S.Skujeniece, Rīga: Zvaigzne ABC, 2009.

resursu kvalitāti. Līdz ar to tas noved pie nepareizas informācijas iegūšanas un izplatīšanas. Sabiedrības lielākā daļa, pēc manām domām, nespēj izanalizēt kā un kāpēc mediju sniedz attiecīgo informāciju. Cilvēkiem trūkst spriestpēju, lai mediju sniegto informāciju spētu interpretēt no dažādiem aspektiem. Šādu kritiku nevar attiecināt uz visiem medijiem. Ja analizējam, piemēram, mediju sniegto informāciju biznesa jomā, tad tā varētu būt adekvāta, nepieciešama un aktuāla, bet mazai sabiedrības daļai. Ja runājam par sabiedrības vairākumu, tad cilvēkiem interesē galvenokārt “dzeltenā prese” un ziņas, kuras, ka nespēj saistīt ar kontekstu un redzēt tās kopveselumā.

Savukārt informācijas, komunikāciju un tehnoloģiju prasmes pozitīvā iezīme ir laika ietaupīšana. Izmantojot mūsdienu tehnoloģijas, ir iespējams sameklēt informāciju un komunicēt, ievērojami ietaupot laiku. Tā kā tehnoloģijas strauji attīstās, tad šāda situācija paredz nepieciešamību nepārtraukti mācīties un apgūt jaunas lietas. Līdz ar to šeit ir vēl viens aspekts, kāpēc tik svarīga mūsdienās ir mūžizglītība. Tas, ko iemācās vienreiz, vairs neder visam mūžam. Savukārt, kā negatīva iezīme ātrās informācijas ieguves veidam var būt tas, ka cilvēkiem nekas vairs nav jāatceras. Taču atmiņa ir jālieto, lai varētu turēties pretī informācijai, ko masu informācijas līdzekļi piegādā lietošanai gatavu (Delors, 2001). Jāsaprot, tas, ka informācija ir gandrīz neierobežotā apjomā, bet visu to nevajag, tāpēc ir tikai lietderīgi sev vajadzīgo atcerēties.

Kopumā skatoties uz šo otro bloku, kas saistīts ar informāciju un medijiem īpaši jāuzsver ētiskais un leģitīmais jautājums par informācijas iegūšanas un izplatīšanas veidu. Rodas sajūta, ka mediji vairs nepilda savu tiešo pienākumu – sniegt adekvātu un nepieciešamu informāciju, bet mēģināt pārsteigt cilvēkus ar sensācijām, kurām bieži nav pamata vai arī izplatīt baumas tikai tāpēc, ka par šādu informāciju ir laba samaksa. Bet no otras puses izriet, ka, iespējams, mediji tā nedarītu, ja sabiedrībā nebūtu pieprasījuma pēc tādās informācijas, tāpēc nepieciešams izglītoties abām pusēm.

Trešais bloks ir dzīves un karjeras prasmes, kas apkopo īpašības, kādām jāpiemīt mūsdienu cilvēkam – elastīgums un adaptēšanās, iniciatīva un paškontrolē, sociālās un starpkultūru prasmes, produktivitāte un pašāvērtība, vadība un atbildības izjūta. Elastīgumu raksturo spēja pielāgoties un dažādu uzskatu izpratne, lai panāktu efektīvu risinājumu, īpaši akcentējot multikulturālu vidi. Tāpat arī šī īpašība paredz to, ka cilvēks spēj pareizi uztvert uzslavas, kritiku un neveiksmes, izmantot atsauksmes. Adaptēties nepieciešams dažādām mainīgām lomām, atbildībām, grafikiem un kontekstiem (Partnership, 2002). Šīs īpašības ir viena otru papildinošas. Elastīgums vairāk saistās ar radošumu, ar dažādu problēmu risināšanas veidiem, savukārt adaptēšanās ar sistēmisku domāšanu. Pirmajā

gadījumā tiek meklēti risinājumi un otrajā – veiktas jēgpilnas darbības, lai izpildītu jaunus risinājumus. Tāpat arī cilvēkiem jābūt gataviem uzņemt kritiku vai izvērtēšanu kā iespēju sevi pilnveidot, nevis baidīties no tās. Un, kad tiek izmēģināti jauni risinājumi, to var saukt par prasmi adaptēties. Elastīgums paredz to, ka varam mainīt plānus, bet adaptēšanas parāda to, ka tik tiešām mainām plānus, nevis tikai teorētiski uzskatām, ka var mainīt plānus. Šis īpašību pāris vairāk vērsts uz sadarbību, komunikāciju, lēmumu pieņemšanu.

Iniciatīvas un paškontroles galvenie raksturojošie šo īpašību priekšnoteikumi ir spēja noteikt mērķus gan īstermiņā, gan ilgtermiņā, prast izmantot lietderīgi laiku, samērojot ar darba slodzi; spēja strādāt neatkarīgi – pašam sevi novērot, izvēlēties prioritātes un izskatīt dažādus jautājumus, bez tiešas pavēles to darīt; būt vēlmei apgūt arvien ko jaunu; spēt izvērtēt pagātnes pieredzi ar nolūku, lai veicinātu nākotnē progresu (Partnership, 2002). Tātad cilvēkam ir jābūt diezgan patstāvīgam un disciplinētam, lai varētu pats sevi kontrolēt bez ārējas uzvedības. Tāpat arī jābūt pietiekami drosmīgam un uzņēmīgām, lai uzsāktu ko jaunu. Šis īpašību pāris vairāk vērsts uz sevis izvērtēšanu.

Savukārt īpaši nozīmīgas ir sociālās un starpkultūru prasmes, jo šodien, kad pasaule ir kļuvusi globāla, ir jāprot komunicēt ne tikai vienas sabiedrības un kultūras ietvaros, bet gan ar dažādām valstīm atšķirīgās pasaules vietās, kur valda citas tradīcijas un pasaules uzskats. Tāpēc arī “Sabiedrība 21.gs.prasmēm” raksta, ka jāprot efektīvi mijiedarboties ar citiem – jāzina, kad drīkst runāt un kad labāk ir neko nēteikt, parādīt sevi citiem respektablā un profesionālā manierē; tāpat arī jāprot efektīvi strādāt atšķirīgās komandās – respektēt kulturālās atšķirības, reaģēt bez sākotnējiem aizspriedumiem uz atšķirīgām vērtībām un idejām; prast izmantot šo dažādību jaunu ideju radīšanai, tādējādi veicinot inovāciju un kvalitatīvu darbu (Partnership, 2002). Tas atvieglotu sadarbību ar šodien pastāvošajām dažādajām kultūrām, ja cilvēki nebūtu tik aizspriedumaini un stereotipu pārņemti. Bieži vien latviešu vidū pastāv tik daudz stereotipu, ka tas viennozīmīgi nevis veicina komunikāciju un sadarbību, bet gan tieši grauj. Šī dažādība ir kā vērtība, kuru jāprot izmantot. Tātad cilvēkiem ir jābūt iecietīgiem vienam pret otru. Taču, lai to sekmīgāk varētu realizēt, ir jābūt arī empātiskam. I.Bluka un I.M.Rubana empātiju raksturo kā plašāku nekā iecietīgumu jeb toleranci. Viņuprāt empātija sekmē rūpes par citiem, tolerantu attieksmi pret citādi domājošiem, agresijas mazināšanos savstarpējās attiecībās, draudzīgu saišu veidošanos, kā arī saudzējošu attieksmi pret apkārtējo dabu (Bluka, Rubana, 2002). Līdz ar empātijas pilnveidošanos rodas iespēja veicināt emocionālo inteliģenci, kas ir vienlīdz svarīga ar citām prasmēm, lai attīstītu iepriekšējā nodaļā minētās kompetences.

Produktivitāte un pašāvēība ir prasmes sekmīgi veikt dažādus projektus, ņemot vērā, ka pastāv dažādi šķēršļi un konkurējošs spiediens; tātad mērķi un prioritātes ir jāstāda tā, lai sasniegtu paredzēto rezultātu. Uzrādīt rezultātus, parādot spēju strādāt pozitīvi un ētiski, efektīvi un iekļaujoties laikā, veicot uzdevumu daudzveidīgi, izrādīt aktīvu, pašāvēīgu un punktuālu darbību, parādīt sevi profesionāli, ievērojot atbilstošu etiķeti, komandā sadarboties efektīvi, cienīt un respektēt komandas dažādību, būt atbildīgam par rezultātiem (Partnership, 2002). Šo spēju aptveršana prasa lielu darbu, kā arī atbildību, jo ir grūti izvirzīt mērķi, kas garantē vēlamu rezultātu, taču sadarbojoties, pašāvējoties gan uz citiem, gan uz sevi var panākt sekmīgu rezultātu.

Pie dzīves un karjeras prasmju bloka jāmin vēl viens nepieciešamais īpašību pāris – vadītājspasme un atbildība. Galvenās prasmes ir vadīt citus, izmantojot savas interpersonālās un problēmsituāciju risināšanas spējas, iedvesmot citus. Tāpat arī būt atbildīgam citu priekšā (Partnership, 2002). Jāsecina, ka nevar vadīt citus, ja nav apgūtas intrapersonālās prasmes – vēlme pabūt vienam ar sevi, savām domām un analizēt gan savas domas, gan rīcību. Līdz ar to nemaz nevar izprast citus un dot padomus, ja neizprotam sevi.

Kopumā jāsecina, ka šī Amerikas Savienoto Valstu organizācija “Sabiedrība 21.gs.prasēm” ir izstrādājusi nopietnu apskatu par to, kādam ir jābūt 21.gs. cilvēkam. Svarīgi ir uzsvērt, ka šajās prasmēs ir redzama mūsdienu dzīve kā kopveselums, jo šīs prasmes nav atdalāmas viena no otras. Ja runājam par prasmēm mācīties, tad tās viennozīmīgi iekļauj mūžizglītību. Ikvienam, neatkarīgi no vecuma, ir jāspēj apgūt, piemēram, jaunākās tehnoloģijas, lai sekmīgi varētu apstrādāt informāciju. Tātad gan mācīšanās, gan informācijas un tehnoloģiju un arī dzīves un karjeras prasmes ir saistītas. Mūsdienās cilvēkam ir jābūt vēlmei būt daudzpusīgam. Apskatot šīs prasmes, jāsecina, ka tās iekļauj arī nebeidzamu sarakstu ar īpašībām par to, kādam jābūt cilvēkam. Svarīgākās ir būt drošam, uzņēmīgam, aktīvam, atbildīgam un gatavam riskēt. Jāsecina, ka pēdējais minētais bloks par dzīves un karjeras prasmēm cieši sasaucas ar pirmo bloku - mācīšanās un jaunradīšanas prasmēm, īpaši kritiskā domāšana un komunikācija. Tātad, kritiski domājot un komunicējot, notiek mācīšanās un pilnveidošanās.

No vienas puses jāspēj apzināties savu identitāti sociālā vidē, jābūt atvērtam uztverē un saskarsmē, jāpārvalda dialogs un kompromisa māksla, jābūt gatavam veidot subjektīvu refleksiju. No otras puses jāspēj palikt vienatnē ar savu pārliecību, pārvarēt savas absolūtās apziņas nozīmību, jāizkopj prasmi novērtēt savu unikalitāti, jāattīsta vajadzība pēc garīgām vērtībām, jāspēj abstrahēties no ārējiem objektīviem apstākļiem. Personības attīstības

sistēmā iekļaujas jūtas, emocijas, radoša iztēle, prāts, griba, sociālās attiecības, pašvērtējums, vajadzības un motīvi (Garleja, 2006). Un, tā kā katrs cilvēks ir citādāks, tad katram ir citas vajadzības, emocijas, jūtas, griba utt., kas veidojas pasaules uzskata un dzīves pieredze rezultātā.

No augstāk minētā jāsecina, ka vissvarīgākais, lai spētu attīstīt kritisko domāšanu, radošumu, komunikāciju, sadarbību, emocionālo inteliģenci un citas prasmes, cilvēkam jābūt ir atbildīgam, elastīgam, uzņēmīgam, enerģiskam, drošam un zinošam. Īpašības, kuras piemīt cilvēkiem, ir jāpielieto ikdienas dzīvē, tādējādi ar šo īpašību palīdzību var attīstīt prasmes un tālāk kompetences. Galvenais, ko iepriekš minētie autori kopumā uzsver, ir komunikācija un sadarbība, tāpat arī prasme izvērtēt sevi, spēt sevi kontrolēt, būt gatavam uz ekstrēmām situācijām. Jāprot ir ātri reaģēt uz visdažādākā veida situācijām un jāpiedāvā maksimāli labākais iespējama risinājums. Bet sociālās prasmes būs iespējams attīstīt augstā līmenī tādā gadījumā, ja cilvēki būs izzinājuši paši sevi. Lai to sasniegtu cilvēkam ir jābūt rīcībā. Tikai kaut ko darot ir iespējams mācīties un gūt pieredzi. Tādējādi cilvēkam ir jābūt gatavam uz nezināmo un pieņemt izaicinājumus.

1.4. Cilvēka gatavība dzīvesprasmēm

1.4.1. Sabiedrība mūsdienās

Dažādās prasmes un kompetences nepieciešamas, lai cilvēks varētu dzīvot sabiedrībā. Ja cilvēki pilnveidotu prasmes un kompetences, kas nepieciešamas mūsdienu sabiedrībā, tad jājautā, kāda būtu sabiedrība. Aprakstīt prasmes un kompetences teorētiski nenozīmē, ka tas izpildās dzīvē. Tikai rīkojoties, var nonākt līdz rezultātiem un sekām. Pirmkārt, jājautā, vai cilvēks ir gatavs nepārtraukti pilnveidoties. Otrkārt, vai sabiedrībā kopumā ir gatava būt par tādu sabiedrību, kāda nepieciešama 21.gs. Katrs mūsdienās ir pats atbildīgs par savu dzīvi, tāpēc, lai to būtu iespējams izveidot pēc iespējas kvalitatīvāku, tad katra paša ziņā ir apgūt prasmes un kompetences. Eiropas Komisijas izdotā Baltā grāmata uzsver, ka nav vienota parauga, ko katrs varētu izmantot visā savas darba dzīves laikā. Ikvienam ir jāatver iespējas pilnveidot sevi un uzlabot savu stāvokli sabiedrībā neatkarīgi no tā, kāda ir viņa sociālā izcelsme un izglītība (Eiropas Komisija, 1998). Bet šī pilnveidošanās neattiecas tikai uz darba dzīvi, bet uz dzīvi vispār. Ja cilvēkam nav motivācijas veidot vispirms savu personisko dzīvi, tad nekas nemotivēs viņu veidot arī sava darba dzīvi. Kā arī svarīgi ir tas, ka pieminēta ir arī sociālā izcelsme. Jāmin, ka bieži

no zemākajiem sociālajiem slāņiem nākušajiem tiek piedāvātas iespējas izglītoties, bet viņi nemaz nav tam gatavi un to neizmanto.

Tā kā mūsdienās viena no svarīgākajām prasībām, ir gatavība visu mūžu mācīties, tad jāzina, ko mācīties. Baltajā grāmatā tiek uzsvērts tas, ka jānodrošina iespēja mācīties visu mūžu (Eiropas Komisija, 1998). Delors raksta, ka izglītība ir sabiedrības centrā un ka mūžizglītība ir nepārtraukts process, jo tas papildina un piemēro viņu zināšanas un prasmes, kā arī spriestspējas un spējas darboties (Delors, 2001). Jāmaina sabiedrībai domāšana no standartizētām zināšanām uz zināšanām kā uz instrumentu, jo nākotnes izjūtu varēs attīstīt, iepazīstot pasauli ne kā pilnībā pabeigtu celtni, bet gan kā veselumu, kas vēl jārada. Tāpat arī jāmaņa jauniešus nemitīgi jautāt un meklēt jaunas atbildes, nenodarot ļaunumu vispārcilvēciskajām vērtībām. Tas ir pilsonības pamatu pamats, un Eiropas sabiedrībai ir būtiski kļūt par atklātu, daudz kultūru un demokrātisku sabiedrību (Eiropas Komisija, 1998). Tātad mums nepieciešami ir aktīvi un domājoši pilsoņi, spilgtas personības gan personiskajā dzīvē, gan dzīvei sabiedrībā, lai būtu iespējams veidot pasauli. Jāmācās atrast līdzsvaru starp tehniku un kultūru. Tas paredz, ka tā kā cilvēki vienas sabiedrības ietvaros ir ļoti dažādi, tad jāprot ir sadzīvot un līdzpastāvēt palīdzot, nevis iznīcinot vienam otru.

Lielākajā daļā Eiropas valda demokrātija. Tādā gadījumā jāsaprot, kādai ir jābūt sabiedrības attieksme pret šādu režīmu. Demokrātijā tiek respektēta ikviena cilvēka brīvība, autonomija un tiesības. Bet, manuprāt, mūsu sabiedrībā šī izpratne par to, kas ir demokrātija, arī paliek šai līmenī. Reāli sabiedrība nerunā par to, ka demokrātija sevī ietver ne tikai brīvību tās visplašākajā izpratnē, bet gan arī atbildību un toleranci. Tātad rodas uzdevums nodrošināt iespēju veidoties sabiedrībai, kurā novērtē katra indivīda brīvību un individualitāti, bet tai pašā laikā augstu tiek vērtēta arī tolerance, kritiskā domāšana un vēlme rast kopīgu cilvēciskuma atzišanu. Šādam procesam nepieciešama indivīda pašizpratne, refleksija un paškritika (Rubene, 2008). Lai pilnvērtīgāk apzinātu jēdzienu brīvību un ar to saistīto atbildību, tad jāmin ir ne tikai demokrātija, bet arī liberālisms, kas ir politiska teorija, kurā īpaša nozīme tiek ierādīta brīvībai. Īpaši plaši tā ir attīstījusies tieši Rietumu pasaulē un līdz mūsdienām kļuvusi par vienu no ietekmīgākajām politiskās filosofijas nostādnēm. Liberāļu uzdevums ir nodrošināt dabas un sociālos apstākļus, kuri ļauj indivīdiem veidot autonomu dzīvi (Razs, 2001). Arī no liberāļu viedokļa jāsecina, ka sabiedrībai kopumā ir jānodrošina apstākļi, lai cilvēks pats spētu veidot savu dzīvi. Tomēr jāatceras, ka dzīvojot kopienā, tiek baudīti arī labumi, kas attiecināmi uz visu kopienā, tāpēc ikvienam sabiedrības loceklim daļēji jābūt atbildīgam arī par kopēju labumu.

Mūsdienās informācija un zināšanu ir tik daudz un viens visu nevar zināt, tad sadarbība un savstarpējais izdevīgums ir augsti vērtējams.

Zināšanu sabiedrības tiešais līdzinieks varētu būt britu filosofa K.Popera veidoto tā saukto “atvērto sabiedrību” – kuras lielās vērtības ir brīvība, savstarpējā palīdzība, patiesības meklēšana, intelektuālā atbildība un tolerance” (Rubene, 2008. 6.lpp.). Tāpat kopumā jāsecina, ka pirmajā daļā minētās prasmes varētu atbilst tam, ko no mums sagaida nākotnes sabiedrība. No tā izriet, ka cilvēkam ir jābūt izglītotam un līdzsvarotam. Sabiedrība, kas atbilst 21.gs., prasībām, ir brīva, atvērta, nepiespiesta un gatava jaunajam. Tā viennozīmīgi balstās uz sabiedrības locekļu potenciālu.

1.4.2. Cilvēks sabiedrībā

Cilvēkam, lai iekļautos mūsdienu sabiedrībā, ir jābūt gatavam darboties. Ja, sabiedrības loceklim ir prasmes un kompetences, kas nepieciešamas 21.gs., tad tās jāizmanto un jārīkojas. Tomēr ne vienmēr cilvēks spēj izmantot savu esošo potenciālu. Šai situācijai, kad daļu no potenciāla neizmantojam, var būt dažādi iemesli – gan personīgi, gan ārējo apstākļu. Tāpēc jācenšas noskaidrot, cik gatavs ir sabiedrības loceklis nezināmajam un kādas ir iespējas sagatavoties.

Jēdziens gatavība ir diezgan abstrakts, jo tam nevar noteikt stingras robežas un tas nekad nebūs absolūts. Pedagoģijas terminoloģijas skaidrojošā vārdnīca definē gatavību kā “noteiktu sasniegto stāvokli, gatavības pakāpi un meistarību; atbilstību izvirzītajām prasībām, lai ko uzsāktu, veiktu, sasniegtu (mācībās, sportā, prof. darbībā u.c.)”(Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2001. 56.lpp.). Šodien cilvēkam ir jāgatavojas tam, kas nav zināms. Ja spriež analogijās, tad cilvēks ir jāgatavo kā karavīrs, jo karavīrs misijā arī nevar tieši paredzēt, kas būs jādara un kā jārīkojas. Viņam ir jāspēj izspriest, analizējot mācīto un apgūto. Dž.D.Flečers apskata kognitīvo gatavību, kas ir indivīda prāta gatavošana (ieskaitot prasmes, zināšanas spējas, motivāciju un personisko rīcību), lai nodibinātu un nostiprinātu kompetentu rīcību kompleksā un neparedzamā vidē. Tāpat gatavība ir atpazīt paraugu haotiskās situācijās, pēc parauga pārveidot problēmas risinājumu atbilstoši jaunajai situācijai, izpildīt jauno plānu (Fletcher, 2006). Šādā raksturojumā iekļaujas tādas īpašības kā atbildība, drosmē, uzņēmīgums, patstāvība un komandas darbs. Līdz ar to cilvēkam jābūt gatavam reaģēt jebkurā situācijā un rīkoties. Gatavība šajā gadījumā tiek asociēta ar rīcību atbilstošā līmenī, lai ko sasniegtu vai izdarītu. Gatavības sasniegšanai nepieciešamas dažādās dzīves prasmes, cilvēka īpašības, prāta spējas. Ja cilvēkam nav attīstīts intelekts, tad ir grūti izprast, kāpēc vajadzīgas dažādās prasmes. Bet nevar skatīties uz jēdzienu gatavību vienpusīgi un teikt, ka gatavība

ir noteikts sasniegumu līmenis, jo Samuels J.Meisels (*Samuel J.Meisels*) norāda, ka tiklīdz gatavība tiek noteikta kā kāds noteikts sasniegumu līmenis, no šīs definīcijas tiek izslēgti tie, kuriem nav bijusi līdzīga pieredze vai iespēja mācīties (Meisels, 1998). Līdz ar to šo sasniegumu līmeni jāizvērtē pēc katra nodrošinātajām iespējām. Tādējādi dažādās kultūrās pie atšķirīgiem nosacījumiem šī definīcija nekad nebūs absolūta.

Tomēr ne tikai kognitīvais un fiziskais aspekts veido cilvēku kā kopumu. G.Svence konstatē tādas pilnvērtīgi dzīvojošu cilvēku pazīmes kā Spēja vienlīdz pieņemt gan dzīves patīkamās puses, gan sāpes un neapmierinātību, tādējādi novēršot trauksmi un bailes; apzinās savas pieredzes attīstības pārmaiņas, pieņem bez aizsargmehānismiem to, ka pārmaiņas varētu ietekmēt pašcieņu un pašvērtējumu; apzinās citu tiesības būt tādiem, kādi viņi ir, vienlaikus apzinās sava egoisma un altruisma esamību (neesamību), naidīgumu (draudzīgumu) pret kādu; pieņem dzīves situāciju tādu, kāda tā ir, kaut arī nesakrīt ar vispārējiem stereotipiem; ir elastīgi, gatavi mainīt tēlus, priekšstatus, stereotipus; neliekuļo, spēj brīvi izpaust to, ko jūt; viņu reālais “Es” maz atšķiras no ideālā “Es”, viņiem piemīt adekvāts pašvērtējums; ir iecietīgi pret citiem; uzticas sev, savām izjūtām, domām, neietekmējas no citu padomiem, ir brīvi savā izvēlē (Svence, 2003). Šīs harmoniskā cilvēka pazīmes acīmredzami ir līdzīgās dzīvesprasmēm un kompetencēm. Tātad, tās attīstot, var veicināt arī gatavību dzīvei. Jāsecina, ka gatavība ir dzīvesprasmju un kompetenču lietošana. Šajās tikko minētajās kvalitātēs par pilnvērtīgu dzīvi izskan līdzība ar pasaules uzskatu. Pasaules uzskats raksturo gan cilvēka jūtu, emociju ainu, darbības un domas, kā arī savstarpējo mijiedarbību ar apkārtējiem cilvēkiem un vidi. Savukārt pasaules uzskata veidošanās pamats ir izglītība.

Kā apstiprinājumu tam, ka izglītība veido harmonisku cilvēku, ir Delora grāmata “Mācīšanās ir zelts”, jo šajā grāmatā tiek atbalstīta ideja par to, ka izglītībai jāpalīdz harmoniski attīstīties katram cilvēkam – attīstīt prātu, ķermeni, intelektu, jūtīgumu, estētiskas jūtas, personisku atbildību un garīgas vērtības. Visiem cilvēkiem jāspēj attīstīt neatkarīgu, kritisku domāšanu un spriestpēju, lai paši varētu noteikt, kas viņuprāt jādara dažādos dzīves apstākļos (Delors, 2001). Tāpat arī Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030.gadam rakstīts, ka izglītība ir cilvēku talantu, emocionālās un sociālās inteliģences un personības attīstības process (Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija, 2010). Jāsecina, ka šajā stratēģijā izglītības procesa raksturojums ir līdzīgāks Delora grāmatā paustajai idejai par izglītību. Stratēģija paredz, ka cilvēks pats būs gatavs attīstīt savus talantus un personību kopumā.

Izglītība ir lielākais balsts cilvēku gatavībā dzīvei. Tāpēc ļoti rūpīgi un skrupulozi ir jāveido izglītības modeļi, lai katrs var atrast sev piemērotāko. Ja paredzam, ka visiem tiks nodrošināta iespēja attīstīt prasmes un kompetences, tad var aprakstīt, kādam būtu jābūt izglītības scenārijam nākotnē. Delors piedāvā aplūkot izglītības četrus balstus – mācīties zināt, mācīties darīt, mācīties dzīvot kopā, mācīties dzīvot ar citiem un mācīties būt. Mācīties zināt paredz mācīties, lai mācītos, izmantojot spēju koncentrēties, kā arī atmiņu un domāšanu. Nākamais balsts – *mācīties darīt*. Šajā balstā galvenais jautājums ir par to, kā zināšanas pārvērst praktiskā veidā. Tas nozīmē, ka iegūtās teorētiskās zināšanas praktiski jāpielieto. Svarīgs aspekts ir arī tas, ka vairs nevar teikt, ka šī praktiskā sagatavotība aprobežojas tikai ar kādām noteiktām prasmēm jeb profesionālo sagatavošanu. Kopumā tiek pieprasīta cita veida uzvedība, jo vienlaikus norisinās arī “darba dematerializācija” un pakalpojumu jomas uzplaukums. Līdz ar to cilvēkiem vairāk iznāk komunicēt, jo mašīnas izdara tehnisko darbu, bet cilvēki sniedz pakalpojumu. Trešais balsts – *mācīties dzīvot kopā, mācīties sadzīvot ar citiem*. Šis balsts ir ļoti svarīgs jau tagad un būs vēl svarīgāks nākotnē. Mūsdienu pasaule bieži ir varmācību pasaule, kā arī vispārēja konkurence. Šīs divas negatīvās iezīmes galvenokārt tiek uzsvērtas kā nozīmīgākās, kāpēc cilvēki nesadzīvo ar citiem. Cilvēki paši ir radījuši pašiznīcināšanās potenciālu. Tātad jautājums ir par to, kā izveidot izglītības formu, kas varētu palīdzēt izvairīties no konfliktiem. Tā kā pasaulē valda ievērojama nevienlīdzība, tad konflikti, nepareizi interpretēta konkurence un varmācība tikai pieaugs. Delora risinājums ir panākt to, lai strādātu kopīgu mērķu labā. Tādējādi tas izraus no ierastās rutīnas un cilvēki gūs jaunu piederības izjūtu, kā rezultātā dažādu grupu apvienošanās ir iespējama. Līdz ar to pie šī balsta atklājas svarīgs izglītības uzdevums – iemācīt saskatīt to, ka dažādi ir cilvēki, un apzināties, cik ļoti līdzīgi un cits no cita atkarīgi ir visi. Ceturtais balsts – *mācīties būt*. Šī balsta mērķis ir tautas attīstības pilnīgs papildījums visos personības aspektos, sarežģītajās izpausmes formās un dažādajās saistībās – kā cilvēkiem, ģimeņu un sabiedrību locekļiem, pilsoņiem un ražotājiem, jaunu paņēmieni izgudrotājiem un pādrošiem sapņotājiem (Delors,2001).

No augstāk minētā jāsecina, ka bāze izglītotam cilvēkam ir zināšanas. Tālāk ir nepieciešamas īpašības, kuras, izmantojot, var attīstīt prasmes un kompetences. Vienas no svarīgākajām prasmēm, kas vijas cauri visiem izglītības modeļiem ir sociālās prasmes. Tās ietver komunikāciju, sadarbību. Savukārt maz tiek minēta emocionālā inteliģence. Pie trešā izglītības balsta, kas liek domāt par to, kā mācīties dzīvot kopā un mācīties sadzīvot ar citiem, var nojaust empātijas klātbūtni, ko ietver emocionālā inteliģence. Empātija viennozīmīgi ir viens no noteicošajiem kritērijiem, lai cilvēki spētu vienoties par kādu

rīcību vai mērķi. Īpaši svarīgi šī kvalitāte jau ir šodien, kad katru dienu sastopas cilvēki, kuri atbalsta citu reliģiju vai arī cilvēki, kuriem ir cita etniskā piederība, vai citas rases cilvēki. Jārespektē un jāciena arī viņu citāda pasaules uzskata un jācenšas kopā sadzīvot. Jāatceras, ka tas nāk tikai par labu, jo var papildināt savas zināšanas un pilnveidot daudzpusīgās kultūras šķautnes. Mūsdienās bieži cilvēki ir tik ļoti pārņemti ar sevi, ka neiedomājas, kā jūtas otrs. Empātija un komunikācija ir tās kvalitātes, kas sekmē veiksmīgu savstarpējo attiecību veidošanos. Tātad veicina sekmīgu sadarbību, kas ir tik ļoti vajadzīga globalizācijas laikmetā.

Tāpat arī jāuzsver radošums kā vērtība, jo tikai izglītots indivīds būs spējīgs radīt produktus ar augstu pievienoto vērtību, izmantot alternatīvās enerģijas un modernās tehnoloģijas. Jāparedz pasākumi un jānosaka atbildīgie par interešu izglītības un radošuma veicināšanu sabiedrībā (Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija, 2010). Cilvēks būs nākotnē kā neizsmeļamais resurss, ja salīdzina, piemēram, ar dabas resursiem, kas var arī izbeigties. Tātad tas paredz, ka ne tikai cilvēkam vajadzēs tehnisko prātu, bet arī garīgo. Kultūrai būtu jāieņem daudz nozīmīgāka vieta, nekā tas ir tagad. Kultūra sevī ietver cilvēciskās vērtības, emocijas, jūtas un empātiju. Šādas kvalitātes nekad nespēs dot neviens tehnoloģiju sasniegums. Cilvēkiem jāsaprot, ka garīgas vērtības ilgtermiņā dod lielāku ieguldījumu cilvēces attīstībā, nekā, piemēram, kādas tehniskas ierīces izveidošana. Zinātnes straujajā attīstībā nevar aizmirst cilvēku kā cilvēcisku būtni – ar domām, sajūtām un emocijām.

Kopumā gatavība nosaka nepieciešamību nepārtraukti mācīties. No iepriekš teiktā izriet, ka gatavībai nav absolūtas definīcijas, jo cilvēkam attīstoties, viņa gatavības līmenis nepārtraukti mainās. Tāpat kā mainās prasības, vēlmes un iespējas. Līdz ar to rodas vajadzība pēc mūžizglītības. Mūsdienų gatavība ir mūžizglītība. Tas nozīmē, ka jābūt gatavam mācīties visdažādākajos veidos – gan formālā, gan neformālā veidā. Šāds izglītības veids nodrošina iespēju katram pēc savām vēlmēm un vajadzībām apgūt ko jaunu jebkurā vecumā atbilstoši spējām. Un, jo vairāk sabiedrības locekļi centīsies apgūt, jo kvalitatīvāk attīstīs dzīvesprasmes, gūs dažādu pieredzi, veidos plašāku pasaules uzskatu un pratīs rīkoties neparedzamās situācijās. Taču svarīgi ir nodrošināt šīs dažādās situācijas, kur var trenēt prasmes. Kultūra ir viena no nozarēm, kas apvieno cilvēka garīgo, materiālo, emocionālo un racionālo pasauli. Līdz ar to šādā daudzveidībā cilvēkam ir iespēja sevi izpaust, eksperimentēt un mācīties. Lai virsroku negūtu tehniskā pasaule, tad caur kultūru attīstīt dzīvesprasmes ir vērtīgi. Tādējādi tiek veidots arī jauns kultūras slānis. Mūzika ir viens no elementiem, kas veido kultūru. Mūziku bieži saista galvenokārt ar radošumu.

Taču, ja pievēršas mūzikas apgūšanas procesam vai, precīzāk, muzicēšanai ļoti rūpīgi, tad atklājas, ka vienlaicīgi bez radošuma tiek attīstītas arī citas dzīvesprasmes. Svarīgi ir noskaidrot, kā iespējams veicināt mūzikas apgūšanas procesā kvalitatīvāku dzīvesprasmju pilnveidi ikvienam, kurš to vēlas, kā arī sekmēt izglītotas sabiedrības veidošanos.

2. DZĪVESPRASMES UN MŪZIKA

2.1. Daudzveidīgās spējas mūzikā

Kultūra ir viena no jomām, kas veido harmonisku cilvēku mūsdienu sabiedrībā. Tā veicina cilvēka izpratni par līdzsvarotu dzīvi. Tāpēc īpaša vērtība tai būtu jāpiešķir šodien, kad modernā pasaule atrauj sabiedrību no garīgām vērtībām. Svarīgi mūsdienās ir nekļūt par tehnoloģiju vergiem, bet racionāli tās izmantot, lai ar to palīdzību veicinātu dzīvesprasmju apguvi. Tā kā mūzika ir viena no kultūras formām, tad arī caur to ir iespējams attīstīt svarīgas prasmes un kompetences, kas nepieciešamas dzīvei sabiedrībā. A.P.Merriams (*Alan P.Merriam*) izšķir desmit mūzikas funkcijas, no kurām galvenās ir kultūras stabilitātes un turpinājuma nodrošināšana un sabiedrības integrācijas nodrošināšana. Šīs funkcijas ietver arī citas mūzikas funkcijas – emociju paušanu, estētiskais baudījumu, izklaidi, komunikāciju, simbolu reprezentāciju, atbilstība sociālajām normām, sociālo institūciju un reliģisko rituālu apstiprināšana (Merriam, 1964). Tātad mūzika pati par sevi veic funkcijas, kas sekmē katra indivīda un sabiedrības kopējo attīstību. Mūzikas funkciju pastiprinātu izpildi var realizēt caur pašu mūzikas apgūšanas procesu vai mūzikas izglītību. Šo funkciju apzināšana un izpilde paredz cilvēka rīcību, līdz ar to vienlaicīgi tiek attīstītas arī prasmes.

Lai attīstītu prasmes, jāattīsta ir spējas. Visdažādākās spējas piemīt ikvienam, bet spēju līmeņi var atšķirties. Tāpēc ir jomas, kur vienam kaut kas izdodas labāk, otram – ne tik labi. Pēc definīcijas “spējas ir īpašības, kas dod iespēju, ko sekmīgi darīt, veikt, ko uztvert, reaģēt uz ko un kas nodrošina šādi norisei nepieciešamos nosacījumus. Tās var būt iedzimtas vai audzināšanas procesā iegūtās un attīstītas dotības, prasmīgums”(Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2001, 162.lpp.). Tātad, ja spējas nav iedzimtas, tās var izkopt audzināšanas ceļā.

Bet, aktuāls jautājums, cik lielā mērā un tieši kādas spējas katram piemīt. H. Gārdners ir izveidojis daudzveidīgo spēju modeli. Šis modelis ir spēju un prasmju apkopojums, bet tas nav absolūts lielums. Viņš raksturo daudzveidīgās spējas: lingvistiskās spējas – valodu, modelēšanas un sistēmu jomā; matemātiskās un loģiskās – patīk precizitāte un patīk abstrakta un strukturēta domāšana; vizuālās un telpiskās – domā atveidos un apziņas tēlos, labi darbojas ar kartēm un diagrammām, lieto kustības, lai labāk iemācītos; muzikālās – jūtīgums pret noskaņojumiem un emocijām, patīk ritms, saprot sarežģītu muzikālu kompozīciju; starppersonu saskarsmes – prot labi saprasties un sazināties ar citiem, labs vidutājs; intrapersonāls – pašmotivācija, labi pazīst sevi, stipra

vērtību izjūta; kinestētiskās – laba laika izjūta, prasme rokdarbos, amatniecībā, patīk rīkoties un pieskarties, prasmīgi darbojas ar lietām (Smits, 2000). Šīs ir pirmās septiņas daudzveidīgās spējas, bet Gārdnera teorija ir pilnveidota un piemērota mainīgajiem apstākļiem, kā rezultātā tika radītas vēl divas spējas – dabas un eksistenciālā (Gardner, 2006). Un nākotnē varētu izveidoties vēl kāda spēja. Ja skatās uz šīm spējām, tad jāsecina, ka tās kalpo kā priekšnosacījumi pirmajā daļā analizētajām dzīvesprasmēm. Lai iepazītu sevi un radītu atbildības izjūtu, patstāvību, cieņu pret sevi, kā arī emocionālo sevis apzināšanos, neiztikt bez interpersonālajām spējām. Savukārt, lai attīstītu empātiju, komunikācijas prasmes un attieksmi pret citiem, tad nepieciešams ir attīstīt starppersonu jeb citos literatūras avotos sauktās interpersonālās spējas. Taču līdz ar šo spēju attīstību nepieciešama arī lingvistisko spēju attīstība, lai varētu lietot valodu, kā arī matemātiski – loģiskās spējas, lai spētu priest un loģiski noformulēt savu viedokli.

Gārdners īsumā raksturo arī jaunākās spējās – dabas un eksistenciālās. Aktuālas kļūva dabas spējas līdz ar “zaļā” dzīvesveida aktīvistu skaita straujo pieaugumu. Šīs spējas paredz rūpes par dabu, par norisēm dabā, par cilvēka darbību saistībā ar dabu. Tas nozīmē, ka dabas resursus izmanto ar mēru un cilvēki iekļaujas dabā, vienlaicīgi gan dodot, gan ņemot no tās. Savukārt eksistenciālais jeb garīgais spēju veids nosaka mūsu izpratni par garīgo inteliģenci. Šis spēju veids mudina cilvēku domāt par savu prātu, ķermeni, es pats, pārdabisko. Savukārt eksistenciālais jeb garīgais spēju veids nosaka mūsu izpratni par garīgo inteliģenci. Šis spēju veids mudina cilvēku domāt par savu prātu, ķermeni, par sevi kā es pats, pārdabisko (Gardner, 2006). Tātad dabas spējas veicina cilvēku “zaļo” domāšanu, jo pasaule ir pārāpdzīvota un dabas resursi ir ierobežoti. Nedrīkst dabu izmantot tikai savai ērtībai, tai ir jāļauj arī atkopties un atjaunoties. Tāpat arī tehnoloģiju laikmetā cilvēki vairs nejūt savu eksistenci, tādēļ rodas loģiska nepieciešamība pēc eksistenciālajām spējām. Šis spēju veids rosina cilvēkus pārdomāt, kādi viņi ir paši, cik vērtīgi. Eksistenciālās spējas vairāk vērstas uz sevis iepazīšanu, meklēšanu un izprašanu. Tā rezultātā vieglāk ir izprast arī citus.

Vēl viens spēju veids ir muzikālās spējas. Ar muzikālām spējām apveltītam cilvēkam padosies saklausīt skaņās muzikālu zīmējumu, un viņam patīks eksperimentēt ar to; sajust mūzikā noskaņas maiņu un pazīt atsevišķus instrumentus; klausoties mūziku, ievērot pārmaiņas savā noskaņojumā; improvizēt un spēlēt ar dažādām skaņām; viņš apliecinās interesi par mūzikas instrumentu un dotības tā spēlē; viņam būs ritma izjūta, un viņš spēs reaģēt uz mūziku dejojot vai tēlojot, vai komponējot; viņam interesēs mūzika, un viņš mēģinās izveidot savas kategorijas un izvēlēties sev tuvāko (Smits, 2000). Tātad šīs

muzikālās spējas ir katram, tikai to attīstības līmenis var atšķirties. Tāpat var redzēt, kā paralēli muzikālām spējām, līdzdarbojas arī citas spējas. Vizuālo spēju attīstību veicina instrumentu atpazīšana. Intrapersonālo spēju attīstību veicina noskaņas izjušanas, klausoties skaņdarbu.

Vienlaicīgi ar muzikālajām spējām tiek attīstītas arī kinestētiskās spēja, ja cilvēks ir spējīgs dejojot un improvizējot pie mūzikas. Lielisks uzdevums, lai attīstītu starppersonu saskarsmes spējas vienlaikus ar muzikālajām spējām, ir veikt kādas īsas muzikālas lugas iestudējumu vai arī nodrošināt iespēju pašiem dalībniekiem noorganizēt kādu citu muzikāla veida pasākumu. Šāda pasākuma veidošanā bērniem jāizmanto arī lingvistiskās spējas. Tāpat var pilnveidot arī dabas spējas, paši veidojot mūzikas instrumentus. Savukārt eksistenciālās spējas ir iespējams attīstīt, radot apstākļus, kādā cilvēki pauž savu vajadzību jeb nepieciešamību pēc mūzikas. Tas var būt brīdis, kad konkrētā cilvēku grupa zina, ka sekos kāda ar mūziku saistīta aktivitāte, un paskatīties, kā viņi reaģē, ja tajā noteiktajā brīdī neseko šī aktivitāte. Likt viņiem izprast, ko viņi jūt un kādu vietu viņu dzīvē viņiem mūzika.

Bet kopumā jāsecina, ka domāšanas prasmes ir pamatu pamatā vispārējai cilvēka attīstībai, bez prāta darbības nesekos progress. Jāpievienojas ir filosofa Hērakleita jau 500 gadus pirms mūsu ēras teiktajam, ka “daudzzināšana nemāca rīkoties ar prātu, ka zināšanas ir viens, bet prāts, domāšanas spējas – pavisam kas cits” (Birzkops, 2008, 4.lpp). Tātad tas nozīmē, ka faktu zināšanas vien neko nedod, ja tās nevar pielietot, izmantojot, piemēram, hermeneitikas metodi – interpretācija. Līdz ar to svarīga nozīme ir arī intelektam. Ideju vārdnīcas skaidro intelektu kā psihi apakšsistēmu, kuras funkcijas ir tādi izziņas procesi kā iegaumēšana, iedomāšanās, jēdzienu radīšana, spriešana, parādību izprašana un konstatējumu formulēšana (Ideju vārdnīca, 1999). Intelektu var definēt arī kā apziņas spēju darboties ar informāciju jeb domu veidošanu. Intelektu ir spriešanas spēja (Stelps, 2006). Tātad intelekts paredz prāta dalību procesos, kur notiek domāšana un spriešana. Tā kā mūsdienās ir ļoti svarīgi visu apdomāt un izspriest, tad var teikt, ka intelekts darbojas līdz ar cilvēku visos procesos, kur nepieciešama prāta pielietošana. Līdz ar to intelekta spējas nevar izslēgt runājot arī par prasmju un kompetenču apguvi.

Tāpat arī J. Birzkops uzskata, ka mūsdienās arvien aktuālākas kļūst spējas, kas saistītas ar garīgumu, ar mākslinieciskumu, empātiju, spēju redzēt kopainu (Birzkops, 2008). Aug prasība pēc kultūras izpratnes un apzināšanās, nevis tikai zinātnes un tehnikas sasniegumiem. Vairāk cilvēce jāvirza uz domām par garīgām vērtībām kā primāro sabiedrības sekmīgai attīstībai. Protams, nevar aizmirst arī par materiālām vērtībām, taču

tām jābūt līdzsvarā ar garīgām vērtībām. Tātad šeit satiekas tehniskais un garīgais prāts, un, lai tie abi sadzīvotu, ir nepieciešamas domāšanas prasmes, garīgums un mākslinieciskums.

J.I.Birzkops apskata muzikālo spēju saistību ar citu intelektuālo spēju attīstību divos veidos –mūzika kā spēju attīstītājlīdzeklis un muzicēšanas ietekme uz spēju attīstību. Pie pirmā veida – mūzika kā spēju attīstītājlīdzeklis – Birzkops uzskaita četrus faktoros. Pirmais faktors – muzicēšana ir ļoti grūts darbs, jo jebkuram spēlētājam neizbēgami jāatrodas trijos laikos – tagadnē, nākotnē, pagātnē un uzmanības sadalīšana jāveic vienlaikus trijos neironu laukos – domāšanā, muzikālajā dzirdē un sarežģītās roku un pirkstu kustībās (Birzkops, 2008).Savukārt paralēli šim grūtajam muzicēšanas procesam tiek pilnveidotas arī dzīvesprasmes un kompetences, jo muzicēt nav iespējams bez dažādu spēju izmantošanas. Šajā gadījumā tiek attīstītas gan matemātiski – loģiskās spējas, gan vizuālās un telpiskās un kinestētiskās. Cilvēkam ir jābūt spējīgam galvā savienot secīgi trīs laikus. Precīzāk, domājot par šiem laikiem pat vienlaicīgi. Attīstās arī iztēle, spēlējot ir iespējams iedomāties ainu attiecīgi skaņdarbā izraisītajām emocijām. Tāpat arī spēles brīdis nav statisks, bet gan notiek kustības. Tās var būt gan pirkstu kustības uz instrumenta, gan arī kustības saistībā ar mūzikas izpildījumu, kas viennozīmīgi veicina telpas apzināšanos. Tāpat arī centieni izprast savas emocijas skaņdarba laikā, sajūtu kontrolēšana, lai tās netraucē izpildīt skaņdarbu, liecina par emocionālās inteliģences klātbūtnes nepieciešamību. Nozīmīga ir arī līdzpārdzīvošana, kad kāds cits spēlē – empātija. Tāpat tā ir prasme pārvarēt stresu, ja jāuzstājas koncertā. Tas parāda prasmi pārvarēt psiholoģisko spiedienu. Izpildījumā izpaužas arī radošums, kā arī spēja risināt problēmas situācijā, ja kaut ko sajauc skaņdarba atskaņošanas laikā un jārod tūlītējs risinājums. Pēc spēlēšanas jāveic sevis izvērtējums par to, kas izdevās un kas neizdevās. Šo prasmju un kompetenču klātesamība muzicējot, sekmē to attīstību un eksistenci citās jomās.

Otrais faktors – elementārās muzikālās spējas ir tās, kas katram indivīdam pašam no sevis attīstās visātrāk un visvieglāk (Gardner, 1993). Biomedicīnas speciālisti pierādījuši, ka muzikālās spējas ir absolūti visiem jaundzimušajiem, ka vispār piedzimt nozīmē būt muzikālam (Birzkops, 2008). Tad rodas jautājums, kāpēc gan to neizmanto, lai pēc iespējas daudzveidīgāk nodarbinātu smadzenes. Mūsdienās jau no zīdaiņu vecuma ir iespēja bērņus muzikāli attīstīt, izmantojot dažādas alternatīvās metodes, piemēram, Karla Orff elementārās muzicēšanas metodi.² Līdz ar muzikālo spēju attīstību jau no zīdaiņa

² vācu/austriešu komponista Karla Orfa iesākto un daudzu pasaules pedagogu turpināto darbu pie "schulwerk", kas tulkojumā nozīmē bērņu darbiņš. Bērņi dara visu, kas ar dziesmiņu, melodiju vai dzejoli ir

vecuma, tiek veicināta arī sociālo prasmju attīstība, jo, apmeklējot nodarbības, bērni tiek ar citiem bērniem. Tāpat arī lingvistiskās spējas tiek pilnveidotas. Īpaši gadījumos, kad bērni jau ir lielāki un rausta valodu, logopēdi iesaka apmeklēt mūzikas nodarbības un attīstīt vokālās prasmes. Kustoties mūzikas nodarbībās, bērni apzinās savu ķermeni un attīsta kustību koordināciju.

Trešais faktors – muzicējot tiek trenēta īslaicīgā atmiņa – skaņu skaits, ko cilvēks var atkārtot pēc vienreizējas noklausīšanās. Tāpat arī tiek uzlabotas runas spējas, jo arī runājot ir jāatrodas vismaz divos dažādos laikos. Līdz ar trešo faktoru tiek apstiprināta lingvistisko spēju, kā arī matemātisko loģisko spēju attīstība, jo neirologi noskaidrojuši, ka muzikālo centru aktivizācija pozitīvi ietekmē netālu esošos rēķināšanas un valodas centrus (Birzkops, 2008). Tātad atkal tiek pierādīts tas, ka muzicēšana veicina citu spēju attīstību. Valodas un rēķināšanas centri smadzenēs aktualizē lingvistiskās spējas un matemātiski – loģiskajās spējas. Tai pašā laikā tiek veicināta prasme ieklausīties, kā arī prasme koncentrēt uzmanību. Svarīga piebilde, ko uzsver Birzkops ir tas, ka jebkura spēja transformējas un, pašam tās īpašniekam to nemaz nezinot, turpina funkcionēt arī citos, līdzīgos darbības veidos (Birzkops, 2008). Tas tikai pierāda jau iepriekš teikto, ka gan spējas, gan prasmes tiek attīstītas un pilnveidotas, savstarpēji mijiedarbojoties. Kā arī šī spēju transformēšanās sekmē savukārt cilvēka spēju pārnest apgūto paraugu uz citu kontekstu, pielāgot to un izmantot atbilstoši jaunajiem apstākļiem.

Ceturtais faktors – emocionalitāte. R. Krūmiņš raksta, ka emocionālā uzvedība ir psiholoģisks mehānisms, kas pārvērš smago aktīvās uzmanības procesu par aizrautīgu, mērķtiecīgu, produktīvu darbības procesu, kurā izzūd aktīvās piespiedu uzmanības negatīvās sajūtas. Tāpat arī emocionāliem stāvokļiem ir integrējoša daba – cilvēks vairāk un ilgāk atceras, labāk patur prātā dzirdēto, redzēto utt. (Birzkops, 2008). Tātad šī emocionālā kvalitāte viennozīmīgi attīsta emocionālo inteligenci, kā arī empātijas prasmes. Līdz ar emocionalitāti, cilvēks vairāk nodarbina arī garīgo prātu.

Pie otrā veida – muzicēšanas ietekme uz spēju attīstību – uzskaita četrus faktorus. Pirmais, prognozēšanas spēja jeb anticipācija, ko raksturo spēja pieņemt ar gaidāmajiem nākotnes notikumiem saistītus laika vai telpas ziņā apsteidzošus lēmumus. Tas nozīmē, ka muzicēšana nepārtraukti paredz prognozēšanas operācijas. Muzicētājam nepārtraukti jādalā uzmanība trīs laukos – vienā, kas izpilda, otrā, kas klausās rezultātu, trešā, kas prognozē

nākamos uzdevumus. Tādi paši nosacījumi izpildās arī mūzikas sacerēšanā (Birzkops, 2008). Tātad šeit parādās matemātiski loģisko spēju attīstīšana, kā arī savā ziņā kinētstētisko spēju attīstība. Jābūt labām domāšanas prasmēm, lai sadalīto uzmanību pa trīs laikiem, kā arī šis process ietver kustību – laika izjūta pagātnē, tagadnē, nākotnē. Tāpat arī šāda struktūra palīdz attīstīt lingvistiskās spējas, jo, runājot vienu, jau iespējams domāt par to, ko teiks tālāk. Šis faktors līdzinās pirmā veida faktoram, par atrašanos vienlaicīgi tagadnē, nākotnē, pagātnē. Atšķirība ir tajā, ka šeit nāk klāt prognozēšana, nevis tikai atrašanās vienlaicīgi trijos laikos.

Otrais faktors – vienlaikus atrasties divos dažādos laikos vai situācijās. To Birzkops raksturo kā prognozēšanas spējas paplašinājumu un pagrūtinājumu – vienlaicīga, paralēla darbība tagadnē (Birzkops, 2008). Tas ir kā papildinājums iepriekšminētajai prognozēšanas spējai un attīsta tās pašas spējas. Ja pie iepriekšējā faktora svarīgas bija paredzēšanas spējas, tad pie šī faktora klāt nāk arī darbība tagadnē. Šādās darbībās piedalās gan kustības, gan domāšana, gan dzirde. Līdz ar to tas paredz augstu koncentrēšanos pakāpi un uzmanību.

Trešais faktors – simultānuztvere – “cilvēka psihiskās darbības saīsināta forma, kas izpaužas spējā vienlaikus, momentāni aptvert kādas parādības jautājuma komponentus, gan arī paralēli risināt tos”(Birzkops, 2008, 42.lpp). Šis faktors ir vēl dziļāks turpinājums prognozēšanās spējām un spēju atrasties divās vietās vienlaicīgi. Loģiski izriet, ka prognozēšanas spējas un problēmu tūlītēja risināšana ir arī 21.gs. nepieciešamība ikvienam cilvēkam. Mūsdienu dzīve pieprasa ātri reaģēt uz situāciju un rīkoties. Taču ir svarīgi rīkoties saprātīgi, tāpēc situācija jāredz kopveselumā un kontekstā. Jāsecina, ka simultānuztvere trenē izvērtēšanas, problēmu risināšanas un lēmumu pieņemšanas prasmes. Tā kā šis faktors paredz tūlītēju rīkošanos, tad arī nepieciešams pielietot arī radošo un kritisko domāšanu.

Un visbeidzot, ceturtais faktors, īslaicīgā atmiņa – smadzeņu spēja atcerēties tekstu pēc vienreizējas noklausīšanās. Viena no svarīgākajām psihiskajām darbībām īslaicīgās atmiņas darbībā ir tā sauktā *saspiēšana*, kas nodrošina dzirdētā forsētu rekonstrukciju un paturēšanu prātā. Mūziķim visos gadījumos dažādu iemeslu dēļ nepieciešams daudzkārt *saspiest* gan melodiju, gan visu skaņdarbu kopumā. Tas paredz iespēju lēnus skaņdarbus izpildīt ātri un ātrus skaņdarbus lēni (Birzkops, 2008). Šāda īslaicīgā atmiņa nodrošina paredz arī ātru un kvalitatīvu informācijas analīzi, kas ir ļoti nepieciešama prasme. Izšķirt svarīgo informāciju un spēja ātri to iegaumēt. Jāmin, ka arī Flečers atmiņu minēja, kā vienu no svarīgām prasmēm cilvēka dzīvei sabiedrībā.

Kopumā jāsaprot, ka daudzveidīgās spējas ir ļoti cieši saistītas viena ar otru, kā arī ar nepieciešamajām dzīvesprasmēm 21.gs. Svarīga ir to pārnese uz dažādām jomām. Kā arī, ja muzikālās spējas ir vienas no pirmajām, kas cilvēkam attīstītās, tad tas ir spēcīgs pierādījums tam, lai izvērtētu mūzikas izglītības iespējas ikvienam, sākot jau ar zīdaiņa vecumu. Tāpat mūzika ir tā, kas paver ceļu uz dvēseli, līdz ar to mudinot domāt par cilvēciskām vērtībām un kultūras veidošanu, nevis tikai par tehnoloģiju attīstību. Mūzika liek domāt. Muzicēšana paredz cilvēka absolūtu līdzdalību katrā darbībā. Tas nozīmē to, ka tehnika cilvēka vietā neko nevar izdarīt. Aprakstītās muzikālās spējas cieši saistītas ar cilvēka paša individuālu darbu. Tādā veidā tiek veicināta cilvēka pašizziņa, izvērtēšana, pašlīdība uz saviem spēkiem un pašizaugsme. Rezultātā, kad ir izvērtētas savas spējas un prasmes, ir iespējams tās tālāk attīstīt līdz kompetences līmenim. Līdz ar to notiek prasmju un kompetenču pārnese uz dažādām situācijām. Šajā brīdī notiek saskarē ar citiem sabiedrības locekļiem, tādējādi attīstot sociālās prasmes, spriestspēju un empātiju. Tāpēc nākamajā nodaļā tiks analizēts, kā mūzikas skolas programmās var attīstīt prasmes un kompetences, kas nepieciešamas 21.gs.cilvēkam, dzīvojot sabiedrībā. Svarīgi noskaidrot, vai mūzikas izglītība nodrošina gatavību dažādām dzīves situācijām.

2.2. Mūzikas skolas programma

Galvenais priekšnosacījums, kā apgūt ko jaunu, ir rīcība. Tāpat arī ir ar mūziku. Ja ir vēlme caur mūziku pilnveidot sevi, tad ar to ir jānodarbojas. Tikai klausoties mūziku, nav iespējams attīstīt spējas un prasmes. Tas ir tāpat kā mācīties braukt ar mašīnu teorētiski, bet praktiski ne reizi to neizmēģinot. Līdz ar kā jaunu apgūšanu, cilvēks izglītojas. Arī mūzikas izglītība ir viens no veidiem, kurā sevi var realizēt. Līdz ar to jānoskaidro, kādas ir iespējas mūzikas izglītībā Latvijā.

Viens no veidiem, kā var realizēt dzīvesprasmju pilnveidi caur mūziku, ir mācības mūzikas skolā. Kultūrizglītība ir tā nozare, kas ietver mūzikas apguves procesu, jo kultūrizglītība ir izglītības sistēmas sastāvdaļa, kas aptver ne tikai visu līmeņu (pamata, vidējo un augstāko) profesionālo izglītību kultūras nozarēs un speciālistu tālākizglītības iespējas, bet arī vispārēju izglītošanos kultūras jomās, ikviena indivīda radošo spēju un talantu izkopšanu mūzikas izglītības perspektīvā (Valsts kultūrpolicies vadlīnijas, 2006). Tātad jānodrošina ikvienam iespēju izglītoties kultūras jomā, tai skaitā, arī mūzikā. Tādējādi tāpat kā izglītība mainās un pielāgojas sabiedrības dzīves prasībām, arī kultūrizglītībai jāmainās.

Jāuzsver, ka Latvijā profesionālā māksla ir diezgan attīstīta, jo Latvijas kultūra tiek novērtēta starptautiskā līmenī, ko apliecina Latvijas mākslas un izpildītājmākslinieku panākumi. Tāpat arī profesionālās un profesionālās ievirzes kultūrizglītības sistēmai kopumā ir spēcīgas tradīcijas un augsti sasniegumi mākslā un mūzikā apdāvināto bērnu un jauniešu profesionālajā sagatavošanā (Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas, 2006). Bet skaidri iezīmējas tas, ka galvenais uzsvars tiek likts uz profesionālo ievirzi. Tas savukārt uzreiz paredz augstas prasības. Tādā gadījumā tiek liegta iespēja mūziku apgūt sava prieka pēc un dzīvesprasmju izkopšanai.

Mūzikas skolās profesionālās ievirzes izglītības programmas ir kopš 2002. gada, kad mūzikas skolas pārstāja būt izglītības iestādes, bet tās kļuva par profesionālās ievirzes izglītības iestādēm. To apstiprina Izglītības likuma 47.¹ 2. pants, kas nosaka profesionālās ievirzes izglītības programmu izveidošanu, kā arī 17. panta 3.daļas 1.punkts, kas nosaka profesionālās ievirzes izglītības iestāžu dibināšanu, likvidēšanu un reorganizāciju. Izglītības likuma 1.panta, 20.¹ punkts definē, ka profesionālās ievirzes izglītība ir sistematizēta zināšanu un prasmju apguve, kā arī vērtīborientācijas veidošana mākslā, kultūrā vai sportā līdztekus pamatizglītības vai vidējās izglītības pakāpei, kas dod iespēju sagatavoties profesionālās izglītības ieguvei izraudzītajā virzienā (Izglītības likums, 1998). Tātad mērķis ir audzētņa sagatavošana nākamajam līmenim. Līdz ar to īpaša uzmanība jāpievērš tam, lai tiešām šāda iestāde to spēj izdarīt.

Atskatoties vēsturē jāsecina, ka mūzikas skolas vienmēr bijušas saistītas ar valstiskām institūcijām, piemēram, LPSR Kultūras ministriju, no 1990. gada ar LR KM Skolu centru (Puriņa, 2011). Taču mūzikas skolas kļuva par profesionālās ievirzes izglītības iestādēm tieši Valsts Kultūrizglītības centra pastāvēšanas laikā, kas tika izveidots saskaņā ar MK 1996. gada 2. oktobra rīkojumu Nr. 396 "Par Kultūras ministrijas Skolu centra reorganizāciju" (MK noteikumi Nr.396, 1996). Līdz šodienai Valsts Kultūrizglītības centrs ir vairākas reizes reorganizēts. Šobrīd mūzikas skolas atrodas Kultūras ministrijas pārziņā esošā Kultūrizglītības un nemateriālā mantojuma centra Kultūras un radošās industrijas izglītības nodaļas pārziņā (MK noteikumi Nr.483, 2008). Tātad jāsecina, ka tieši Valsts Kultūrizglītības centra darbības laikā kultūrizglītības politika strauji attīstījies un sasniegusi diezgan augstu līmeni, salīdzinot ar citām Eiropas valstīm. Taču šobrīd Latvijā situācija mūzikas skolās ir ļoti nenoteikta, jo norisinās profesionālās ievirzes izglītības programmas reforma. Samazināts tiek programmu kopējais ilgums, izņemti no programmas dažādi mācību priekšmeti, piemēram, vispārējās klavieres. Tā rezultātā var ciest augstais profesionālais mūzikas izglītības līmenis. Bieži ārpus Latvijas slavē un novērtē Latvijas profesionālo mūzikas un profesionālās ievirzes mūzikas izglītību. To

pierāda arī augstie rezultāti dažādos konkursos. Kā vienu no tādiem var minēt Starptautisko pianistu konkursu, ko rīko pianiste Žinete Gobēra sadarbībā ar Francijas Kultūras ministriju (Tomas, 2011). Šajā konkursā latvieši ir apliecinājuši augsto profesionālo sniegumu.

Daļēju skaidrojumu augstajam profesionālajam sniegumam jāskaidro ar mūzikas skolas mērķi un uzdevumiem. Pēc KRIIN izveidotā mūzikas un mākslas skolas nolikuma mūzikas skolas darbības mērķis ir īstenot izglītības procesu un veidot izglītības vidi, kas nodrošinātu profesionālās ievirzes mūzikas izglītības programmās noteikto mērķu sasniegšanu. Skolas pamatuzdevumi: nodrošināt iespēju iegūt pamatzināšanas un prasmes mūzikā; sagatavot audzēkņus mūzikas profesionālās vidējās izglītības programmu apguvei; veicināt profesionālās ievirzes izglītības kvalitātes nodrošināšanas sistēmas izveidi; racionāli izmantot izglītībai atvēlētos finansu resursus (KM, 2002). Jāsecina, ka prioritāte ir topošo profesionālo mūziķu sagatavošana nākamajai izglītības pakāpei, t.i., mūzikas vidusskolai. Tomēr šāds skatījums mūsdienu sabiedrībā ir ļoti šaurs, jo visiem nav jāklūst par profesionāliem mūziķiem. Mūzikas skolas mērķim būtu jāuzsver ikviena cilvēka vēlme attīstīt savas muzikālās spējas. To būtu iespējams darīt interešu izglītībā. Tāpat arī skolas uzdevumi nav noformulēti precīzi, jo pirmajā uzdevumā izskan prasība nodrošināt iespēju iegūt pamatzināšanas un prasmes mūzikā. Savukārt otrais uzdevums – sagatavot audzēkņus mūzikas profesionālās vidējās izglītības programmu apguvei. Neprecizitāte izriet no apgalvojumiem, ka pirmajā uzdevumā tiek nodrošināta šī iespēja apgūt pamatzināšanas un prasmes, bet „vai pamatzināšanas un prasmes tiks apgūts, ir atkarīgs no cilvēka paša. Un savukārt otrajā uzdevumā tiek garantēts, ka audzēknis tiks sagatavots nākamajai izglītības pakāpei. Tādējādi no šiem diviem pamatuzdevumiem izriet pretruna. Otrais pamatuzdevums nav korekts, jo skola nevar sagatavot audzēkņus vidējai izglītības pakāpei, skola var nodrošināt apstākļus. Savukārt programmas sekmīga apguve var sagatavot audzēkņus nākamajai mūzikas izglītības pakāpei. Skolas uzdevums ir vairāk rūpēties, lai skolai kā institūcijai būtu visi nepieciešamie resursi, kas nodrošina mācību procesu un mācību programmu īstenošanu. Kā arī pārraudzītu skolas kopējo darbību un izglītības kvalitāti un finansējumu. Jāatzīst, ka mūzikas skolas mērķos un uzdevumos ir nepieciešamas pārmaiņas atbilstoši mūsdienu sabiedrības vajadzībām.

LR Izglītības likuma 47.¹ 1.pants nosaka, ka profesionālās ievirzes izglītība ir brīvprātīga. (Izglītības likums, 1998.). Tātad profesionālās ievirzes izglītība paredz noteiktu prasmju un zināšanu obligātu apguvi, lai varētu turpināt mācības nākamajā pakāpē. Cilvēkam ir dota brīva izvēle, vai viņš vēlas, vai nevēlas apgūt šādu izglītības formu. Tāpat arī izglītības iestādēm ir dota lielāka brīvība, jo mācību priekšmetu programmas var

izveidot paši. Tomēr, kā galvenais orientieris darbojas KRIIN izveidotā profesionālās ievirzes izglītības programma, kas nosaka gala prasību apguvi.

Taču, balstoties novērojumos, jāsecina, ka mūzikas skolas daļēji ir iniciatores interešu izglītības veicināšanai mūzikas skolās. Lai arī tas pēc noteiktā mērķa nav primārais, pozitīva iezīme, ir tas, ka mūzikas skolas pašreizējās iespēju robežās mēģina sekot pārmaiņām sabiedrībā. LR Izglītības likuma 1. panta 2. punkts apstiprina, ka interešu izglītība ir personas individuālo izglītības vajadzību un vēlmju īstenošanu neatkarīgi no vecuma un iepriekš iegūtās izglītības (Izglītības likums, 1998). Interešu izglītība ir brīvprātīga, tās uzsākšanai nav nepieciešama noteiktai izglītības pakāpei atbilstoša izglītība. Tāpat saskaņā ar Izglītības likuma 47. pantu nosaka, ka izglītības iestādes ir tiesīgas īstenot interešu izglītības programmas bez licences saņemšanas. Interešu izglītības programmas ir tiesīgas īstenot arī citas juridiskās un fiziskās personas, kuras nav reģistrētas Izglītības iestāžu reģistrā, pēc attiecīgas licences saņemšanas pašvaldībā (Izglītības likums, 1998). Galvenokārt interešu izglītība tiek saistīta ar pirmsskolas vecuma un pieaugušo izglītību. Skolas vecuma bērniem, kas vēlas nodarboties ar mūziku, tiek piedāvāta profesionālās ievirzes izglītības programmas apgūšana. Tam ir gan pozitīvas, gan negatīvas iezīmes, jo no vienas puses audzēknis varbūt tiek piespiests apgūt programmu. No otras puses, ja viņš negrib mūzikas instrumentu spēli apgūt pēc programmas, tad atbilstošāka būtu interešu izglītība. Tātad profesionālās ievirzes izglītībā stingri jāvadās pēc programmas, savukārt, interešu izglītībā ir daudz vairāk brīvu iespēju pedagogiem realizēt savu redzējumu uz apgūstamo mācību priekšmetu, jo nav konkrēta parauga pēc kura vadīties.

2008. gadā KRIIN uzsāka profesionālo ieviržu programmu reformu, kuru pabeigt ir plānots līdz 2013.gada beigām. Tā rezultātā paredzēts izveidot divu veidu programmas – pamata un pilno (KRIIN, 2009). Pašreiz mūzikas skolās ir iespējams īstenot divas programmas – 20V un 10V. 20V programma – profesionālās ievirzes izglītības programmas “Instrumentālā mūzika” pamatizglītības pakāpei – tika izveidota 2002.gadā un darbojas līdz šim brīdim (KRIIC, 2002). Savukārt 10V – mūzikas programma – izveidota reformu sākumā. Šī 10V programma dotajā brīdī ir izstrādāta pirmajām četrām klasēm mūzikas skolā un arī ir profesionālās ievirzes programma. Tai ir paredzēts būt izstrādātai arī nākamajām klasēm, taču process ir apstājies. Tas nozīmē, ka šobrīd ir it kā divu veidu profesionālās ievirzes izglītības programmas un mūzikas skolas var brīvi izvēlēties pēc kuras strādāt. Taču, aplūkojot atšķirības starp šo abu programmu mērķiem un uzdevumiem, jāsecina, ka tas ir tikai stundu skaitu samazinājums pamata programmai. Tātad arī šāda shematiska programmas izveidošana neparedz iespēju katram apgūt mūziku

pēc spējām un vēlmēm. Un šīs pašreizējās programmas neatbilst reformu noteiktajiem mērķim – izstrādāt pamata un pilno programmu, kur pēc pilnās programmas apguves ir iespējams turpināt mācības mūzikas vidusskolā. Savukārt pamata programma paredz to pašu, ko pilnā programma, tikai ar mazāku stundu skaitu un bez iespējas turpināt mācības mūzikas vidusskolā. Līdz ar to šāda pamata programma neatbilst arī interešu izglītībai, jo, kā iepriekš tika noskaidrots, tad interešu izglītība paredz apmierināt personas individuālo izglītības vajadzību un vēlmju īstenošanu neatkarīgi no blakus apstākļiem.

Tātad arī šo abu programmu mērķi, uzdevumi un saturs ir gandrīz vienāds. 10V programmā saturs ir izklāstīts koncentrētākā veidā. Līdz ar to tas ir shematiskāk un vieglāk izprotams. Tās mērķis ir sekmēt audzēkņu veidošanos par garīgi, fiziski un emocionāli attīstītu, brīvu, atbildīgu, aktīvu un radošu personību, kura apgūvusi instrumenta spēles pamatus, prot radoši pielietot iegūto pieredzi un atbilstoši savām interesēm spēj turpināt izglītību nākamajā pakāpē (KRIIC, 2010, 2.lpp.). Mērķī nosauktās kvalitātes, kuras iespējams attīstīt, izglītojoties mūzikas skolā, veido harmonisku un līdzsvarotu personību, kas spēj domāt radoši, kritiski un inovatīvi. Tātad šādai personībai būtu jābūt gatavai dot savu devumu gan pašattīstībā, gan sabiedrībai kopumā, ierosinot jaunas idejas. Jāatgādina, ka visi, kas mācās šajā programmā, tiek sagatavoti izglītībai nākamajā pakāpē. Līdz ar to jāsecina, ka interešu izglītība, kā viens no svarīgiem mūzikas skolu attīstības aspektiem tiek izslēgts.

Jebkuram mērķim ir arī uzdevumi. Tādi ir arī šai programmai ir izstrādāti atbilstoši uzdevumi. Izglītības procesa rezultātā audzēkņiem: veicināt izglītojamā muzikālo, intelektuālo un emocionālo spēju attīstību; sekmēt kolektīvās un individuālās, muzikālās darbības pieredzes apguvi; attīstīt jaunrades spējas mūzikā; attīstīt spējas orientēties mūzikas žanros un stilos (KRIIC, 2010, 2.lpp.). Lai arī uzdevumi, kas šeit minēti tiešā veidā saistās ar mūzikas izglītības procesu, attiecinot tos uz plašāku kontekstu, jāsecina, ka šajā programmā attīstītās spējas un apgūtās prasmes noder arī ne tikai saistībā ar profesionālo mūzikas izglītību. Šo prasmju saistību ar citām jomām vēl precīzāk var redzēt, aplūkojot programmas saturu.

Profesionālās ievirzes spēles izglītības programmas saturu raksturo trīs pamatbloki – mūzikas uztvere, mūzikas valoda, muzikāli radošā darbība. Mūzikas uztveres paredz, ka audzēknis apgūst prasmi uztvert pēc dzirdes; iepazīst mūzikas daudzveidību, attīsta iekšējo dzirdi, muzikālās atmiņu un ritma izjūtu; iepazīst kultūrvides daudzveidību (KRIIC, paraugprogramma mūzikas programmai, 2010). Tas nozīmē, ka pēc šo prasmju apguves audzēknis spēj atpazīt dažāda žanra un atšķirīgas kultūras mūziku un saprot tās nozīmi, kā arī trenē atmiņu.

Nākamo bloku – mūzikas valodu, raksturo izcilu mūzikas piemēru iepazīšana, dažādu mūzikas žanru; stilu izpratne un interpretācija; mūzikas izteiksmes līdzekļu (ritms, tembrs, dinamika, skaņas augstums u.c.) apguve un pielietošana radošajā darbībā (KRIIC, 2010). Jāsecina, ka mūzikas valodas izziņa cilvēkā kopumā veicina intelekta attīstību. Tādā veidā, tēlaini izsakoties, cilvēks kļūst par vienu valodu bagātāks.

Trešais bloks – muzikāli radošā darbība paredz muzikāli intelektuālo spēju attīstību; praktisko muzicēšanu, apgūstot instrumenta spēles pamatus gan solo, gan kolektīvajā muzicēšanā, eksperimentēšana un improvizācija; citu izpildītāju atskaņojuma vērošana un analīze (KRIIC, 2010). Audzēkņiem pēc pamatzināšanu apguves instrumentspēlē ir iespēja sevi radoši realizēt, tāpat arī izteikt viedokli par citu sniegumu, tādējādi veicinot kritisku savu un citu mūziķu analīzi. Manuprāt, īpaši jāuzsver šī iespēja improvizēt un eksperimentēt, tādējādi attīstās garīgi un emocionāli.

Un visbeidzot jāpiemin arī metodes, ar kādām šo programmu mēģina realizēt – mūzikas ierakstu klausīšanās, mūzikas piemēru salīdzināšana, analīze, solfedžēšana, individuālās nodarbības, grupu nodarbības – frontāli, diskusijas, improvizēšana, koncertu apmeklēšana, mācību koncerti, projektu metode (KRIIC, 2010). Metodes izmantošana viennozīmīgi paredz dažādu daudz citu prasmju veidošanu un spēju attīstību. Tāpēc acīmredzami jāsaprot, ka mūzika nav saistīta tikai ar mūzikas pasauli, bet ar visu pasauli kopumā. Līdz ar to, kā mūzikas apgušanas process var palīdzēt ne topošajam mūziķim, tiks aplūkots nākamajā nodaļā.

Mūzikas izglītība Latvijā ir secīgi attīstījusies, veicinot kvalitāti un augsta līmeņu profesionāļu sagatavotību. Profesionālās ievirzes izglītības programmas kvalitatīva izveide ir veicinājusi Latvijas mūziķu atpazīstamību pasaulē. Latvijas mūziķi pasaulē tiek augsti novērtēti. Tāpat arī mūzikas izglītība ietver zināšanas par mūzikas teoriju un literatūru, kā arī piedāvā apgūt dažāda veida kolektīvo muzicēšanu. Programmas saturs ir plašs un daudzpusīgs, tādējādi, nodrošinot dažādu prasmju attīstību. Taču svarīgi ir sekot līdzi pārmaiņām sabiedrībā un veikt uzlabojumus esošajās programmās. Jāņem vērā, ka Latvija nav tik liela valsts, līdz ar to nav nepieciešami tik daudz profesionālu mūziķu. Tāpat arī mūzikas izglītības apguve mūzikas skolās pilnībā izslēdz pieaugušo iespējas apgūt mūziku. Pieaugušajiem šāda iespēja nav nodrošināta. Taču svarīgāk ir nodrošināt iespēju ikvienam savu spēju robežās daudzpusīgi attīstīties.

2.3. Dzīvesprasmes mūzikas izglītībā

Bērniem un jauniešiem mūzikas izglītības apguve tiek nodrošināta mūzikas skolās, kurās pašreiz tiek realizēta profesionālās ievirzes mūzikas izglītības programma. Lai noskaidrotu, cik šī programma ir noderīga mūsdienās, jāaplūko, kādas dzīvesprasmes iespējams pilnveidot, apgūstot šo programmu. Svarīgs jautājums ir, vai tikai programmas apguve nodrošina daudzveidīgo spēju, kā arī prasmju un kompetenču pilnveidi vai arī citas aktivitātes, kas saistītas ar mūziku, veicina dzīvesprasmju pilnveidi. Kā pamats tiks izmantota profesionālās ievirzes programma, jo pēc tās satura var spriest, ko ietver šī programma saistībā ar dzīvesprasmēm. Saturs tiks aplūkots plašākā kontekstā, nevis tikai mūzikas skolas ietvaros, lai meklētu atbildi uz jautājumu, kā mūzika var ietekmēt dzīvesprasmju pilnveidošanu.

Uzņēmējspējas, ko raksturo uzņēmīguma īpašības, ir vienas no svarīgākajām, kuras attīstās, izglītojoties mūzikas skolā. Īpaši mūzikas skolas absolvēšana apliecina šo spēju esamību, jo visbiežāk uz šo iestādi bērnus aizved vecāki. Bet absolvēšana parāda, ka bērni ir šī uzņēmība un atbildība iesākto pabeigt. Bērni parasti apmeklē mūzikas skolu līdz pirmajām grūtībām, kad nākas vairāk mācīties un saprast, ka mūzikas instrumentu spēle nav tas pats, kas iemācīties dzejoli vienā vakarā. Tas prasa lielu pacietību, uzņēmību un darbu. Statistika rāda, ka tikai 10% no visiem Latvijas skolas vecuma bērniem un jauniešiem apmeklē mākslas un mūzikas skolas, 12% no absolventiem turpina izglītību nākamajā pakāpē – mūzikas vidusskolā (KRIIC, 2009). Būtu lietderīgi zināt, cik liela daļa bērnu un jauniešu uzsāk mācības mūzikas skolā, bet nepabeidz. Nepieciešams sabiedrību informēt par to, kā iespējams sevi pēc iespējas pilnvērtīgāk realizēt caur mūziku. Tātad, atgriežoties pie programmas satura, jāaplūko, kādas dzīvesprasmes iespējams attīstīt apgūstot programmu. Un, vai dzīvesprasmes, kas apgūstamas programmā, var pilnveidot ar mūzikas palīdzību, bet neapgūstot tieši profesionālās ievirzes mūzikas izglītības programmu. Tātad, vai pastāv alternatīvi veidi, kā bez profesionālās ievirzes programmas caur mūziku var attīstīt dzīvesprasmes.

Šodien cilvēki tik bieži ir aizņemti un tai pašā laikā pārņemti ar sevi, ka nespēj saredzēt un saklausīt, kas notiek apkārt. Visvairāk, kas trūkst, tā ir spēja ieklausīties pašam sevī. Kad cilvēks ieklausīsies sevī, viņš varēs sākt ieklausīties arī citos. Spēja sadzirdēt veicina arī iecietīgumu pret citādo, izpratni un līdzpārdzīvojumu. Arī profesionālās ievirzes programmas satura pirmais punkts ir mūzikas uztvere. To var raksturot no četriem aspektiem. Pirmais no tiem mūzikas uztvere pēc dzirdes. Tas, kas saistīts ar dzirdi, ir saistīts ar klausīšanos, līdz ar to paredz spēju ieklausīties (KRIIC, 2010). Arī mūziku

iespējams uztvert divējādi – sevis spēlēto vai to, kuru klausās. Tādējādi galvenokārt šeit izpaužas prasme ieklausīties sevī un ieklausīties citos. Tāpat arī sekmē empātiju, jo, ja klausāmiešiem, kā kāds cits izpilda skaņdarbu vai sniedz muzikālu priekšnesumu, tad līdzpārdzīvošana ir adekvāta reakcija. Bet, tai pašā laikā attīstās arī emocionālā inteliģence kā spēja tikt galā ar savām emocijām un kontrolēt tās. Svarīga un būtiska spēja, kas tiek attīstīta pie mūzikas uztveres pēc dzirdes, ir atmiņa. Tā ir viennozīmīgi svarīgs aspekts, lai šodien vieglāk spētu atcerēties derīgo informāciju. Tā kā informācija plūdums ir neapturams un nespēsīm atcerēties no informācijas vissvarīgāko sev, tad mūsu darbība kopumā kļūs lēnāka, jo vajadzīgā informācija būs jāmeklē no jauna. Atmiņa nepieciešama, lai kādu iepriekš apgūtu paraugu atcerētos un spētu pārnest uz jaunu situāciju.

Globalizācijas rezultātā pasaule ir atklājusi savu dažādību. Jāmācās ir respektēt un atzīt citādo. Vienlaicīgi tiek attīstītas arī starpkultūras prasmes. Profesionālās ievirzes programmā uz dažādību mūzikā norāda mūzikas uztveres otrais aspekts – mūzikas daudzveidības iepazīšana (KRIIC, 2010). Šī mūzikas aspekta galvenā vērtība ir apzināties to, cik dažāda var būt mūzika, sākot no klasiskās līdz alternatīvajai. Svarīgi ir ļaut bērniem un jauniešiem ļaut pašiem izteikties un pamatot viedokli par kādu mūzikas stilu. Jāatrod vērtīgais ir jebkurā mūzikas veidā un neviens no tiem nevar būt nepareizs. Tādā veidā tiek veicinātas kritiskās domāšanas prasmes un arī cieņa pret citādo. Iepazīstot cita veida mūziku, tiek iegūtas zināšanas par to, no kurienes attiecīgais mūzikas veids radies. Mūzikas daudzveidība mūzikas skolā aprobežojas ar klasisko mūziku un latviešu tautas mūziku. Pavisam maz tiek aizskarts džezs. Līdz ar to šis aspekts netiek pietiekami plaši izmantots. Tādēļ uzņēmīgākie un drosmīgākie jaunieši var veidot savas grupas un ansambļus un iepazīties ar mūzikas veidiem, kas viņiem ir tuvāki un labā patīk. Tādā veidā jaunieši rada un pilnveido kultūru, arī tādā gadījumā, ja neizpilda tieši latviešu mūziku. Izpildot arī citu tautu vai stila mūziku, tomēr nāk klāt arī savs pienesums, kas viennozīmīgi raksturo latviešu kultūru.

Trešais aspekts – iekšējās dzirdes, muzikālās atmiņas un ritma izjūtas attīstība (KRIIC, 2010). Šis aspekts tik tiešām vairāk attiecināms uz mūziku. Bet, tāpēc nevar teikt, ka tas neattīsta neko citu. Līdz ar iekšējās dzirdes, muzikālās atmiņas un ritma izjūtas attīstīšanu pilnveidojas arī ikviena inteliģenta cilvēka muzikālās spējas, kas ir vienlīdz svarīgas ar citiem daudzveidīgo spēju veidiem. Par atmiņu jau tika minēts pie iepriekšējā aspekta, kā svarīgu informācijas šķirošanā. Tomēr, muzicējot, var attīstīt gan īstermiņa, gan ilgtermiņa atmiņu, gan arī redzes atmiņu. Īstermiņa atmiņa attīstās, rakstot mūzikas diktātu. Bērniem tiek nospēlēta melodija un viņiem pēc dzirdes ar notīm jāpieraksta.

Ilgtermiņa atmiņa attīstās, mācoties skaņdarbu no galvas. Savukārt redzes atmiņa attīstās, spēlējot skaņdarbu no notīm. Bieži vien no galvas spēlējot, nošu teksts “stāv acu priekšā”.

Kā ceturtais aspekts profesionālās ievirzes programmā pie mūzikas uztveres ir kultūrvides daudzveidības iepazīšana (KRIIC, 2010). Kultūra, kā jau tika skaidrots, ir ļoti sarežģīts koncepts, jo ietver sevī daudz un dažādu faktoru. Nevar teikt, ka, ja pārzina vēsturi, tad zina arī attiecīgā laika vērtības. Jāsaka, ka varbūt daļēji zina, bet, ja nezina, piemēram, tā laika mūziku, tad nevar teikt, ka ir iepazīta kultūras daudzveidība. Svarīga ir ne tikai pašu kultūrvide, bet arī citu valstu kultūrvide, kultūra. Tas veicina cieņu pret citu tautu kultūru un citām tautām kopumā. Līdz ar to tas var palīdzēt veicināt komunikācijas prasmes. Pēc iespējas labāk pārzinot gan savu, gan citu kultūru, ir vieglāk panākt kompromisu. Tāpat arī ir vieglāk iedomāties kā otrs jūtas. Izveidojas lielāka draudzība, kopīgas intereses. Sadarbības rezultātā veidojas arī kopīgas vērtības un vienotāks pasaules uzskats. Dažādu kultūru saliedētība un tiekšanās uz vienotu mērķi īpaši labi izpaužas dažādos sadarbības projektos. Kā vienu no tādiem var minēt Starptautisko Jauniešu Simfonisko orķestri (*International Youth Symphony Orchestra*³), kur katru gadu no dažādām valstīm sabrauc jaunieši un desmit dienas veido koncertprogrammu. Šī projekta ietvaros muzikanti iepazīstina ar savas zemes kultūru, nostiprina sadraudzību un spriež par nākotnes plāniem un iespējām. Diemžēl mūzikas literatūras mācību priekšmets nav sasaistīts ar vēstures mācību priekšmeta programmu vispārizglītojošā skolā. Bieži vien mūzikas literatūra mūzikas skolā ir priekšā vēstures priekšmetam skolā, tādējādi nav šī saikne un mācību priekšmetu integrācija. Ir grūti bērnam stāstīt par baroka mūziku, ja viņam nav kopēja aina par baroka laikmetu un vēstures notikumiem tai laikā.

Vēl svarīgāk par citu zemju kultūrām ir pazīt savu kultūru. Arī Latvijas robežās starp Latgali, Kurzemi, Zemgali un Vidzemi kultūras iezīmes un tradīcijas var atšķirties. Labs piemērs kā šādos gadījumos var attīstīt dzīvesprasmes saistībā ar mūziku ir tādi šovi kā “Koru kari” vai “Dziedošās ģimenes”. Šovos tiek veicināta sabiedrības saliedētība, sociālās prasmes. Caur priekšnesumiem tiek kopta kultūra. Tāpat arī tiek attīstītas radošās spējas, jo ir vajadzīga bagāta izdoma, lai skatītājiem sniegtu interesantu priekšnesumu. Tajā pašā laikā cilvēki, kas piedalās šādos šovos parāda to, ka viņi ir uzņēmīgi, inovatīvi, atbildīgi, elastīgi un disciplinēti. Kopumā tas ir ieguvums visai sabiedrībai kopumā – gan skatītājiem, gan dalībniekiem. Svarīgi ir kontrolēt to, lai priekšnesumi ir kvalitatīvi tādā nozīmē, ka tie pauž latviešu sabiedrības vērtības un kultūru. Visveiksmīgākais piemērs kā

³ Skat. vairāk: <http://www.iyso-bremen.com/iyso.php>

parādīt latviešu kultūru ir Dziesmu svētki. Piedalīšanās šajos svētkos veicina sabiedrības sociālo atbildību kopumā. Šie svētki veicina arī katra cilvēka paškontroli un uzņēmīgumu, jo, lai nonāktu līdz noslēguma koncertam, ir veicams garš ceļš – gari mēģinājumi, skates, atlases utt., bet ne visiem ir pacietība to izturēt. Dalībniekiem, kas piedalās ir jābūt mūzikas izglītībai, bet tai nevajadzētu būt obligāti profesionāli apgūtai izglītībai. Īpaši būtu jāuzsver arī amatieru vēlme piedalīties šādos pasākumos. Kā redzams, ne tikai apgūstot mūzikas izglītību mūzikas skolā var attīstīt dzīvesprasmes. Tiek veicināta arī cilvēku vēlme mācīties zināt, mācīties darīt, mācīties dzīvot kopā, mācīties dzīvot ar citiem un mācīties būt. Tā ir prasme parādīt sevi kā cilvēku, kas spēj strādāt komandā, uzņemties atbildību, realizēt radošas idejas, pielāgoties apstākļiem, pieņemt lēmumus un rast risinājumu neparedzamās situācijās.

Otrais punkts profesionālās ievirzes izglītības programmas saturā ir mūzikas valoda, kuru raksturo trīs aspekti. Pirmais aspekts – izcilu mūzikas piemēru iepazīšana. Cilvēkiem vajadzīgs piemērs vai etalons, kam līdzināties, pēc kā tiekties. Tas darbojas kā dzinējspēks. Sabiedrībai kopumā nepieciešami “labās prakses” piemēri, lai veicinātu pozitīvu domāšanu. Piemēru analizēšana pieprasa spriestpēju, izziņu un kritisko domāšanu. Tāpat arī cilvēkos tiek veicināta iedvesma. Pēc laba koncerta apmeklēšanas cilvēks jūtas iedvesmots un sāk raisīties jaunas domas un idejas. Izcili piemēri ir labs pašmotivācijas veicināšanas līdzeklis. No piemēriem var mācīties, lai tos varētu izmainīt un izmantot citās situācijās un kontekstos.

Cilvēkiem ir atšķirīgas gaumes un stili gan vienas sabiedrības ietvaros, gan dažādās kultūrās. Sava viedokļa formulēšana, citu viedokļu interpretācija un izpratne par dažādiem stiliem veicina radošo un kritisko domāšanu un argumentāciju. Tāpat ir arī ar mūziku, tāpēc pamatoti mūzikas valodas otrais aspekts – dažādu mūzikas žanru, stilu izpratne un interpretācija. Programma paredz nepieciešamību parādīt dažāda veida mūziku. Tas ir gan savas tautas, gan citu tautu kultūras ietvaros. Tādā veidā ir iespējams attīstīt starpkulturālās prasmes un daļēji iepazīt gan savu, gan citu kultūru. Tāpat attiecīgās kultūras izzināšana saistās ar tās labāku vēstures, kā arī mūsdienu dzīves stila izpratni, jo mūzikā bieži vien var dzirdēt atklātāku noskaņu, nekā var izteikt vārdos. Šis aspekts paredz arī zināšanu apguvi, kas saistās ar terminiem žanrs un stils. Rezultātā cilvēks ir spējīgs kompetentāk spriest par mūzikas veidu, izsakot savu viedokli. Nozīmīgi ir nodrošināt bērniem un jauniešiem izpildīt dažādu žanru mūziku. Lai veiksmīgāk varētu izpildīt citu žanru mūziku, jāzina arī konteksts. Mūzikas skolā to var nodrošināt ar kādas filmas noskatīšanos par attiecīgo laiku. Tāpat arī izpildītājs gūst dažādu pieredzi un izjūtas, atskaņojot gan klasisko, gan džeza, gan

roka, gan vēl kāda cita žanra mūziku. Ne vienmēr instrumentspēlē pēc mācību priekšmeta programmas ir iespējams izpausties, spēlējot dažādu mūziku, jo programmā galvenokārt ir paredzēta klasiskā mūzika. Tāpēc kolektīvā muzicēšanā būtu jāatskaņo pēc iespējas atšķirīga mūzika un it īpaši tāda, kas patīk bērniem un jauniešiem. Izvēles iespēja radīs viņos vēlmi spriest un izteikt savus piedāvājumus. Līdz ar to attīstās spēja argumentēt, organizēt un līdzdarboties. Kolektīvās muzicēšanas iespējas var rīkot arī ārpus mūzikas skolas. Tādā veidā var iesaistīt bērnus un jauniešus, kas apguvuši kādu instrumentspēli privāti, nevis mūzikas skolā. Visiem orķestriem un ansambļiem nav jābūt profesionālā līmenī. Savukārt dalība amatieru ansablī vai orķestrī arī veicina sociālo prasmju, paškontroles, elastīguma un spriestspējas attīstību.

Lai veicinātu savas attieksmes veidošanos un viedokļa formulēšanu, ir nepieciešamas arī zināšanas. Tāpat arī radošums nerodas no nekā, ir jābūt bāzei, uz kuras veidojas attīstība. Trešais aspekts, kas veido mūzikas valodu profesionālās ievirzes izglītības programmā, ir mūzikas izteiksmes līdzekļu (ritms, tembrs, dinamika, skaņas augstums u.c.) apguve un pielietošana radošajā darbībā. Šis aspekts galvenokārt saistīts ar teorētiskām zināšanām par jēdzieniem, ko tālāk jāizmanto praktiski. Nav iespējams kvalitatīvi atskaņot skaņdarbu vai dziesmu, nezinot, kas ir dinamika – skaņas skaļuma maiņa. Tāpat arī nevar izpildīt skaņdarbu, ja nespēj izritmizēt doto ritma zīmējumu. Bet, ja šos mūzikas izteiksmes līdzekļus apgūst, tad tiek pavērta iespēja, attīstīt izpildītājam savas prasmes un pielietot šos līdzekļus savā priekšnesumā. Tādā veidā rodas, varētu teikt, savs pienesums skaņdarbam. Lai arī notīs ir rakstīts mūzikas izteiksmes valodā, kā ir jāizpilda skaņdarbs, vienmēr katrs izpildītājs atskaņo savu subjektīvo interpretāciju, jo katrs mūziku izjūt citādāk un tā var radīt arī citādākas izjūtas. Tas ir tāpat kā dzejoli var nolasīt ļoti atšķirīgi. Emociju izpaušana caur mūziku veicina emocionālo inteliģenci. Tātad jebkura instrumentspēle vai dziedāšana izraisa emocijas un līdzpārdzīvojumu. Cilvēka atraisīšanos var nodrošināt arī neapgūstot instrumentspēli vai vokālu pēc profesionālās ievirzes programmas. Mūzikas izteiksmes līdzekļu izmantošanu var pārnest arī uz runu. Muzicējot, izmantotos mūzikas izteiksmes līdzekļus, var iekļaujot arī runājot – var runāt skaļāk vai klusāk, mainīt tembru, toni, ritmu utt.

Intelekts norāda uz racionāliem domāšanas procesiem un cēloņsakarību pamanīšanu. Trešais punkts programmas saturā, ir muzikāli radošā darbībā, kuru raksturo četri aspekti. Tātad pirmais – muzikāli intelektuālo spēju attīstība. Īpaši pie intelektuālo spēju attīstības jāmin tieši saistība ar lingvistisko un matemātiski – loģisko spēju attīstību, jo, kā jau iepriekš tika minēts, tad mūzikas centra aktivizācija smadzenēs pozitīvi ietekmē netālu

esošos rēķināšanas un valodas centrus. Ar intelektuālajām spējām pirmā asociācija ir saistīta ar kritisko domāšanu un lēmumu pieņemšanu, kas paredz nepieciešamību prognozēt un rīkoties. Tā kā muzicēšana ir ļoti sarežģīta darbība, tā prasa ļoti koncentrētu prāta darbību nepārtraukti. Katrā ziņā neatkarīgi no cilvēka spēju līmeņa, noris domāšanas process. Tātad svarīgs ir process, nevis tikai rezultāts. Ļoti svarīgi tas var būt cilvēkiem ar speciālām vajadzībām un garīgiem traucējumiem, jo tas viennozīmīgi trenē viņu smadzeņu darbību. Līdz ar to tādiem cilvēkiem būtu ļoti ieteicams apgūt kādu mūzikas instrumentu un svarīgākais būtu process, nevis rezultāts. Kā papildus pozitīvais aspekts, kas tiek veicināts, popularizējot muzicēšanu cilvēkiem ar speciālām vajadzībām, ir sabiedrības empātija. Cilvēki tā rezultātā var izvērtēt savu dzīvi, salīdzināt ar citiem un novērtēt to, kas viņiem ir.

Komunikācijas, sadarbības, lēmumu pieņemšanas un problēmu risināšanas prasmes, kā arī prasme ieklausīties citu sniegtā un sevis izvērtēšanas nolūkos tiek attīstīta arī muzikāli radošās darbības punkta otrajā aspektā – praktiskā muzicēšana, apgūstot instrumenta spēles pamatus gan solo, gan kolektīvajā muzicēšanā. Šeit svarīgākā iezīmē ir kolektīvā muzicēšana. Svarīga īpašība, kas jāuzver, ir atbildība, jo īpaši kolektīvajā muzicēšanā, kur katram ir savi pienākumi un darbi. Līdz ar to tas paredz emocionālās inteliģences un sociālo kompetenču attīstīšanos. Tāpat arī solo muzicēšana paredz instrumentspēles prasmju attīstību un prasmi novērtēt sevi pašu. Tieši kolektīvā muzicēšana bērniem un jauniešiem ir kā motivējošs aspekts, jo tas ir kolektīvs, kurā viņi visi kopā muzicē. Visi jūtas līdzīgi, vienoti, ar vienādiem pienākumiem un tiesībām. Galvenais mērķis ir kopīga mūzikas radīšana. Tā kā mūzikas skolās mācību gada laikā ne vienmēr ir laiks pilnvērtīgi realizēt kolektīvās muzicēšanas iespējas, jo svarīgākas ir individuālās instrumentspēles nodarbības un to paredz profesionālās ievirzes mūzikas izglītības programma, tad alternatīvs variants ir vasaras nometņu rīkošana. Vasaras nometnēs ir pietiekami daudz laika, lai maksimāli iesaistītu bērnus un jauniešus paša procesa veidošanā, ideju izteikšanā un realizēšanā. Un šādām nometnēm nevajadzētu dalīt bērnus un jauniešus, kuri jau māc spēlēt kādu instrumentu un kuri nemāc. Arī bērni un jaunieši, kas neprot nevienu mūzikas instrumentu, var nedēļas laikā iemācīties sniegt muzikālu priekšnesumu kaut vai jau uz minētajiem Orff mūzikas instrumentiem.

Svarīgi dzīvē ir nonākt pēc iespējas neprognozējamās situācijās, lai mācītos rīkoties racionāli, redzētu cēloņsakarības un lai spētu reaģēt. Šādam raksturojumam atbilst punkta muzikāli radošās darbības trešais aspekts – eksperimentēšana un improvizācija. Galvenā prasme, kas tiek pilnveidota, ir radošums. Bet tāpat pie šī aspekta ir svarīgas teorētiskās

zināšanas, jo ir tomēr jābūt pamatam, uz kura tad ir iespējam “būvēt” radošās idejas. Ar radošo ideju palīdzību tiek veidota arī jaunās paaudzes kultūra. Tā veidā ļoti labi atklājas tas, cik izglītoti un zinoši ir jaunieši, kas to veido. Iespējams ir saprast, cik daudz viņi zina no jau eksistējošās kultūras. Lai arī cik radoši kāds nebūtu, tas ir jāsaista ar reālo pasauli un jāredz kopveselumā, kā sader idejas un kā iespējams to racionāli un lietderīgi realizēt. Jāļauj ir katram parādīt savs eksperiments un improvizācija, jo katrs kaut it kā vienādu var redzēt no ļoti atšķirīgiem skatpunktiem. Eksperimentēšanai un improvizācijai var nodrošināt iespēju, piedaloties jau minētajos muzikālajos šovos, kur bieži dažādu apstākļu izmaiņu dēļ nākas adaptēties jaunai situācijai, uzņemties vadību un atbildību, būt disciplinētam un spēt racionāli domāt un būt inovatīvam.

Ļoti svarīgi cilvēkiem savā starpā ir dalīties pieredzē. Tādējādi rodas iespēja vienam no otra mācīties. Apmainoties ar informāciju, norisinās arī komunikācija un sadarbība. Kā rezultātā iespējama jaunu ideju radīšana. Muzikāli radošās darbības ceturtais aspekts – citu izpildītāju atskaņojuma vērošana un analīze. Ļoti būtiski jebkuram – gan bērnam, gan pieaugušajam. Ja viens vijolnieks skatās, kā spēlē cits vijolnieks, tad tā ir iespēja savas prasmes salīdzināt ar otra prasmēm. Tāpat tā ir iespēja iejusties otra vietā un pārdomāt, kā pats interpretētu šo skaņdarbu. Arī, ja klausās ne tikai savu instrumentu, empātija tiek veicināta. Katram rodas savs viedoklis par atskaņoto. Pavisam ideālā variantā, ja iespējams pēc tam klausītājam un izpildītājmāksliniekam diskutēt, par to kāds katram ir viedoklis. Tāpat šāda prakse veicina sava viedokļa argumentētu izteikšanu. Tāpēc ir svarīgi apmeklēt dažādus koncertus un pasākumus. Mūzikas skolas salīdzinoši reti audzēkņiem organizē iespēju apmeklēt operas, koncertus, teātrus un citus līdzīgus pasākumus.

Kopumā jāsecina, ka profesionālās ievirzes izglītības programmas ietvaros ir iespējams attīstīt prasmes, kas veicina sevis iepazīšanu, sociālās prasmes, sadarbības prasmes un domāšanas prasmes. Visas šīs prasmes ir savstarpēji saistītas un attīstot vienu, attīstās arī citas. Noteikti ir prasmes, kas caur mūziku tiek mazāk attīstītas. Lielāks uzsvars ir uz radošumu, emocionālo inteliģenci, sociālajām prasmēm. Šo prasmju veiksmīga apvienošana ar zināšanām, vērtībām un attieksmēm veicina kompetentu sabiedrības locekli. Bet svarīgi ir uzsvērt, ka nepietiek ar to vien, ka šīs prasmes tiek apgūtas mūzikas skolā saistībā ar mūziku. Nozīmīgākā lieta ir šo prasmju pārņemšana uz citām jomām. Līdzīgu apgalvojumu izteica arī Flečers, ka apgūto paraugu nepieciešams atpazīt un pielāgot citiem apstākļiem. Ja notiek šī pārnese, tad var teikt, ka cilvēks ir sasniedzis vairāk nekā nosaka šīs programmas mērķis. Bet ar mūziku saistītās dzīvesprasmes var attīstīt arī ārpus mūzikas skolas. Bieži vecāki izvairās vest savu bērnu uz mūzikas skolu, jo zina, ka

jāapgūst tieši šī profesionālās ievirzes izglītības programma. Līdz ar to bērnam ir liegta iespēja daudzveidīgi attīstīt savas spējas. Galvenais uzdevums ir nodrošināt dažādas iespējas mūzikas instrumenta vai vokāla apgūšanā. Ne visiem nepieciešams būt profesionāliem mūziķiem, taču nedrīkst būt situācija, ka nav iespēju apgūt mūziku savu personīgo vēlmju un interešu robežās, lai padarītu sevi par pilnvērtīgu savas dzīves veidotāju un sabiedrības kopīgā labuma veicinātāju.

3. PĒTĪJUMS PAR DZĪVESPRASMJU PILNVEIDOŠANU MŪZIKAS IZGLĪTĪBĀ

3.1. Pētniecisko metožu izvēles pamatojums

Lai noskaidrotu atbildi uz maģistra darbā izvirzīto pētniecisko jautājumu – Kā pašreizējā mūzikas izglītība veicina dzīvesprasmju pilnveidi, – tika izveidoti pētījuma mērķi:

- 1) analizēt dzīvesprasmju pilnveidošanas iespējas, apgūstot mūzikas skolas izglītības programmu;
- 2) noskaidrot, kādas dzīvesprasmes pēc pedagogu un bērnu vecāku domām, attīsta mūzikas izglītība;
- 3) noskaidrot pedagogu un vecāku viedokli par pašreizējo realizēto mūzikas izglītības programmu mūzikas skolās.

Lai mērķus sasniegtu, tika izvirzīti sekojoši izdevumi:

- 1) izstrādāt aptauju pedagogiem par iespēju attīstīt dzīvesprasmes mūzikas izglītībā un profesionālās ievirzes izglītības programmu;
- 2) izstrādāt aptauju mūzikas skolu audzēkņu vecākiem par iespēju attīstīt dzīvesprasmes mūzikas izglītībā un profesionālās ievirzes izglītības programmu;
- 3) apkopot un salīdzināt iegūtos rezultātus;
- 4) izdarīt secinājumus un izstrādāt ieteikumus mūzikas izglītības uzlabošanai.

Šis ir praktisks pētījums izglītības problēmas risināšanai. Pētījuma mērķis ir atrast veidus kā uzlabot mācību procesu un kā labāk veikt ikdienas darbu. Šajā pētījumā svarīgi ir noskaidrot veidu, kā sekmēt daudzpusīgāku dzīvesprasmju apguvi caur mūzikas izglītību. Tātad rezultātā mūzikas izglītības formas tiek pilnveidotas. Tāpat arī šis pētījums norāda uz mūzikas izglītības pozitīvajiem aspektiem, kā arī uz trūkumiem. Līdz ar to pētījuma rezultāti sniedz noderīgu informāciju izglītības politiķiem lēmumu pieņemšanā.

Datu iegūšanai tika izmantota kvantitatīvās metode – aptauja. Pētījuma ietvaros tika aptaujāti gan mūzikas skolu pedagogi, gan mūzikas skolas audzēkņu vecāki, lai noskaidrotu viedokli par dzīvesprasmju attīstību mūzikas izglītībā un viedokli par pašreiz realizēto mūzikas izglītības programmu mūzikas skolās. Aptauju jautājumi vecākiem un pedagogiem mazliet atšķīrās un vairāki no tiem pārveidoti citādāk, lai būt iespējams gūt

pēc iespējas plašāku izpratni par interesējošajiem jautājumiem. Tāpat tika nodrošināta iespēja salīdzināt pedagogu un vecāku viedokli.

Aptauja ir viens no biežāk lietotajiem instrumentiem datu savākšanai izglītības pētījumos, ar mērķi noskaidrot viedokli. Svarīgi ir sagatavot aptauju atbilstoši pētījuma mērķim un uzdevumiem, lai iegūtie rezultāti ir noderīgi tālākajai pētījuma gaitai. Tomēr aptaujām tāpat kā citiem izglītības pētījuma instrumentiem ir savas priekšrocības un trūkumi. Pozitīvās aptauju īpašības ir:

- resursu ekonomija – ļauj ekonomēt gan cilvēku gan finansiālos resursus, iespējams aptaujāt ļoti lielu respondentu skaitu;
- labāka anonimitāte – kopumā nodrošina atklātāku un ticamāku atbilžu iegūšanu nekā interviju gadījumā.

Savukārt trūkumi aptaujām ir vairāk, taču nevajag uzskatīt, ka jebkurā aptaujas lietošanas gadījumā vienmēr būs visi sarakstā minētie trūkumi (Geske, Grīnfelds, 2006). Līdz ar to šajā pētījumā galvenie aptaujas trūkumi ir:

- nav iespējams noskaidrot problēmas – ja respondents nesaprot kādu jautājumu, tad nav iespēja noskaidrot, kas tiek īsti jautāts;
- atbilžu un jautājumu savstarpējā ietekme – respondentam ir iespēja izlasīt visus aptaujas jautājumus pirms atbildēšanas. Tāpēc pastāv iespējamība, ka atbildi uz kādu jautājumu var ietekmēt cita (-u) jautājumu zināšana (Geske, Grīnfelds, 2006).

Tā kā bija nepieciešams noskaidrot viedokli pēc iespējas lielākam respondentu skaitu, tad resursu ekonomika bija ļoti svarīgs faktors aptaujas izmantošanai. Tai pašā laikā arī aptaujas anonimitāte garantēja maksimāli lielu skaitu, kas piekrita piedalīties aptaujāšanā. Lai arī jautājumi tika veidoti kodolīgi un vienkārši, tomēr pastāv respondenta subjektīvais viedoklis jautājuma interpretācijā. Tāpat arī respondents var izlasīt visu aptauju un rada sevī kādu konkrētu nostāju attiecībā uz jautājumiem.

3.2. Pētījuma instrumenti

Pētījuma veikšanai bija nepieciešams izmantot mērinstrumentus, kas ļauj novērtēt pedagogu un vecāku viedokļus. Pētījuma ietvaros tika izveidots viens mērinstruments – anketa. Aptaujas nodrošināja iespēju iegūt no informāciju tieši no respondentiem. Tas nozīmē, ka respondentiem nebija nepieciešami starpnieki, lai aizpildītu aptauju un maksimāli atklāti paustu savu viedokli.

Tika izstrādās divas aptaujas – vecākiem un pedagogiem. Vecāku aptaujas mērķis – noskaidrot, kā vecāki vērtē pašreiz realizēto mūzikas izglītību mūzikas skolās un tās saistību ar dzīvesprasmju apguvi. Pedagogu aptaujas mērķis – noskaidrot, kā pedagogi vērtē pašreiz realizēto mūzikas izglītību mūzikas skolās un tās saistību ar dzīvesprasmju apguvi.

Aptaujas struktūra ir atkarīga no konkrētā pētījuma mērķiem un uzdevumiem (Geske, Grīnfelds, 2006). Šī pētījuma aptaujas struktūra ir šāda:

- ievads,
- jautājumi, kas saistīti ar nepieciešamās informācijas iegūšanu atbilstoši pētījuma mērķiem un uzdevumiem,
- noslēguma daļa.

Ievadā īsumā tika raksturota pētījuma joma un aptaujas mērķis. Tāpat arī tika uzsvērts, ka aptauja ir konfidenciāla. Ievada noslēgumā tika sniegta īsa instrukcija par aptaujas aizpildīšanas veidu. Tālāk sekoja jautājumi, kas saistīti ar nepieciešamās informācijas iegūšanu atbilstoši pētījuma mērķiem un uzdevumiem. Šajā gadījumā tika izlaisti vispārējie jautājumi par respondentu, jo šī jautājumu grupa konkrētā pētījuma ietvaros nav nepieciešama. Jautājumi, kas nepieciešami informācijas iegūšanai saistībā ar pētījumu, tika izdalīti trīs blokos, lai iegūtu pēc iespējas ticamu informāciju, kas tālāk ir izmantojama:

- 1) kuras no minētajām prasmēm palīdz attīstīt mūzikas izglītība;
- 2) kādas izmaiņas ir novērotas bērņā (vecāku aptaujā) vai audzēknī (pedagogu aptaujā) kopš viņš nodarbojas ar mūziku;
- 3) viedoklis par mūzikas izglītību mūzikas skolā.

Jautājumi tika veidoti, balstoties uz maģistra darba 1.daļas analizēto literatūru par dzīvesprasmēm un mūzikas lomu to attīstībā. Vecāku un pedagogu aptauju jautājumi atšķirās minimāli. Vairums no jautājumiem bija vienādi, savukārt daļa bija atšķirīgi. Tas bija nepieciešams, lai pēc iespējas precīzāk ir iespējams noskaidrot pedagogu un vecāku viedokli. Ne vienmēr ar vienādiem jautājumiem gan vecākiem, gan pedagogiem var noskaidrot patieso viedokli. Aptaujā tika iekļauti slēgta tipa jautājumi.

Pirmajā blokā gan vecāku, gan pedagogu aptaujās jautājumu skaits un saturs bija vienāds – 13 (a – m). Otrajā blokā vecāku aptaujās jautājumu skaits – 18 (a – s). Pedagogu aptaujā – 14 (a – j, t – v). Kopīgie jautājumi abās aptaujās – 10 (a – j). Savukārt trešajā

blokā – vecāku aptaujā 25 jautājumi (a – s, x). Pedagogu aptaujā – 25 jautājumi (a – m3, t – x). Kopīgie jautājumi abās anketās – 19 (a – m3) (*skat.1., 2. pielikumu*).

Katram jautājumam tika piedāvāti vairāki atbilžu varianti. Lai noskaidrotu respondentu viedokli, atbilžu varianti tika piedāvāti skalu veidā. Šajās aptaujās tika izmantota Likerta skala, kas izglītības pētījumos tiek izmantota ļoti bieži. Atbilžu varianti tika piedāvāti atbilstoši Likerta skalai:

- piekrītu;
- vairāk piekrītu, nekā nepiekrītu;
- vairāk nepiekrītu, nekā piekrītu;
- nepiekrītu.

Kā apgalvo A.Geske un A.Grīnfelds Likerta skalu veido apgalvojumu saraksts, kuriem paredzētas jau sagatavotas vērtējošas atbildes. Likerta skala ir ērta, jo palīdz izvairīties no dažādu respondentu atbilžu neviennozīmības, kas rodas brīvo atbilžu gadījumā. Tāpat arī datu apstrādā šī skala ir ērta, jo tai ir vienkārša kodēšanas sistēma (piemēram, no 1 līdz 5) (Geske, Grīnfelds, 2006).

Anketas noslēguma daļā tika izteikta pateicība par atsaucību.

Kā uzsver A.Geske un A. Grīnfelds, tad jārisina ir attieksmes skalu validitātes novērtēšana un nodrošināšana. Attieksmes mērīšanas validitāti var ietekmēt divi faktori:

- sociālie stereotipi – tiek dotas atbildes, kas neatbilst respondenta patiesajiem vērtējumiem vai attieksmei, bet atspoguļo sabiedrībā pieņemtos, pareizos uzskatus;
- piekrišana šaubu gadījumā – respondentiem ir tendence dot pozitīvas, atbilstošas atbildes vai piekrist attieksmi raksturojošam izteikumam, ja rodas šaubas par savu viedokli vai arī veidojas pretrunīga attieksme (Geske, Grīnfelds, 2006, 120.lpp.).

Šajā pētījumā ietekmējošs var būt otrais faktors – piekrišana šaubu gadījumā. Gan vecāki, gan pedagogi var dot pozitīvas atbildes, lai ar negatīvām atbildēm neradītu sev neērtu situāciju. Piemēram, ja pedagogs atbild, ka mūzikas skolas izglītība neattīsta nevienu prasmi un viņš tā arī domā, tad veidosies uzskats, ka mūzikas skola nav vajadzīga. Tāpēc pedagogs labāk izvēlēsies pozitīvu atbildi. Savukārt faktors par sociāliem stereotipiem šī pētījuma ietvaros nebūs atbilstošs. Sabiedrībā nav īpaši nozīmīgi stereotipi izveidojušies par mūzikas izglītību.

Likerta skalu drošumu ietekmē attieksmes kategoriju skaits. Aptaujājot bērnus, kuru vecums nepārsniedz 10 gadus, parasti lieto trīs attieksmes kategorijas – piekrītu, nepiekrītu, nezinu. Savukārt papildu kategorijas “pilnīgi piekrītu” un pilnīgi nepiekrītu tiek lietotas vecāku skolēnu aptaujā (Geske, Grīnfelds, 2006). Tā kā šajā pētījumā tika aptaujāti pieaugušie, tad tika izmantotas četras kategorijas – piekrītu; vairāk piekrītu, nekā nepiekrītu; vairāk nepiekrītu, nekā piekrītu; nepiekrītu. Tā iespējams precīzāk noskaidrot pedagogu un vecāku viedokli.

3.3. Pētījuma gaita

Pētījums tika veikts kopā 4 mūzikas skolās, kas realizē profesionālās ievirzes mūzikas izglītības programmu. No pētījumā iesaistītajām mūzikas skolām 3 atradās Rīgā un 1 ārpus Rīgas. Rīgā esošās mūzikas skolas tika izvēlētas pēc iespējas dažādos rajonos, lai nodrošinātu plašāku informācijas pieejamību. Skolu direktori bija atsaucīgi, jo viņus ieinteresēja pētījuma tēma. Līdz ar to labprāt piekrita, ka viņu skolas pedagogi un audzēkņu vecāki tiek aptaujāti. Tātad pētījuma bāzi veidoja 4 mūzikas skolās strādājoši pedagogi un viņu audzēkņu vecāki. Pedagogi un vecāki brīvi izvēlējās piedalīties vai nepiedalīties pētījumā.

Aptaujāšanas periods ilga 2 nedēļas no 15. – 29. aprīlim. 15. aprīlī aptaujas tika nodotas skolu direktoriem, kuri tālāk tās nodeva pedagogiem. Katram pedagogam tika iedota pedagoga aptauja un vairākas aptaujas audzēkņu vecākiem. Izlases veidošanu noteica nejaušības princips. Viens nosacījums attiecās uz vecāku aptauju. Vecāku aptaujas tika nodotas tiem vecākiem, kuru bērni mācās mūzikas skolā vairāk kā vienu gadu. Šis nosacījums ir nepieciešams, lai vecāki spētu labāk izvērtēt izmaiņas bērnos pirms un pēc mūzikas izglītības uzsākšanas. Ja bērns ir nesen uzsācis mācības mūzikas skolā, tad ir grūti novērot izmaiņas nepilna mācību gada laikā.

Kopumā tika izsniegtas 200 vecāku aptaujas un 100 pedagogu aptaujas. Tātad kopā 300 aptaujas. Viena no mūzikas skolām piedāvāja pedagogu aptaujas aizpildīt elektroniski, kas būtiski iekonomēja finansiālos resursus. Elektronisko aptauju skaits – 40. Aizpildītas tika 110 vecāku anketas un 97 pedagogu aptaujas. Par nederīgām datu apstrādei tika atzītas 7 vecāku aptaujas, jo aizpildītas nepareizi. Datu apstrādei derīgās vecāku aptaujas – 103. Visas 97 saņemtās pedagogu aptaujas tika atzītas par derīgām datu apstrādei, jo tika aizpildītas pareizi. Respondenti piedalīšanos pētījumā uztvēra ar augstu atbildības izjūtu, īpaši tas attiecināms uz pedagogiem. 97% pedagogu aizpildīja aptaujas un tās tika atzītas par derīgām. Savukārt 55% vecāku aizpildīja aptaujas, taču no šī skaita 52% tika atzītas par

derīgām. Jāņem vērā, ka vecāku dalības līmenis vērtējams kā augsts, jo vecāki ne vienmēr pavada bērnus uz mūzikas skolu. Līdz ar to vairākums aptauju tika nodotas vecākiem caur bērniem. Gadījās arī situācijas, kad bērni aizmirst iedot vecākiem vai pazaudē aptauju, kā arī vecāki dažādu apstākļu dēļ aizmirst aizpildīt. Tāpēc mazliet vairāk par ½ aizpildīto vecāku aptauju atzīstams kā labs rādītājs.

Aptauju rezultāti tika apkopoti, izmantojot SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*) programmu. Šīs programmas ietvaros datu apstrādei tika izmantota faktoranalīze. G.Pospelova skaidro, ka faktoru analīze vienlaicīgi izvērtē daudzu pazīmju un objektu dispersiju jeb izkliedi un uz tā pamata izdala nelielu skaitu hipotētisko faktoru. Šie faktori nosaka un kvantitatīvi raksturo sākotnējo parametru (pazīmju un objektu) īpatnības. Tādējādi tiek panākta daudzdimensiju telpas reducēšana vienas, divu vai trīs dimensiju telpā, kas ir pieejama cilvēku uztverei un ģeometriskajai interpretācijai. Informācijas sablīvēšana nav saistīta ar informācijas zudumiem. Gluži pretēji – tā veicina empīriskās informācijas vispusīgu izvērtēšanu (Pospelova, 2004).

Faktoranalīzi izveidoja Čārlzs Spīrmens 20.gs. sākumā. Viņš izvirzīja hipotēzi, ka jebkura veida intelektuālā darbība ir atkarīga no diviem faktoriem – viens no šiem faktoriem ir specifisks konkrētajai darbībai, bet otrs – kopīgs visām intelektuālajām darbībām. Šo kopīgo faktoru Spīrmens nosauca par *G* faktoru. Pēc viņa domām, cilvēku grupai, kurai ir vienādas *G* faktoru vērtības, prāta spējas dažādās jomās būs līdzīgas. Šī ideja bija interesanta, bet laika gaitā tika pierādīts tās kļūdīgums. Līdz ar to tas veicināja Spīrmena teorijas attīstību. Tātad faktora analīzi lieto, ja ja pētnieka rīcībā ir kāda manifestējošo mainīgo kopa. Manifestējošie mainīgie ir tādi, kurus var tiešā veidā izmērīt, piemēram, respondentu atbildes uz jautājumiem (*Geske, Grīnfelds, 2006*). Šajā pētījumā tika izmantota faktoru analīze, lai:

- samazinātu lielu skaitu mainīgo uz nelielu faktoru skaitu. Aptaujas ar daudziem jautājumiem ir grūti interpretējamas, šajā gadījumā ir nepieciešama jautājumu apvienošana;
- no lielākās mainīgo kopas var atlasīt saistītu mainīgo apakškopas (*Geske, Grīnfelds, 2006*).

Pēc faktoru analīzes veikšanas tika izpildīts arī T – tests katram jauniegūtajam faktoram. T – tests ir parametriska statistikas metode, kas dod novērtējumu par populāciju, no kuras veidota izlases kopa. T – testus lieto tajos gadījumos, ja ir tikai divas grupas, piemēram, sievietes un vīrieši (*Geske, SPSS pamati*). Šajā pētījumā tika izveidotas divas

izlases kopas – vecāki un pedagogi. Līdz ar to tika veikts neatkarīgo paraugu T – tests. Pētījumā tika izmantots tieši šis T – testa veids, jo ar to tiek salīdzinātas nepārtraukta mainīgā vidējās vērtības divās grupās (šajā gadījumā – vecāki pedagogi). Tāpat vidējo aritmētisko salīdzināšana ir bieži pielietojama statistiskās analīzes metode. Tiek salīdzinātas vidējās vērtības, lai noskaidrotu, vai vidējo aritmētisko starpību var izskaidrot ar nejaušām svārstībām, vai tā ir statistiski būtiska (Pospelova, 2004).

Aptaujās tika ietverti arī jautājumi, kur nepieciešams noskaidrot vecāku un pedagogu viedokli par mūzikas izglītību un bērnu izmaiņām prasmēs kopš mūzikas izglītības uzsākšanas procesa. Lai būtu iespējams salīdzināt viedokļus un secināt, kādi uzlabojumi nepieciešami mūzikas izglītībā, ko nepieciešams saglabāt un ko nepieciešams mainīt, tika izveidotas histogrammas un apļveida diagrammas, kur viedokļu sadalījums izteiks procentuāli. Procentu tabulas ir viens no veidiem, kas raksturo aprakstošo statistiku.

3.4. Aptaujas rezultāti

3.4.1. Aptaujas pirmais bloks

Lai noskaidrotu vecāku un pedagogu viedokli par aptaujas pirmā bloka jautājumiem, kas saistīti ar prasmēm, ko attīsta mūzika, tika veikta faktoru analīze. Aptaujas pirmo bloku raksturoja jautājums par to, kādas prasmes palīdz attīstīt mūzikas izglītība. Tika piedāvāti 13 apgalvojumi, par kuriem jāizsaka viedoklis. Apgalvojumi iekļāva šādas prasmes: a) patstāvīgi mācīties, b) radoši izpausties, c) komunicēt, d) uzņemties atbildību, e) pieņemt lēmumus, f) izvērtēt sevi, g) būt iecietīgam pret citiem, h) izvērtēt situāciju, i) ieklausīties citos, j) būt uzņēmīgam, k) organizēt, l) pārvaldīt emocijas, m) darboties komandā. Sākotnēji tika veikta pirmā faktoru griešana un tika iegūti 4 jaunas komponentes. Pirmo komponenti veidoja šādas prasmes – c) komunicēt, d) uzņemties atbildību, e) pieņemt lēmumus, h) izvērtēt situāciju, m) darboties komandā. Otro komponenti veidoja šādas prasmes – a) patstāvīgi mācīties, b) radoši izpausties, i) ieklausīties citos, j) būt uzņēmīgam, k) organizēt. Savukārt trešo komponenti veidoja – f) izvērtēt sevi un g) būt iecietīgam pret citiem. Pēdējo ceturto komponenti veidoja – l) pārvaldīt emocijas. Faktori, kas atkārtojas vairākās jaunajās komponentēs, tika iekļauti tajā komponentē, kurā faktora vērtība ir lielāka. Piemēram, a) patstāvīgi mācīties iekļāvās gan pirmajā, gan otrajā komponentē, bet, tā kā otrajā komponentē tā vērtība ir lielāka, tad šis faktors tika ietverts pie otras komponentes (*skat. 3.pielikumu*).

Analizējot iegūtās komponentes pēc pirmās faktoru griešanas, jāsecina, ka lielākā daļa faktoru tiek izdalīti pirmajā un otrajā komponentē. Savukārt trešajā komponentē iekļauto faktoru vērtības ir ievērojami atšķirīgas. Un ceturtnajā komponentē paliek tikai viens

3.1. tabula

Katra faktora summārā
dispersija

Komponente	Rotācijas summas		
	Īpaš- vērtība	Variante %	Kumulatīvā %
1	3,087	23,746	23,746
2	2,140	16,459	40,205
3	1,559	11,994	52,199
4	1,513	11,641	63,840

3.2. tabula

Katra faktora summārā
dispersija

Komponente	Rotācijas summa		
	Īpaš- vērtība	Variante %	Kumulatīvā %
1	2,993	23,021	23,021
2	2,219	17,068	40,089
3	1,996	15,354	55,444

3.3.tabula

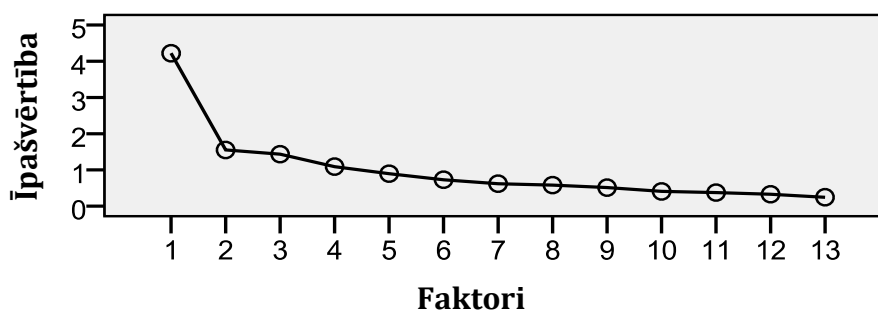
Katra faktora summārā
dispersija

Komponente	Rotācijas summas		
	Īpaš- vērtība	Variante %	Kumulatīvā %
1	3,385	26,039	26,039
2	2,388	18,370	44,410

faktors (skat.3. pielikumu). 3.1. tabulā varianšu dispersija procentos parāda, ka procentuāli pirmā komponente izskaidro visvairāk (23,7%) faktoru. Savukārt kumulatīvā dispersija procentos parāda, ka pirmās divas komponentes izskaidro 40% faktoru. Trešajai un ceturtajai komponentei īpašvērtība ievērojami atšķiras no pirmās un otrās komponentes īpašvērtības. Tā kā otrā un trešā komponente izskaidroja maz faktoru, tika veikta otrā faktoru griešana. Šajā griešanā tika norādīts, ka vēlamais komponentu skaits ir trīs.

Iegūtie rezultāti atspoguļoti 3.2. tabulā. Tāpat kā pirmajā faktoru griešanā pirmās iegūtas komponentes variātes dispersija izskaidro procentuāli (23%) visvairāk faktoru. Savukārt visu trīs komponentu kumulatīvā dispersiju summa procentos sastāda 55,4%. Tātad trīs komponentes procentuāli izskaidro vairāk faktoru, nekā četras komponentes (skat. 3.1. un 3.2. tabulu).

Šie secinājumi nav pretrunā ar 3.1.attēlu, kur tiek parādīts, ka lielākais leņķis ir pirmajiem divām komponentēm. Arī starp otro un trešo komponenti leņķis ir gandrīz vienāds. Nākamajos faktoros leņķa izmaiņas ir pavisam minimālas un piektā faktora sākotnējā īpašvērtība robežojas ar 1. Pārējo faktoru īpašvērtības pakāpeniski kļūst arvien mazākas.



3.1.att. ģpařvęrtību izmaiņas pa faktoriem

Tika veikta arī treřā faktoru grieřana (*skat. 3.pielikumu*), lai noskaidrotu, vai komponentu skaita samazinājums līdz divām komponentēm izskaidro faktoros veiksmīgāk. Taču, balstoties uz *3.3.tabula* veikto apręķinu rezultātiem, jāsecina, ka abu komponentu kumulatīvā dispersiju summa procentos sastāda 44,4%, kas ir par 10% mazāk, nekā trīs komponentu kopējā dispersiju summa procentos. Tātad pēc otrās faktoru grieřanas iegūtās trīs komponentes vispilnīgāk sagrupē faktoros. Rezultātā faktori tika izdalīti řādi:

pirmā komponente – a) patstāvīgi mācīties, c) komunicēt, d) uzņemties atbildību, e) pieņemt lēmumus, h) izvērtēt situāciju, m) darboties komandā;

otrā komponente – f) izvērtēt sevi, g) būt iecietīgam pret citiem, i) ieklausīties citos, l) pārvaldīt emocijas;

treřā komponente – b) radoři izpausties, j) būt uzņēmīgam, k) organizēt.

Balstoties uz iepriekř veiktajiem apręķiniem, komponentu nosaukumi tika veidoti pēc otrās faktoru grieřanas. Tātad pirmā komponente tika nosaukta – **sadarbība un spriestspēja**, jo to raksturo faktori, kas vęrsti uz darbību ar citiem cilvēkiem, analizēšanu un cęloņsakarību izpratni. Prasme darboties komandā norāda uz prasmi komunicēt, izvērtēt situācijas, uzņemties atbildību, kā arī pieņemt lēmumus. Taču pirmajā komponentē iekļautais faktors – patstāvīgi mācīties ir ar mazāku faktorslodzi, taču tā ir vēl mazāka pie treřās komponentes (*skat. 3. pielikumu*). Faktora – patstāvīgi mācīties – lielākā faktorslodze parādās pie pirmās komponentes, iespējams, tāpēc, ka caur sadarbību un komunikāciju labi redzams, kā cilvēks apguvis nepiecieřamo, lai varētu ar to dalīties. Prasme patstāvīgi mācīties norāda uz cilvēka disciplīnu un paškontrolu un tas izpaužas sadarbība ar citiem. Jāmin, ka řis faktors ar vēl mazāku vērtību parādās arī pie treřās komponentes. Tātad řo komponenti raksturo sadarbību un interpersonālisms, tā vęrsta vairāk uz sociālām prasmēm.

Otro komponenti pretēji sadarbībai un interpersonālismam, raksturo sevis iepazīšana, izvērtēšana un disciplinēšana, jo iekļautie faktori ir prasme izvērtēt sevi, būt iecietīgam pret citiem, ieklausīties citos, pārvaldīt emocijas. řie faktori liecina par cilvēka intrapersonālismu un apdomīgumu. Vismazākās faktorslodzes řajā komponentē ir faktorā ieklausīties citos un pārvaldīt emocijas (*skat. 3.pielikumu*). Tas, kā cilvēks prot pārvaldīt savas emocijas, vislabāk būtu redzams situācijās ar citiem cilvēkiem. Bet pirmkārt jau jāiemācās izvērtēt un izprast sevi, lai izprastu citus un pieņemtu. řis komponentes nosaukums – **refleksija**.

Trešo komponenti raksturo faktori radoši izpausties, būt uzņēmīgam un organizēt. Šie faktori liecina par jaunu ideju radīšanu un realizēšanu. Mazliet šī komponente līdzinās pirmajai, jo arī šajā komponentē iekļaujas faktori, kas vērsti uz saskarsmi un sadarbību, taču vairāk tiek uzsvērts radošums. Uzņēmīgums raksturo arī vēlmi riskēt un uzņemties iniciatīvu, lai īstenotu savas idejas. Tāpēc šīs komponentes nosaukums – **inovatīvisms**.

Šī faktoru analīze tika veikta abām izlasu kopām – vecākiem un pedagogiem. Svarīgi ir noskaidrot, vai šajās komponentēs starp izlasēm ir statistiski nozīmīgas atšķirības. Tāpēc tika veikts T – tests. Līdz ar to ir iespējams noskaidrot, vai vecāku un pedagogu viedokļi atšķiras.

Komponentei sadarbība un spriestpēja veiktā T – tests rezultāti parāda, ka šī komponente starp izlasēm vecāki un pedagogi statistiski nozīmīgi neatšķiras, jo Sig.(2-tailed), kas norāda būtiskumu = 0,829, un tas ir >0,05. Ja būtiskuma rādītājs ir < 0,05, tad atšķirības ir statistiski nozīmīgas (*skat. 4.pielikumu*). Tātad starp izlasēm pirmajā komponentē – sadarbība un spriestpēja statistiski nozīmīgu atšķirību nav. Līdzīgi rezultāti ir arī trešajā komponentē – inovatīvisms (*skat. 6. pielikumu*). Starp izlasēm vecāki un pedagogi statistiski nozīmīgu atšķirību nav, jo Sig.(2-tailed)= 0,798, kas ir >0,05. Veicot T – testu otrajai komponentei – refleksija, tika iegūti citādāki rezultāti (*skat. 5. pielikumu*). Izlases vecāki un pedagogi statistiski nozīmīgi atšķiras, jo Sig.(2-tailed)= 0,005, kas ir <0,05.

Tā kā otrā komponente – refleksija ir statistiski nozīmīga starp izlasēm – tad tika veikta faktoru analīze katrai izlasei – vecāki un pedagogi – atsevišķi, lai noskaidrotu, kā mainās komponentu faktori. Tika veiktas divas faktoru griešanas. Pēc pirmās faktoru analīzes veikšanas izlasei – vecāki – tika iegūtas četras komponentes.

3.7.tabula

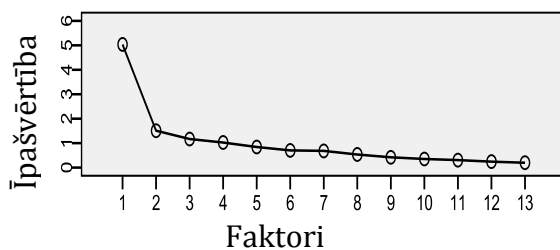
Faktora summārā dispersija izlasei vecāki

Komponente	Rotācijas summa		
	Īpaš-vērtība	Variante %	Kumulatīvā %
1	3,060	23,538	23,538
2	2,145	16,500	40,038
3	1,947	14,976	55,014
4	1,582	12,168	67,182

3.7.tabulā dotā informācija apstiprina to, ka pirmā komponentes varinates dispersija izskaidro 23,5%, kā arī tās īpašvērtība ir visaugstākā – 3. Otrās komponentes variantes dispersija ir 16,5%, bet kumulatīvā dispersija sasniedz 40%. Savukārt trešās un ceturtais komponentes variantes dispersija sastāda attiecīgi 14,9% un 12,1%. Tātad jāsecina, ka atšķirība starp šīm komponentēm ir minimālas.

Līdz ar to tika veikta vēl viena faktoru griešana, norādot vēlamo komponentu skaitu – 2. 3.2.attēls apstiprina, ka vislielākais leņķis ir starp pirmo un otro komponenti. Pirmo divu komponentu kumulatīvā dispersija sasniedz 50,3%, (skat.3.8.tabulu), kas ir par 10,3% vairāk nekā pēc pirmās faktoru griešanas. Līdz ar to vērtīgāka tika atzīta otrajā faktoru griešanā iegūtās komponentes. Pirmo komponenti raksturo šādi faktori: a) patstāvīgi mācīties, d) uzņemties atbildību, e) pieņemt lēmumus, f) izvērtēt sevi, g) būt iecietīgam pret citiem, h) izvērtēt situāciju, i) ieklausīties citos, j) būt uzņēmīgam, k) organizēt, l) pārvaldīt emocijas, m) darboties komandā. Otro komponenti veido šādi faktori – b) radoši izpausties un c) komunicēt.

3.8.tabula



3.2.attēls Īpašvērtību izmaiņas pa faktoriem

Faktora summārā dispersija izlasei vecāki

Komponente	Rotācijas summa		
	Īpašvērtība	Variante %	Kumulatīvā %
1	4,738	36,448	36,448
2	1,804	13,878	50,326

Pirmo komponenti var raksturot kā tādu, kas ietver faktorus, kas vērsti uz sevis pilnveidošanu un darbam vairāk ar sevi. Šī komponenta tādā gadījumā būtu līdzīga ar otro komponenti – refleksija, kas tika iegūta faktoru griešanas rezultātā abām izlasēm kopā. Taču izlases – vecāki gadījuma pirmajā komponentē tiek ietverti arī faktori organizēt un darboties komandā, kas savukārt vairāk norāda uz abu izlašu veiktās faktoru analīzes pirmo komponenti – sadarbību un spriestpēju. Līdz ar to šos faktorus pilnība nevar iekļaut pie izlases – vecāki – pirmās komponentes – sevis pilnveidošana.

Jāsecina, ka izlasei – vecāki veiktā faktoru analīze faktoru skaita samazinājums ir neefektīvs, jo gandrīz visi iederas vienā no divām iegūtajām komponentēm. Tāpat arī gadījumā, ja atstāj vairāk par divām komponentēm, kā tika iepriekš secināts, būtiski

izmaiņu nav, jo pirmā komponente izskaidro visvairāk faktoru. Līdz ar to izlasē vecāki komponentēs iekļautie faktori ir līdzvērtīgi, jo tos grūti izdalīt.

Citādāks viedoklis tika iegūts pēc veiktās faktoru analīzes izlasei – pedagogi. Pēc pirmās faktoru griešanas tika iegūtas piecas komponentes. *3.9.tabulā* redzams, ka varianšu dispersija pirmajai komponentei ir 26,6%, otrajai – 17,4 %, bet sākot ar trešo komponentu procentu starpība starp ceturto un piekto ir minimāla. Tāpat arī īpašvērtība pirmajai komponentei ir 3,4, otrajai – 2,2, trešajai 1,5, bet tālākajām komponentēm šī īpašvērtība samazinās ļoti pakāpeniski un bez būtiskiem lēcieniem.

Līdz ar to tika veikta otrā faktoru griešana (*skat. 3.10.tabulu*). Tās rezultāta tika iegūtas trīs komponentes, kuru kumulatīvā dispersija sastāda 59,8%. Īpašvērtības pirmajai komponentei ir 3,5, otrajai - 2,3, bet trešajai - 1,8. Tālākajām komponentēm īpašvērtību starpība ir vēl mazāka. Šis secinājums nav pretrunā ar *3.3.att.*, kur tiek parādīts, ka lielākos leņķus veido pirmā, otrā, trešā un ceturta komponente. Pēc piektās komponentes šis leņķis būtiski neatšķiras un faktoru īpašvērtība kļūst <1. Tāpēc šie faktori nav tik nozīmīgi. Līdz ar to šī otrā faktoru analīze tika atzīta par veiksmīgāku. Pirmo komponenti veido šādi faktori – a) patstāvīgi mācīties, c) komunicēt, d) uzņemties atbildību, e) pieņemt lēmumus, h) izvērtēt situāciju, m) darboties komandā. Otrā komponenti veido šādi faktori – b) radoši izpausties, i) ieklausīties citos, j) būt uzņēmīgam, k) organizēt. Savukārt trešo komponenti

3.9.tabula

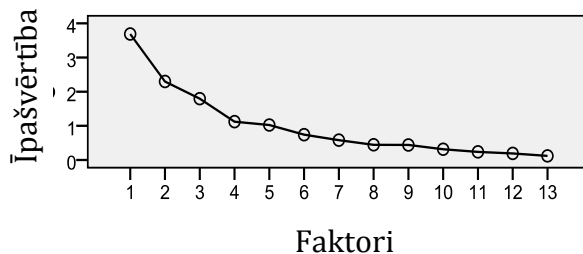
Faktora summārā dispersija izlasei pedagogi

Komponente	Rotācijas summa		
	Īpašvērtība	Variante %	Kumulatīvā
1	3,454	26,569	26,569
2	2,268	17,445	44,014
3	1,560	12,002	56,017
4	1,366	10,506	66,522
5	1,279	9,841	76,363

veido – f) izvērtēt sevi, g) būt iecietīgam, l) pārvaldīt emocijas.

3.10.tabula

**Faktora summārā dispersija izlasei
pedagogi**



3.3.att. īpašvērtību izmaiņas pa faktoriem

Komponente	Rotācijas summa		
	Īpaš – vērtība	Variante %	Kumulatīvā %
1	3,553	27,334	27,334
2	2,386	18,357	45,691
3	1,841	14,164	59,855

3.11.tabula

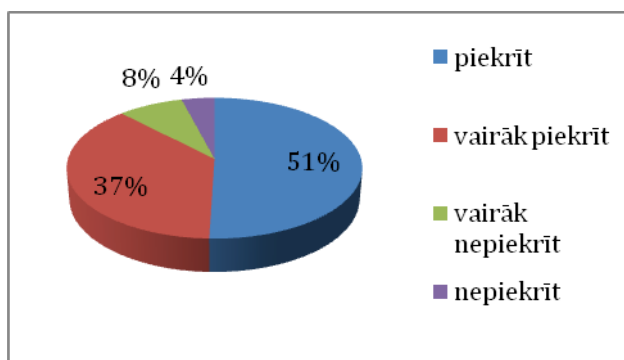
Komponenšu faktoru izmaiņas pa izlasēm

Vecāki un pedagogi (izlase)			Vecāki (izlase)		Pedagogi (izlase)		
1.komponente	2.komponente	3.komponente	1.komponente	2.komponente	1.komponente	2.komponente	3.komponente
patstāvīgi mācīties	izvērtēt sevi	radoši izpausties	patstāvīgi mācīties	radoši izpausties	patstāvīgi mācīties	radoši izpausties	izvērtēt sevi
komunicēt	būt iecietīgam pret citiem	būt uzņēmīgam	uzņemties atbildību	komunicēt	komunicēt	ieklausīties citos	būt iecietīgam pret citiem
uzņemties atbildību	ieklausīties citos	organizēt	pieņemt lēmumus		uzņemties atbildību	būt uzņēmīgam	pārvaldīt emocijas
pieņemt lēmumus	pārvaldīt emocijas		izvērtēt sevi		pieņemt lēmumus	organizēt	
izvērtēt situāciju			būt iecietīgam pret citiem		izvērtēt situāciju		
darboties komandā			izvērtēt situāciju		darboties komandā		
			ieklausīties citos				
			būt uzņēmīgam				
			organizēt				
			pārvaldīt emocijas				
			darboties komandā				

3.11.tabulā atainotas izmaiņas, kas notika visu veikto faktoru analīžu rezultātā. Izriet svarīgs secinājums, ka pirmās komponentes sakrīt visās trijās izlasēs. Izlasē vecāki neiekļaujas neviens no faktoriem, kas ir izlasē vecāki un pedagogi. Tāpēc pēc veiktā T – testa otrā komponente izlasē vecāki un pedagogi ir statistiski nozīmīga. Un izlasē –

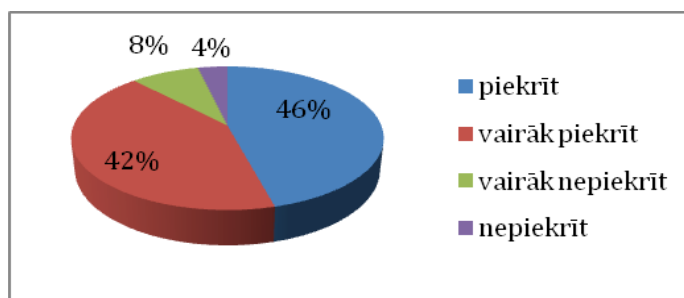
pedagogi otrajā komponentē iekļaujas tikai viens faktors – ieklausīties citos, kas sakrīt ar izlases vecāku un pedagogu otro komponenti. Pārējie faktori, kas izlasē – vecāki un pedagogi ietver otro komponenti, izlasē – pedagogi tiek izdalīti pie trešās komponentes. Savukārt izlases – vecāku un pedagogu gandrīz visi trešā komponentes faktori izlasē – vecāki tika iekļauta šīs izlases pirmajā komponentē. Izņemot faktors radoši izpausties tika iekļauts pie izlases vecāki otrās komponentes. Un izlasē – pedagogi izlases – vecāki un pedagogi trešās komponentes visi faktori tika ietverti šīs izlases otrajā komponentē. No tā izriet, ka izlases – pedagogi otrā un trešā komponente ir samainīta vietām ar izlases – vecāki un pedagogi otro un trešo komponenti, izņemot faktors ieklausīties citos paliek nemainīgi otrajā komponentē.

Kopumā, veicot faktoru analīzi, jāsecina, ka izlases – vecāki gadījumā faktori tiek iekļauti gandrīz visi vienā komponentē. Tā kā šie faktori raksturo prasmes, kuras var palīdzēt attīstīt mūzikas izglītība, tad izlasē – vecāki gadījumā šīs prasmes ir līdzvērtīgākas. Taču pedagogu viedoklis izšķir šīs prasmes dažādākās komponentēs. Līdz ar to vidējais no vecāku un pedagogu viedokļiem parādās trijās jau iepriekš nosauktajās komponentēs izlasē vecāki un pedagogi: pirmā komponente – sadarbība, otrā komponente – refleksija, trešā komponente – inovatīvisms. Tālāk jānoskaidro, vai komponentēs ietvertie faktori, kas raksturo prasmes, palīdz attīstīt mūzikas izglītība.



3.4.att. Komponente –sadarbība, spriestpēja

3.4.att. parāda, ka 51% vecāku un pedagogu uzskata, ka komponenti sadarbība un interpersonālisms mūzika palīdz attīstīt. 37% vecāku un pedagogu vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt tam, ka sadarbību un interpersonālismu mūzika palīdz attīstīt. Komponente sadarbība un interpersonālisms ietver sevī prasmi patstāvīgi mācīties, komunicēt, uzņemties atbildību, pieņemt lēmumus, izvērtēt situāciju, darboties komandā. Tātad 88% pedagogu un vecāku pozitīvi novērtē šo prasmju attīstību ar mūzikas izglītības palīdzību. Tikai 8% pedagogu un vecāku vairāk, nepiekrīt nekā piekrīt un 4% nepiekrīt, ka komponenti sadarbība un interpersonālismu iespējams attīstīt ar mūzikas palīdzību.

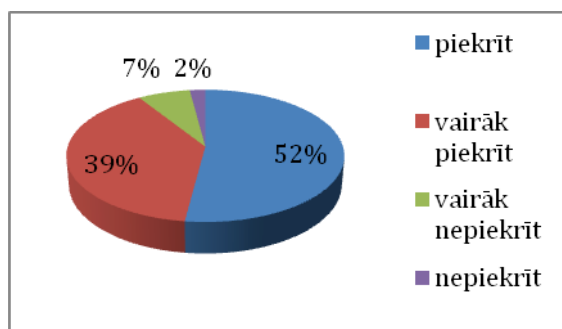


3.5.att. Komponente – refleksija

3.5.att. apstiprina to, ka arī komponente refleksija ir attīstāma ar mūzikas palīdzību, jo 46% pedagogu un vecāku šādam apgalvojumam piekrīt un 42% vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt. Negatīvo atbilžu - vairāk nepiekrītu, nekā piekrītu – attiecīgi veido 8% un 4%. Līdz ar to jāsecina, ka arī komponentē refleksija, kas iekļauj tādas prasmes, kā izvērtēt sevi, būt iecietīgam pret citiem, ieklausīties citos un būt uzņēmīgam, pēc vecāku un pedagogu viedokļa arī ir attīstāmas, nodarbojoties ar mūziku.

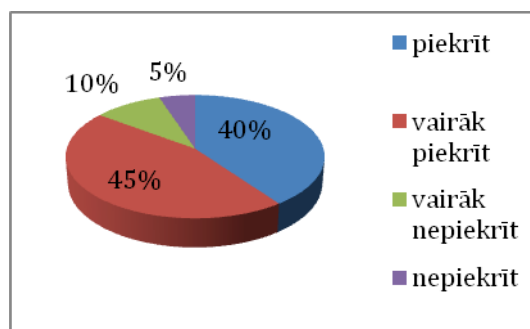
Tā kā šī komponente pēc T – testa veikšanas uzrādīja statistiski nozīmīgas atšķirībās, tad svarīgi ir noskaidrot, kā šajā komponentē atšķiras tieši vecāku un pedagogu viedoklis. Kā redzams 3.6. un 3.7.att., tad jāsecina, ka 52% pedagogu piekrīt un 39% vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt, ka refleksija ir attīstāma ar mūziku. Savukārt 40% vecāku piekrīt tam, ka refleksija ir attīstāma ar mūzikas palīdzību un 45% vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt. Līdz ar to jāsecina, ka vecāki viedoklis svārstās starp piekrītu un vairāk piekrītu, nekā nepiekrītu. Taču pedagogu viedoklis pārliecinošāk apstiprina, ka refleksiju var attīstīt ar mūziku. Tāpat arī 10% vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt un 5% nepiekrīt, ka refleksija var tikt attīstīta ar mūziku. Pedagogu gadījumā 7% vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt un 2% nepiekrīt, ka šī prasme nav attīstāma ar mūziku. Jāsecina, ka vecāku viedoklis par to, ka refleksiju var attīstīt ar mūzikas palīdzību ir noraidošāks.

Kā ļoti nozīmīga komponente ir inovatīvisms, jo 57% vecāku un pedagogu uzskata, ka inovatīvismu var attīstīt ar mūzikas palīdzību (skat. 3.8.att.). Arī tie, kas neapgalvo, ka



3.6.att. Pedagogu viedoklis par komponenti –

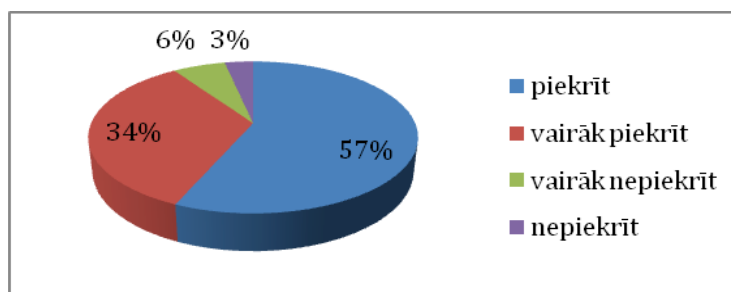
refleksija



3.7.att. Vecāku viedoklis par komponenti –

refleksija

šim viedoklim nepiekrīt absolūti, tomēr izvēlas vairāk piekrist, nekā nepiekrīt (34%). Pavisam nenozīmīgs procentu daudzums (6% - vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt, 3% - nepiekrīt) norāda uz to, ka inovatīvisms nevar vai gandrīz nevar būt attīstāms ar mūzikas palīdzību. Šajā komponentē tika ietvertas šādas prasmes – radoši izpausties, būt uzņēmīgam un organizēt.



3.8.att. Komponente – inovatīvisms

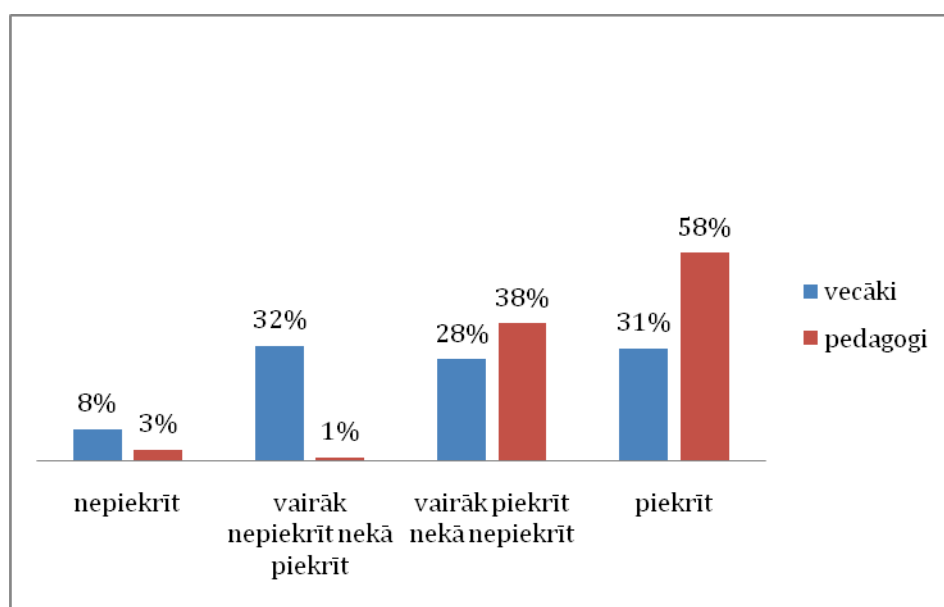
Kopumā jāsecina, ka vecāki un pedagogi ļoti augstu vērtē mūzikas izglītības iespējas attīstīt dažādās prasmes. Tā kā procentuāli visās trīs komponentēs ievērojami lielāko daļu veido apstiprinošas atbildes, tad jāsecina, ka visu faktoru attīstība var būt veicināta ar mūzikas palīdzību. Komponenšu faktoru izmaiņas starp vecāku un pedagogu viedokli (*skat.3.11.tabulā*) ļauj secināt, ka vecākiem visas prasmes kopumā šķiet līdzvērtīgas. Savukārt pedagogiem komponentēs ietvertās prasmes ir vairāk izdalītas. Līdz ar to pedagogi vairāk izprot līdzīgo prasmju apvienojumu, bet tas neliecina, par kāda prasmju grupējuma nesvarīgumu vai nepiešķiršanu. Pedagogi, labāk pārzinot programmu, kas tiek realizēta mūzikas skolās, veiksmīgāk spēj izdalīt līdzīgās prasmes, kuras iespējams attīstīt vienlaicīgi vai kuras var apvienot. Tas norāda uz pedagogu kompetenci.

3.4.2. Aptaujas otrais bloks

Aptaujas otro bloku raksturo jautājums par to, kādas izmaiņas ir novērotas bērņā kopš viņš uzsācis nodarboties ar mūziku. Jautājumi tika veidoti tā, lai ir iespējams izvērtēt to, kādas prasmes bērņam ir attīstījušās. Vecāku aptaujā tika iekļauti šādi apgalvojumi: a) kļuvis jūtīgāks, emocionālāks, b) uzlabojusies disciplīna, c) labprātāk komunicē ar pieaugušajiem, d) labprātāk komunicē ar vienaudžiem, e) mazāk uztraucas, f) vairāk uztraucas, g) izsaka savu pamatotu viedokli, h) prasmīgāk izvērtē situācijas, i) atbildīgāk pilda savus pienākumus, j) veiksmīgāk saskata cēloņsakarības, k) uzlabojušās sekmes vispārizglītojoša skolā, l) pasliktinājušās sekmes vispārizglītojoša skolā, m) prot lietderīgāk saplānot savu laiku, n) kļuvis radošāks dažādās dzīves situācijās, o) prot rast risinājumus dažādām problēmām, p) izsaka vēlmi apmeklēt dažādus kultūras pasākumus, s) bērņš atklātāk izrāda savas emocijas. Pedagogu aptaujā tika iekļauti šādi apgalvojumi: a) kļuvis jūtīgāks, emocionālāks, b) uzlabojusies disciplīna, c) labprātāk komunicē ar

pieaugušajiem, d) labprātāk komunicē ar vienaudžiem, e) mazāk uztraucas, f) vairāk uztraucas, g) izsaka savu pamatotu viedokli, h) prasmīgāk izvērtē situācijas, i) atbildīgāk pilda savus pienākumus, j) veiksmīgāk saskata cēloņsakarības, t) kļuvis radošāks nodarbībās, u) izsaka vēlmi piedalīties dažādos pasākumos, v) vairāk noslēdzies sevī. Daļa no apgalvojumiem sakrīt abās anketās, lai vecāku un pedagogu viedokli var salīdzināt. Savukārt daļa apgalvojumu atšķiras vecāku un pedagogu aptaujās, bet jautājumu mērķis ir viens. Tādā veidā iespējams noskaidrot precīzāku viedokli un izanalizēt atbildes. Sākotnēji abu aptauju vienādajiem apgalvojumiem tika veikta faktoru analīze, taču tā nebija veiksmīga, jo neizdevās efektīvi samazināt faktoru skaitu. Tā kā apgalvojumi norādīja uz izmaiņām, kas raksturo prasmes, tad tie tika sagrupēti, lai rezultāti atklātu, kā kāda prasme ir izmainījusies bērnā, kopš viņš uzsācis nodarboties ar mūziku. Tika veikts T – tests, lai noskaidrotu, kuros apgalvojumos ir statistiski nozīmīga atšķirība starp abām izlasēm – pedagogi un vecāki. Apgalvojumi, kuros netika konstatēta statistiski nozīmīga atšķirība, tika analizēti abu grupu kopējais viedoklis.

Veicot T – testu vienādajiem apgalvojumiem abās aptaujās, apgalvojumi a) kļuvis

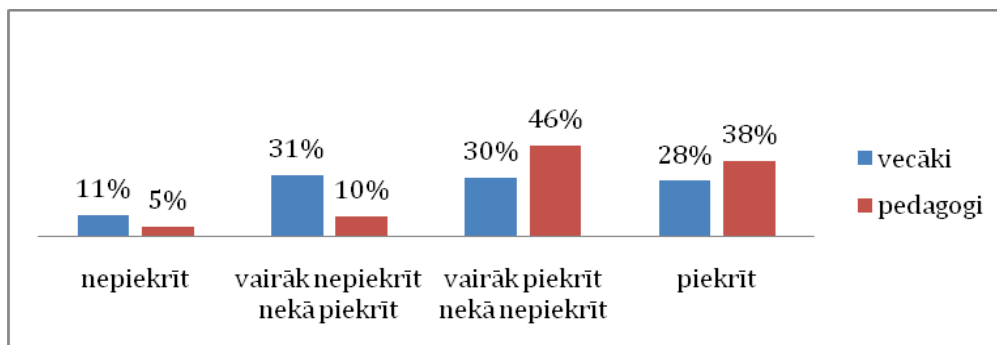


3.9.att. Bērns kļuvis jūtīgāks, emocionālāks

jūtīgāks, emocionālāks, b) uzlabojusies disciplīna un j) veiksmīgāk saskata cēloņsakarības izrādījās statistiski nozīmīgi, jo to būtiskums ($Sig.2 < 0,05$ (skat. 7. pielikumu). Tas redzams arī 3.9.att., kur būtiskākā atšķirība ir starp to, ka 32% vecāku vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt, 32% vecāku vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt, 28% vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt un 31% piekrīt tam, ka bērns kļuvis jūtīgāks un emocionālāks. Tātad vecāku viedoklis nav viennozīmīgs. Savukārt lielākā daļa pedagogu uzskata, ka bērni ir kļuvuši emocionālāki un

jūtīgāki, jo 38% vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt un 58% piekrīt apgalvojumam par emocionalitātes un jūtīguma izmaiņām bērņā. Tikai 4% nepiekrīt šim apgalvojumam un 1% vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt.

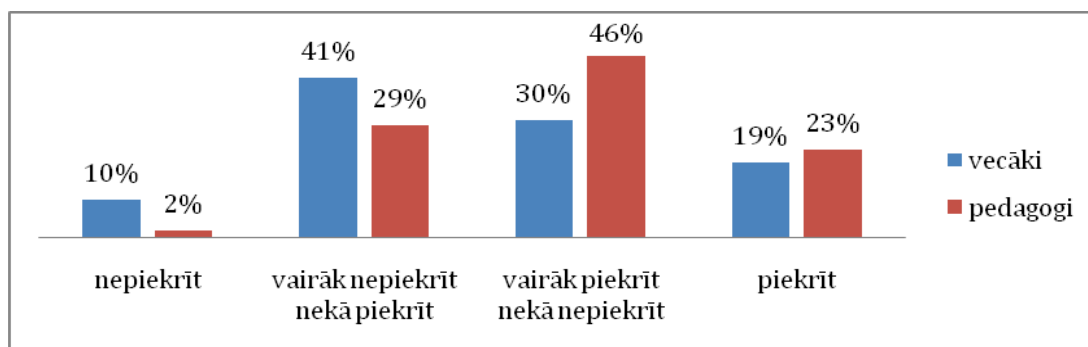
Līdzīga situācija veidojas arī apgalvojumā par disciplīnas uzlabošanu un cēloņsakarību saskatīšanu. 3.10.att. atspoguļo, ka vecāku viedokļi ir nav viennozīmīgi



3.10. att. Bērnam uzlabojusies disciplīna

apgalvojumā par to, vai bērnam ir uzlabojusies vai nav uzlabojusies disciplīna. 31% vecāku vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt tam, ka bērņa disciplīna ir uzlabojusies. Savukārt 30% vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt šim apgalvojumam. Tikai 28% piekrīt, ka disciplīna ir uzlabojusies. Savukārt 46% pedagogu vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt un 38% pedagogu piekrīt apgalvojumam, ka bērņu disciplīna ir uzlabojusies. Tātad iespējams stundās bērņu disciplīna ir uzlabojusies, bet citās situācijās, kur vecāki var novērot bērņa disciplīnu, tā ne vienmēr ir uzlabojusies.

Arī 3.11. att. parāda, ka gan pedagogu, gan vecāku viedoklis svārstās starp vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt vai vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt apgalvojumam, ka bērņi labāk

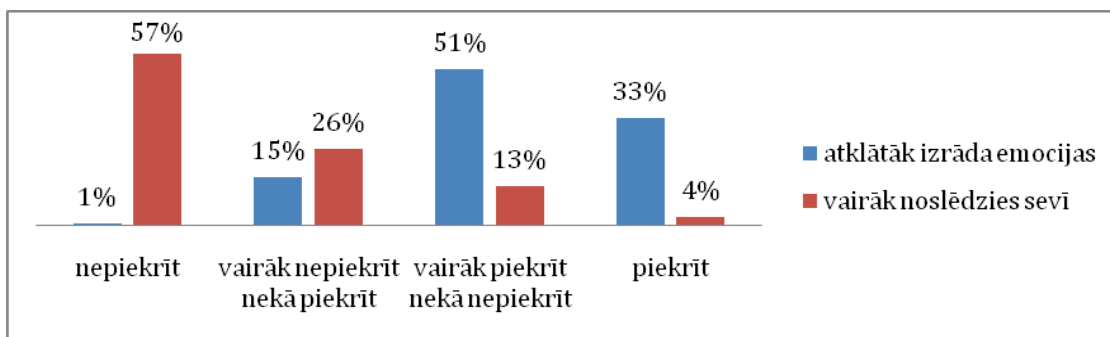


3.11.att. Saskata cēloņsakarības

saskata cēloņsakarības. 41% vecāku un 29% pedagogu vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt šim apgalvojumam. Tomēr pedagogu viedoklis šai apgalvojumā ir pozitīvāks, jo 46% vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt tam, ka bērņi veiksmīgāk saskata cēloņsakarības, bet tikai 30% vecāku vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt. 10% vecāku atzīst, ka nav novērojuši izmaiņas bērņa

cēloņsakarību veiksmīgākā saskatīšanā. Tomēr 28% vecāku un 38% pedagogu ir novērojuši bērnos veiksmīgākas cēloņsakarību saskatīšanas prasmes. Šajā apgalvojumā, līdzīgi kā apgalvojumā par disciplīnu, apstiprinošas izmaiņas bērna cēloņsakarību veiksmīgākā saskatīšanā ir novērojuši pedagogi.

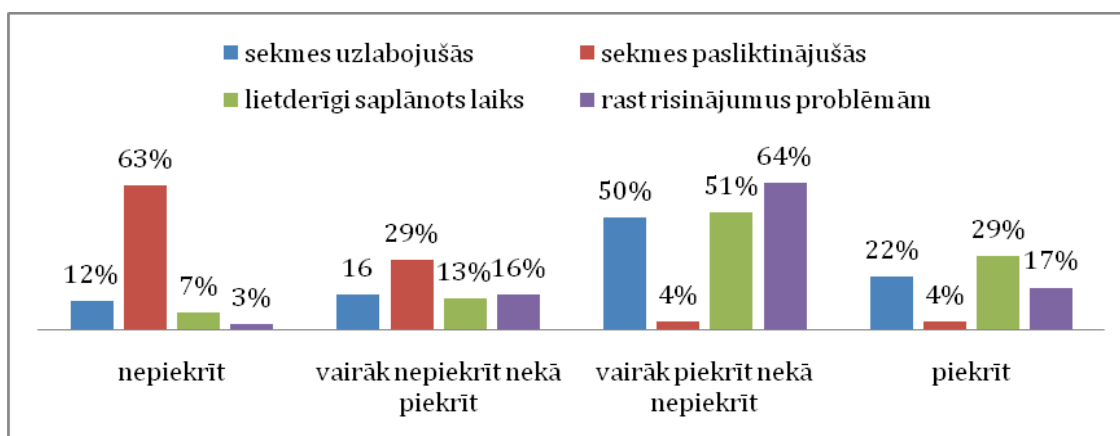
Lai arī nav viennozīmīgs vecāku viedoklis par emocionalitātes un jūtīguma izmaiņām bērņā, bet kopumā vecāki piekrīt, ka bērni tomēr atklātāk izrāda emocijas un pedagogi piekrīt tam, ka bērni nodarbībās nav vairāk noslēgušies sevī. Šādi secinājumi tika izdarīti pēc 3.12.att. rezultātiem. Pedagogu aptaujā tika ietverts apgalvojums – audzēknis vairāk noslēdzies. 57% pedagogu apgalvo, ka nepiekrīt šim apgalvojumam. Savukārt vecāku aptaujā tika ietverts apgalvojums – bērns atklātāk izrāda savas emocijas. 51% vecāki vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt apgalvojumam, ka bērni atklātāk izrāda savas



3.12.att. Emociju izpaušana

emocijas kopš nodarbojas ar mūziku. Līdz ar to jāsecina, ka nodarbošanās ar mūziku veicina dažādu emociju izpaušanu, tam nav nepieciešami jābūt tieši jūtīgumam vai pastiprinātai emocionalitātei.

3.13.att. atspoguļo rezultātus par vecāku novērojumiem savos bērnos. Iekļautie apgalvojumi ir no vecāku aptaujas. Apgalvojumi veiksmīgāk parāda izmaiņas, kuras

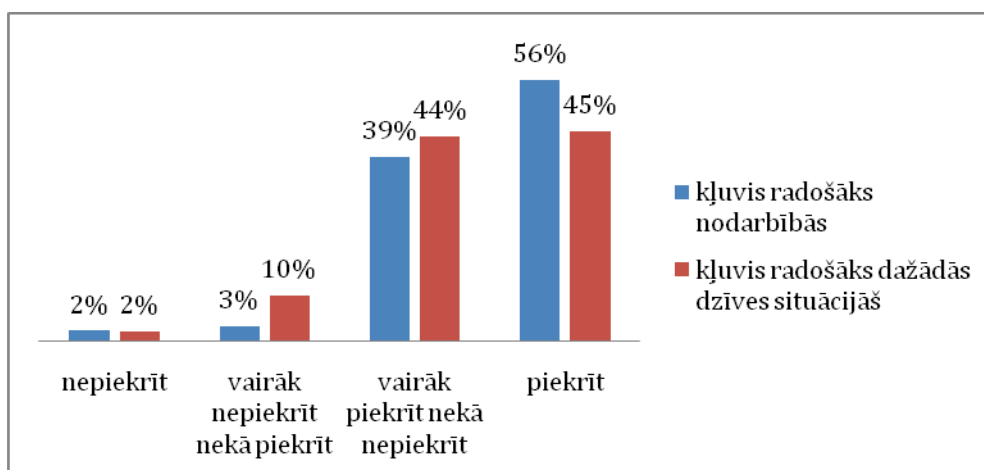


3.13.att. Vecāku novērojumi par izmaiņām bērņā

iespējams novērot arī ārpus mūzikas skolā notiekošajām nodarbībām. 3.13.att. dati atklāj

vecāku viedokli par sekmju izmaiņām vispārizglītojoša skolā, par laika plānošanu un problēmu risinājumiem. 63% vecāku uzskata, ka kopš mācībām mūzikas skolā sekmes vispārizglītojoša skolā nav pasliktinājušās. Savukārt tikai 4% uzskata, ka sekmes kopš mācīšanās mūzikas skolā ir pasliktinājušās. Var secināt, ka, tā kā sekmes vispārizglītojošā skolā nav pasliktinājušās, bet nav arī ievērojami uzlabojušās, bērni prot lietderīgi saplānot laiku. To pierāda arī tas, ka 51% vecāku vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt apgalvojumam, ka bērni prot lietderīgāk plānot laiku. Vairāk kā 29% vecāku piekrīt apgalvojumam par lietderīgu laika plānošanu. Savukārt 7% nepiekrīt apgalvojumam, ka bērni prot lietderīgāk saplānot laiku. Tāpat arī 64% vecāku vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt apgalvojumam, ka bērni prot rast risinājumus dažādām problēmām. Bet 19% vecākiem ir noraidošs viedoklis par risinājumu rašanu dažādām problēmām. Kopumā jāsecina, ka sekmes nav pasliktinājušās un bērni prasmīgāk spēj lietderīgi saplānot laiku un rast risinājumus dažādām problēmām.

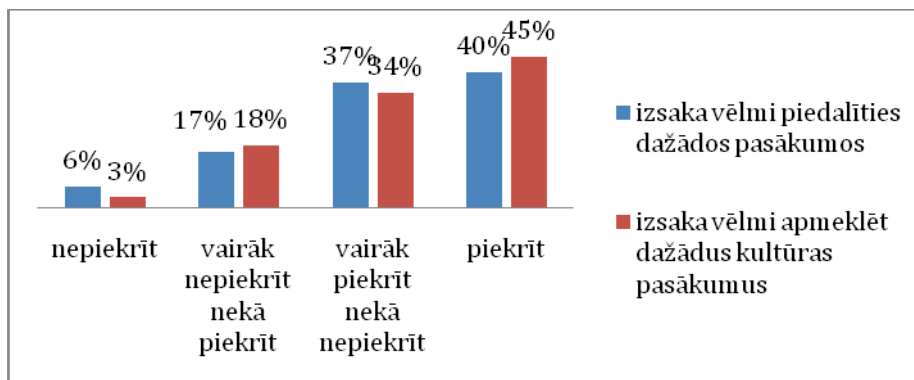
Pedagogu aptaujās tika iekļauts apgalvojums, ka audzēknis kļuvis radošāks nodarbībās. Savukārt vecāku aptaujās tika iekļauts apgalvojums, ka bērns kļuvis radošāks dažādās dzīves situācijās. Šo apgalvojumu mērķis ir noskaidrot, vai pēc vecāku un



3.14.att. Radošuma izmaiņas bērņā

pedagogu viedokļa bērns ir kļuvis radošāks. 3.14.att. 56% pedagogu apstiprina to, ka audzēkņi viņu nodarbībās ir kļuvuši radošāki. Arī 45% vecāku apgalvo, ka tieši nodarbošanās ar mūziku veicinājusi radošu izpausmi arī citās dzīves situācijās. Tātad lielāka daļa gan vecāku, gan pedagogu apstiprina, ka radošums tiek veicināts ar mūzikas palīdzību.

3.15.att. dati atklāj, ka 44% vecāku piekrīt apgalvojumam, ka bērni izrāda lielāku interesi par kultūras pasākumiem. 30% vecāku vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt šim apgalvojumam. Tāpat 40% pedagogu piekrīt apgalvojumam, ka bērni izsaka lielāku vēlmi

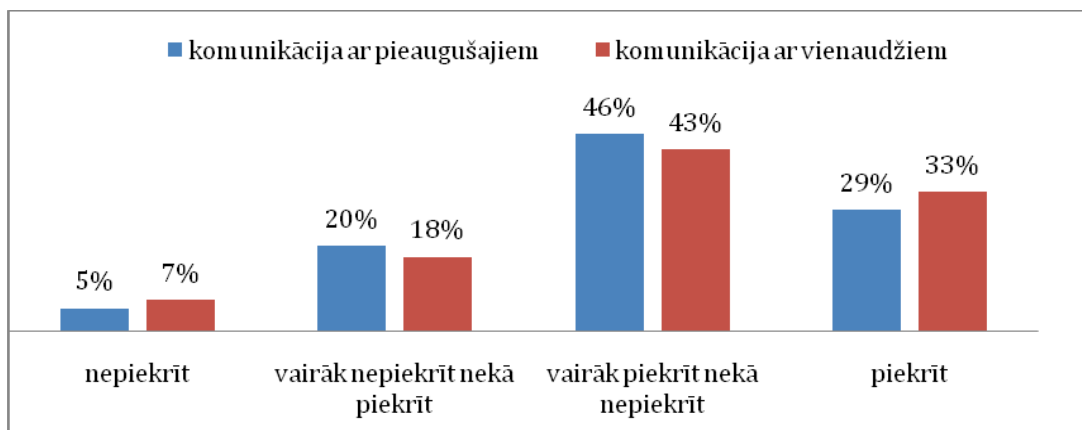


3.15.att. Kultūras pasākumi

piedalīties kultūras pasākumos un 37% vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt šim apgalvojumam. Līdz ar to jāsecina, ka nodarbošanās ar mūziku veicina bērna kultūras lomu dzīvē. Bērniem pieaug vēlme gan apmeklēt, gan pašiem iesaistīties kultūras pasākumos.

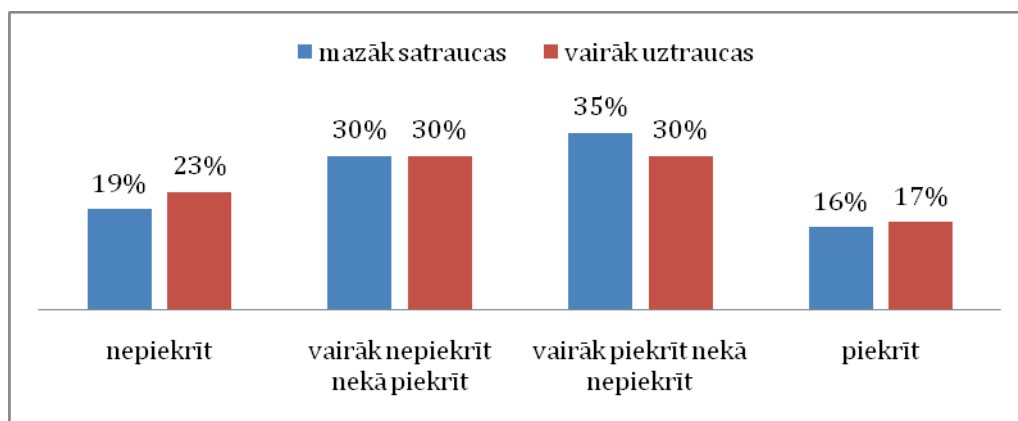
Tā kā pēc veiktā T – testa citiem apgalvojumiem, kas ir vienādi gan vecāku, gan pedagogu aptaujās, netika konstatētas statistiski nozīmīgas atšķirības, tad tālākie viedokļi par apgalvojumiem, kas sakrīt abās aptaujās, tika pētīts kopējais – vecāku un pedagogu – viedoklis par izmaiņām bērnā kopš nodarbošanās ar mūziku.

3.16. att. redzams, ka 46% pedagogi un vecāki vairāk piekrīt, nekā piekrīt apgalvojumam, ka bērniem uzlabojusies komunikācija ar pieaugušajiem un 43% vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt, ka komunikācija ar vienaudžiem uzlabojusies. Tāpat arī 29%



3.16.att. Komunikācija

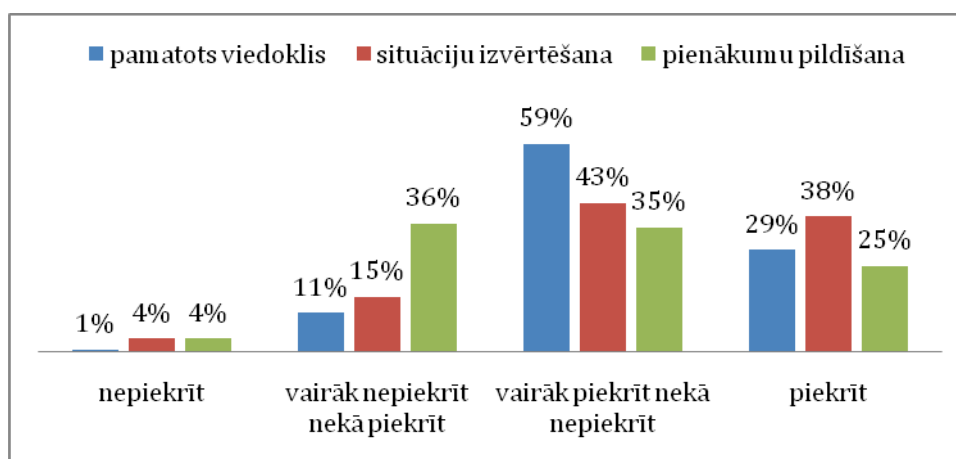
piekrīt, ka komunikācija ar pieaugušajiem ir uzlabojusies un 33% piekrīt, ka komunikācija ar pieaugušajiem ir uzlabojusies. Tikai 6% nepiekrīt, ka komunikācija ar pieaugušajiem nav uzlabojusies un 8% nepiekrīt, ka komunikācija ar vienaudžiem nav uzlabojusies. Taču 20% vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt, ka komunikācija ar pieaugušajiem un 17,5% vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt, ka komunikācija ar vienaudžiem ir uzlabojusies. Kopumā jāsecina, ka komunikācija vairāk ir, nekā nav uzlabojusies ar abām grupām.



3.17.att. Satraukuma izmaiņas bērņā

Pēc 3.17.att. redzams, ka 30% vecāku un pedagogu norāda, ka vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt apgalvojumam, ka bērni mazāk satraucas un arī 30% vecāku un pedagogu atklāj, ka vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt tam, ka bērni vairāk uztraucas. Tātad šī vecāku un pedagogu daļa nav novērojuši būtiskas izmaiņas bērnu satraukumā. Pozitīvs aspekts ir tas, ka 35% pedagogu un vecāku vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt tam, ka bērniem stress ir samazinājies, tomēr 30% vairāk piekrīt nekā, nepiekrīt tam, ka stress ir lielāks. Tāpat arī minimāla starpība ir starp abiem apgalvojumu viedokļiem "piekrīt" gadījumā – atbilstoši 16% un 17% un viedokļa „nepiekrīt” gadījumā – 20% un 23%. Tātad jāsecina, ka viedoklis nav viennozīmīgs un pārliecinošs, jo dominējošie viedokļi šajos apgalvojumos ir vairāk piekrītu, nekā nepiekrītu un vairāk nepiekrītu, nekā piekrītu.

3.18.att. tiek atspoguļoti vecāku un pedagogu viedokļi par apgalvojumiem – izsaka savu pamatotu viedokli, prasmīgāk izvērtē situācijas un atbildīgāk pilda savu pienākumus.



3.18.att. Spriestpēja un atbildība

Kā redzams 3.18.att., tad jāsecina, ka ir novērotas pozitīvas izmaiņas bērnu pamatotāka viedokļa izteikšanā (59% vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt un 29% piekrīt) un prasmīgākā situāciju izvērtēšanā (43% vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt un 38% piekrīt). Taču ļoti dalīts viedoklis ir par atbildīgāku savu pienākumu pildīšanu, jo 36% šim apgalvojumam vairāk

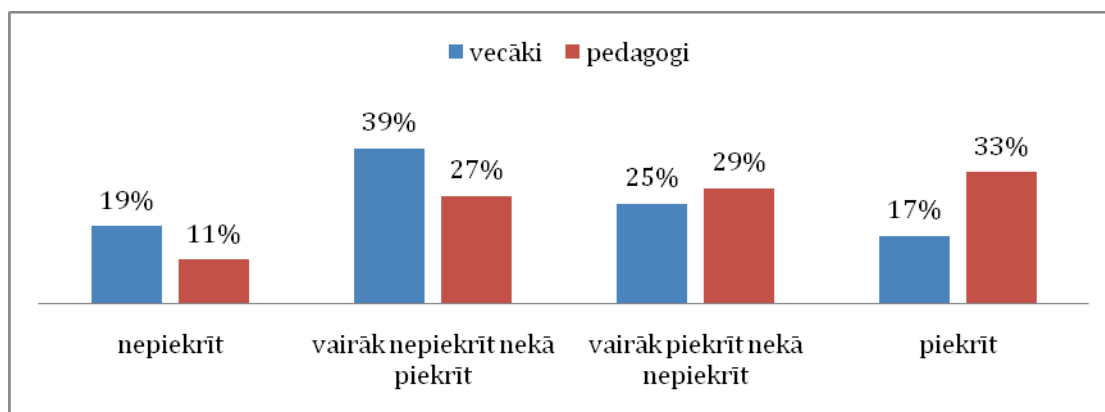
nepiekrīt nekā piekrīt, 35% vairāk piekrīt nekā nepiekrīt un 25% piekrīt. Visos trijos apgalvojumos nenozīmīgu procentu skaitu veido viedoklis „nepiekrītu”.

Jāsecina, ka vecāku un pedagogu viedoklis atklāj vairāk pozitīvu, nekā negatīvu izmaiņu bērnos, kopš viņi nodarbojas ar mūziku. Lielākās pozitīvās izmaiņas novērotas emociju izpaušanā, lietderīgā laika plānošanā, problēmu risināšanā un radošumā. Tomēr ir izmaiņas, kurās nav tik pozitīvi apstiprinoši novērojumi, piemēram, atbildīgāka pienākumu pildīšana. Pedagogu un vecāku viedoklis ir līdzīgs, jo tikai dažiem apgalvojumiem tika konstatētas statistiski nozīmīgas atšķirības.

3.4.3. Aptaujas trešais bloks

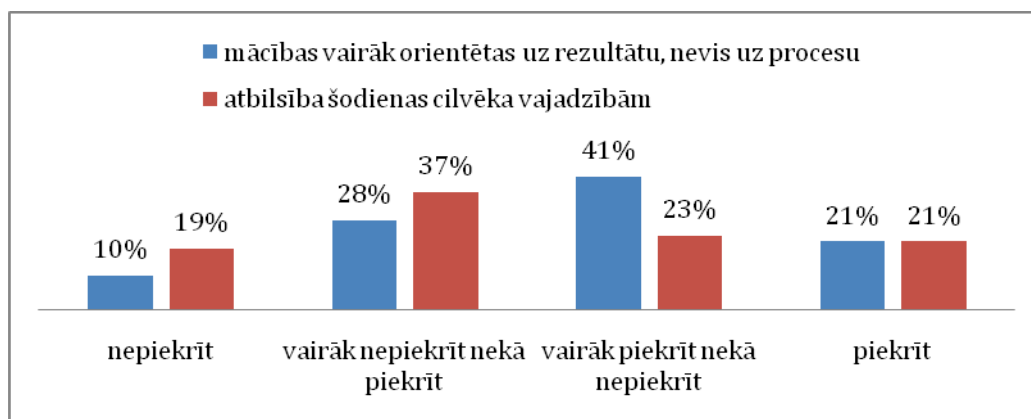
Šajā blokā aptaujas jautājumi veidoti, lai iegūtu pedagogu un vecāku viedokli par to, kāda ir pašreizējā mūzikas izglītības realizētā programma. Lai vieglāk ir izprast viedokli, apgalvojumi tika sagrupēti. Pirmā apgalvojumu grupa ietver apgalvojumus par to, kā vecāki un pedagogi vērtē mūzikas izglītību vispārīgi – mūzikas izglītība ir pieejama ikvienam, mācības orientētas vairāk uz rezultātu nekā uz procesu, mūzikas izglītība atbilst šodienas cilvēka vajadzībām.

3.19. att. dati liecina par vecāku un pedagogu viedokli apgalvojumā par mūzikas izglītības pieejamību ikvienam. Vecāku un pedagogu viedoklis tiek skatīts atsevišķi, jo,



3.19.att. Mūzikas izglītības pieejamība

pēc veiktā T – testa, šie apgalvojumi starp izlasēm rezultāti ir statistiski nozīmīgi atšķirīgi (skat. 8.pielikumu). 39% vecāku uzskata, ka mūzikas izglītība vairāk nav, nekā ir pieejama ikvienam. Tomēr 25% vecāku uzskata, ka mūzikas izglītība ir pieejama ikvienam, 29% vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt un 33% piekrīt šim apgalvojumam.



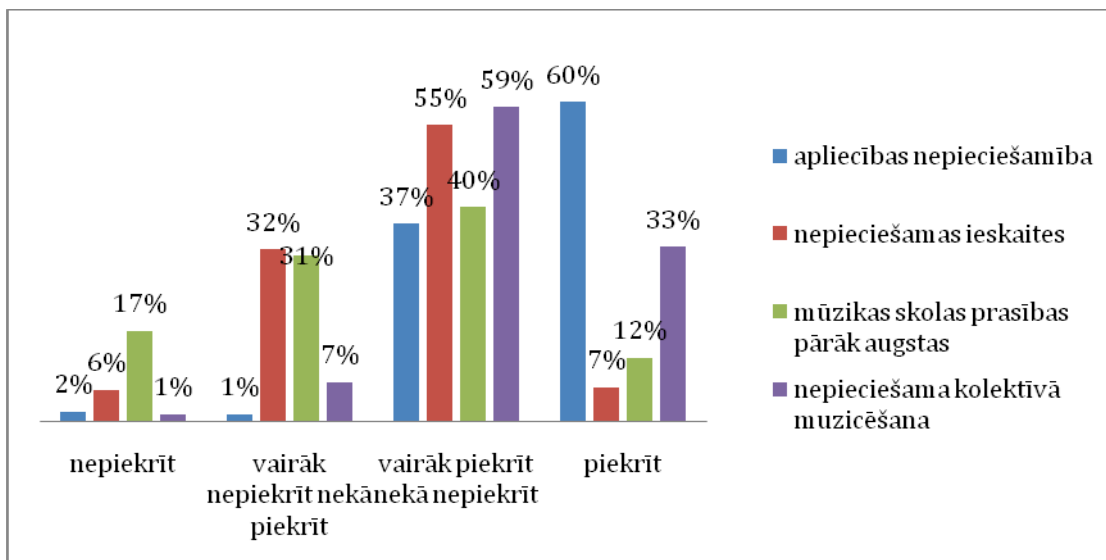
3.20.att. Mūzikas izglītība

3.20.att. dotie dati parāda pedagogu un vecāku viedokli par apgalvojumiem – mācības orientētas vairāk uz rezultātu, nekā uz procesu un mūzikas izglītība atbilst šodienas cilvēka vajadzībām. Viedokļi abām izlasēm tika skatīti kopā, jo tie nav statistiski nozīmīgi atšķirīgi. 41% vairāk piekrīt nekā nepiekrīt tam, ka mācības orientētas vairāk uz rezultātu nekā uz procesu. Tomēr 28% vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt šim apgalvojumam. 10% nepiekrīt tam, ka mācības orientētas vairāk uz rezultātu. Savukārt, 21% piekrīt tam, ka mācības orientētas uz rezultātu, nevis uz procesu. 21% arī piekrīt, ka mūzikas izglītība atbilst šodienas cilvēka vajadzībām un 23% vairāk piekrīt nekā nepiekrīt šim viedoklim. Lielākā daļa pedagogu un vecāku (37%) tomēr vairāk nepiekrīt nekā piekrīt tam, ka mūzikas izglītība atbilst šodienas cilvēka vajadzībām. Un 19% nepiekrīt tam, ka mūzikas izglītība atbilst šodienas cilvēka vajadzībām. Tāpēc kopumā jāsecina, ka mācību process ir vairāk orientēts uz rezultātu un procesu, bet mūzikas izglītība neatbilst šodienas cilvēka vajadzībām.

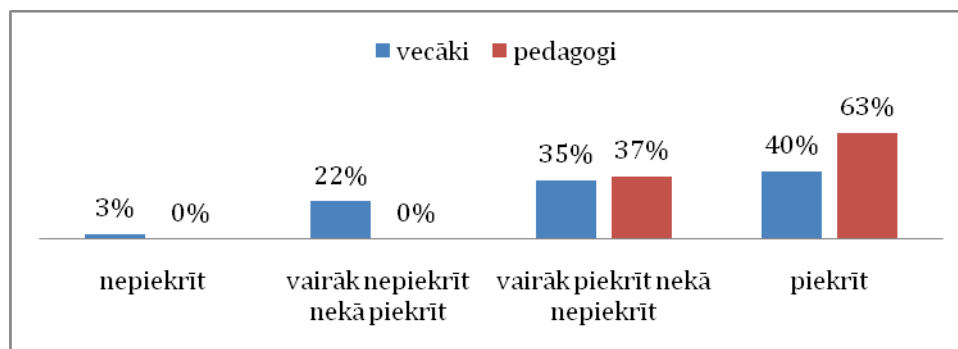
Otrā apgalvojumu grupa šajā blokā veido apgalvojumus par mācību priekšmetiem, prasībām un mācību ilgumu. Šī grupa ietver šādus apgalvojumus – pēc programmas apguves nepieciešama apliecības saņemšana, nepieciešamas ieskaites, mūzikas skolas prasības kopumā ir pārāk augstas, visi nevar mācīties pēc vienas programmas, kā arī apgalvojumi par to, vai kopējais mācību ilgums ir pietiekams, par garu, par īsu, vai instrument spēles vai vokālo nodarbību skaits (2x) nedēļā ir pietiekams, par maz, par daudz, vai mūzikas teorijas priekšmetu nodarbību skaits (2x) nedēļā ir pietiekams, par maz, par daudz.

3.21.att. dati apstiprina to, ka lielāka daļa pedagogu un vecāku atbalsta (60% piekrīt un 37% vairāk piekrīt nekā nepiekrīt) apliecības saņemšanu apliecības saņemšanu pēc mūzikas skolas absolvēšanas. 55% vairāk piekrīt nekā nepiekrīt un 32% vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt apgalvojumam, ka nepieciešamas ieskaites. Tātad šeit viedoklis dalās, tomēr lielāka daļa vecāku un pedagogu atbalsta ieskaistu nepieciešamību. Tikai 7% piekrīt, ka

nepieciešamas ieskaites un 6% nepiekrīt, ka ieskaites ir nepieciešamas. Tāpat arī viedoklis dalās par apgalvojumu, ka mūzikas skolas prasības kopumā ir pārāk augstas – 31% vairāk nepiekrīt nekā piekrīt, bet 40% vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt šim apgalvojumam. Lielākā daļa vecāku un pedagogu vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt (59%) tam, ka kolektīvā muzicēšana ir obligāti nepieciešama.

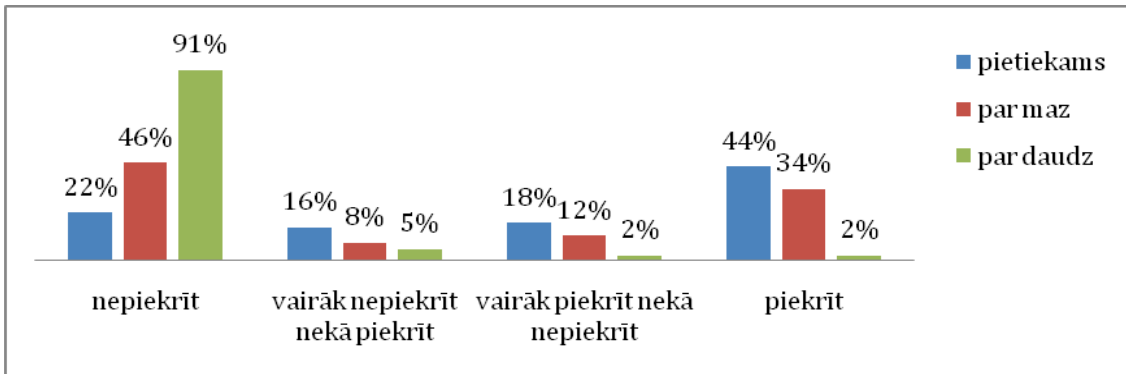


3.21.att. Mūzikas skolas programma



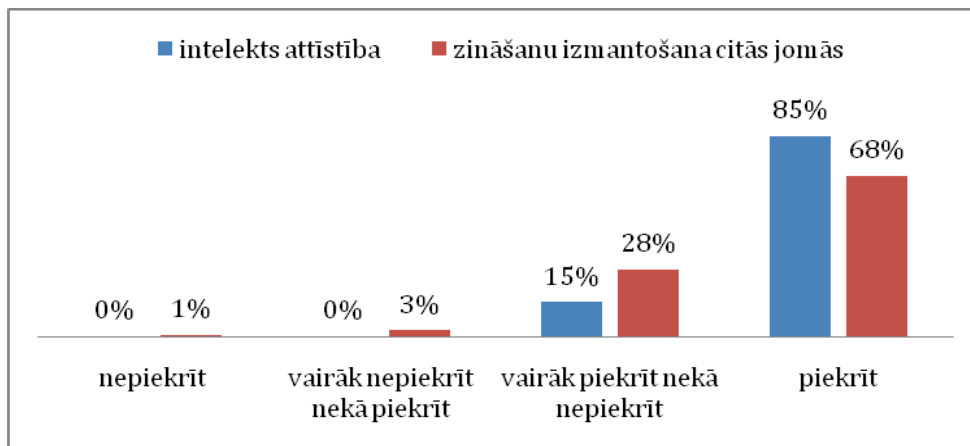
3.22.att. Programmu dažādību nepieciešamība

Apgalvojums – visi nevar mācīties pēc vienas programmas – tika apskatīt atsevišķi pa izlasēm – vecāki un pedagogi, jo atšķirības ir statistiski nozīmīgas pēc veikta T – testa (skat. 8. pielikumu). 3.22. att. 37% pedagogu vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt un 63% piekrīt apgalvojumam, ka visi nevar mācīties pēc vienas programmas. Svarīgi uzsvērt, ka nav pedagogu, kas nepiekrīt tam, ka visi nevar mācīties pēc vienas programmas. Vecāku viedoklis atšķiras – 3% nepiekrīt 22% vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt tam, ka visi nevar mācīties pēc vienas programmas. Tomēr 35% vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt un 40% piekrīt šim apgalvojumam. Jāsecina, ka lielākā daļa vecāku un visi pedagogi piekrīt tam, ka ir jābūt dažādām programmām.



3.23. att. Individuālās instrumentspēles stundas

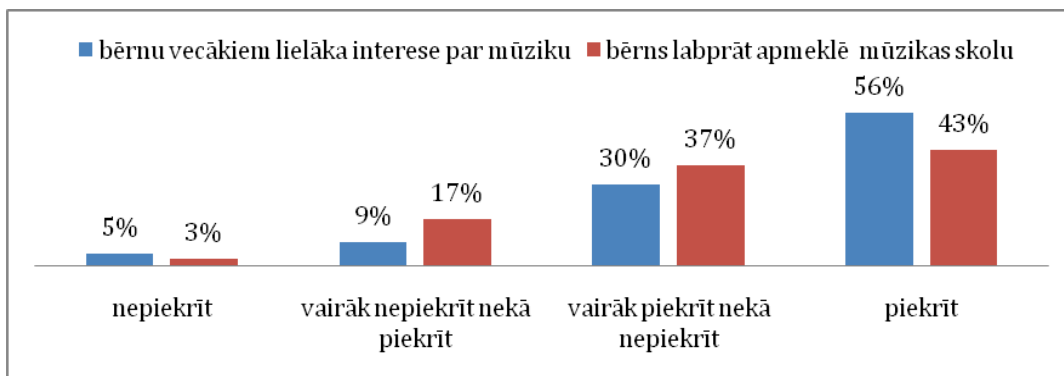
Kopējo mācību ilgumu vecāki un pedagogi uzskata par pietiekamu, tāds pats viedoklis ir arī par mūzikas teorijas priekšmetu skaitu (2x nedēļā) (skat. 9.pielikumu). Taču nav viennozīmīga viedokļa instrumentspēles vai vokālajām (individuālajām) nodarbībām nedēļā. Tas redzams 3.23.att. – 91% vecāku un pedagogu nepiekrīt, ka individuālas instrumentspēles vai vokālās nodarbības 2x nedēļā ir par daudz. 34% uzskata, ka šīs nodarbības ir par maz un 44% uzskata, ka tās ir pietiekami. Tātad galvenokārt viedoklis dalās starp to, ka ir par maz vai pietiekams šo nodarbību skaits nedēļā.



3.24.att. Intelekts un zināšanas

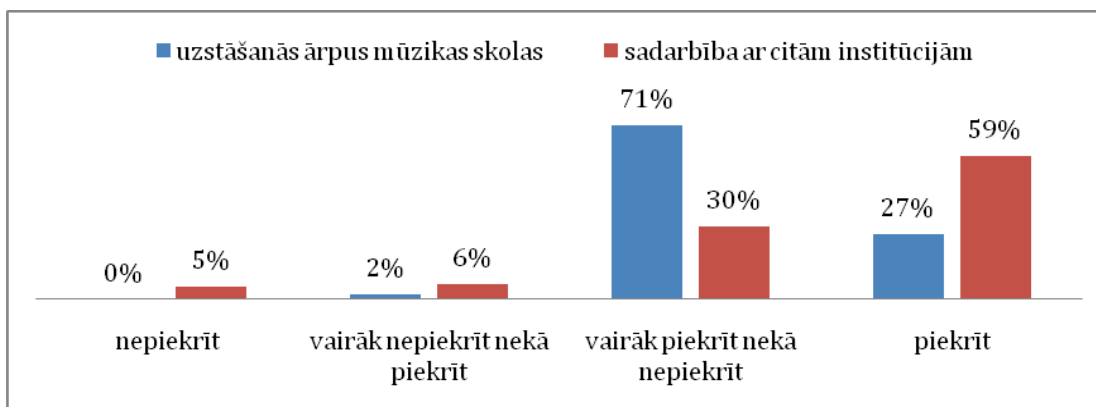
3.24.att. parāda, kāds viedoklis ir pat to, ka iegūtās zināšanas iespējams izmantot citās dzīves jomās. Kopumā jāsecina, 68% vecāku un pedagogu uzskata, ka iegūtās zināšanas mūzikas skolā var izmantot citās dzīves jomās, 28% vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt šim viedoklim. Tātad, mācoties mūzikas skolā, zināšanas noder ne tikai saistība ar mūziku. Vecāki un pedagogi pilnīgi piekrīt, ka mūzikas izglītība veicina intelekta attīstību, jo 15% vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt šim apgalvojumam un 85% piekrīt, taču neviens nav atbildējis, ka mūzikas izglītība neveicina intelekta attīstību.

Šī bloka trešajā apgalvojumu grupā ietilpst jaukta tipa apgalvojumi par mūzikas skolu. Vecāku aptauja iekļauj šādus apgalvojumus – bērns labprāt apmeklē mūzikas skolu un bērna nodarbošanās ar mūziku veicinājusi arī lielāku Jūsu (vecāku) interesi par mūziku. Savukārt pedagogu aptauja iekļauj apgalvojumus par mūzikas skolas kā izglītības iestādes darbību – mūzikas skola sadarbojas ar dažādām organizācijām un institūcijām un mūzikas skola nodrošina iespēju bērnam uzstāties arī ārpus mūzikas skolas.



3.25.att. Vecāku viedoklis

Pozitīvs aspekts tiek atklāts 3.25.att., jo 56% vecāku ir palielinājusies interese par mūziku un 30% vairāk ir, nekā nav palielinājusies interese. Kopā tikai 13% izsaka noraidošu viedokli šai apgalvojumā. Tāpat arī 43% vecāku piekrīt un 37% vairāk piekrīt nekā nepiekrīt tam, ka bērni labprāt apmeklē mūzikas skolu. 17% vecāku apgalvo, ka bērni tomēr vairāk nelabprāt nekā labprāt apmeklē mūzikas skolu.

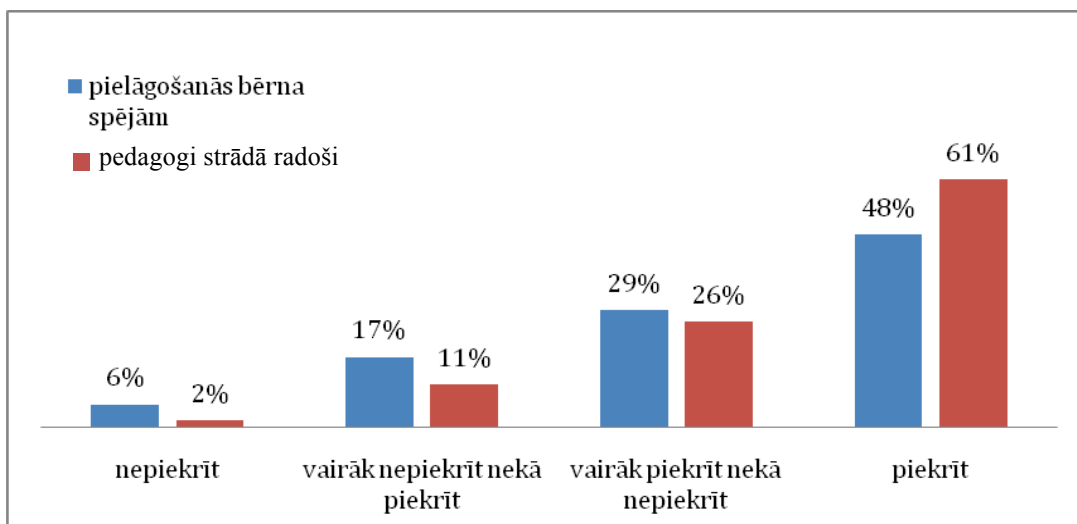


3.26.att. Pedagogu viedoklis

3.26.att. dotā informācija atklāj, ka, pēc pedagogu domām, mūzika skola sadarbojas ar dažādām citām organizācijām un institūcijām un bērniem ir iespēja arī uzstāties ārpus mūzikas skolas. 27% pedagogu piekrīt un 71% pedagogu vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt apgalvojumam, ka bērniem ir iespējas uzstāties ārpus mūzikas skolas. Tikai 2% šim apgalvojumam vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt. Nav tādu viedokļu, kas uzskatītu, ka bērniem nav iespēju uzstāties ārpus mūzikas skolas. Tāpat arī lielākā pedagogu daļa (59%) piekrīt

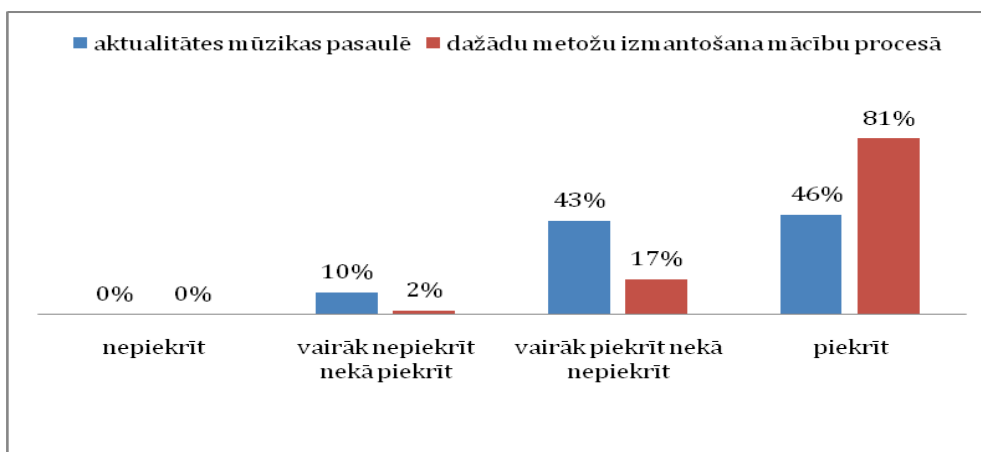
un vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt (30%), ka mūzikas skola sadarbojas ar citām institūcijām un organizācijām. Līdz ar to jāsecina, ka mūzikas skola kopumā piedāvā dažādas iespējas muzicēt un sadarbojas ar dažādām institūcijām.

Bloka pēdējo apgalvojumu grupu veido apgalvojumi par pedagogu darbu. Vecāku aptaujā tika iekļauti šādi apgalvojumi – pedagogi iespēju robežās pielāgojas bērna spējām un pedagogi strādā radoši. Savukārt pedagogu aptaujā tika iekļauti šādi apgalvojumi – mācību procesā lietoju dažādas metodes un pārrunāju ar audzēkni aktualitātes mūzikas pasaulē.



3.27.att. Vecāku viedoklis

3.27.att. parāda, ka lielākā daļa vecāku piekrīt apgalvojumam par pedagogu radošumu, jo 61% piekrīt un 26% vairāk piekrīt nekā nepiekrīt šim apgalvojumam. Tikai 11% vecāku vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt tam, ka pedagogi strādā radoši. Un tikai 2% uzskata, ka pedagogi nestrādā radoši. Tāpat arī pozitīvs viedoklis ir par pedagogu pielāgošanos bērna spējām. Lielākā daļa vecāku (48% piekrīt un 29% vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt) apstiprina to, ka pedagogi pielāgojas bērna spējām. Tomēr 17% vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt šim viedoklim. Un 6% vecāku uzskata, ka pedagogi nepielāgojas bērna spējām iespēju robežās.



3.28.att. **Pedagogu viedoklis**

3.28.att. pedagogi apgalvo, ka pārrunā ar audzēkņiem aktualitātes mūzikas pasaulē, tomēr 43% apgalvo, ka vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt šim viedoklim un 46% apgalvo, ka piekrīt šim apgalvojumam. Tātad jāsecina, ka gandrīz puse pedagogu tomēr pilnīgi nepiekrīt tam, ka pārrunā šīs aktualitātes. 10% pedagogu apgalvo, ka vairāk nepārrunā, nekā pārrunā aktualitātes mūzikas pasaulē. Nav pedagogu, kas apgalvotu, ka nepārrunā aktualitātes. Gandrīz visi pedagogi piekrīt vai vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt tam, ka izmanto dažādas metodes mācību procesā. 2% pedagogu atzīst, ka vairāk neizmanto, nekā izmanto dažādas metodes mācību procesā.

Jāsecina, ka arī šajā aptaujas blokā vecāku un pedagogu viedokļi ir līdzīgi, jo tikai divos jautājumos viedokļi ir statistiski nozīmīgi atšķirīgi. Pedagogi iespēju robežās cenšas pielāgoties bērnu spējām un cenšas padarīt mācību procesu radošu. Gan vecāki, gan pedagogi piekrīt, ka nepieciešama apliecība pēc mūzikas skolas absolvēšanas, taču apgalvo arī to, ka visi nevar mācīties pēc vienas programmas. Tāpat arī atšķiras viedoklis par to, cik instrument spēles vai vokālās nodarbības nedēļā ir nepieciešamas. Tikpat nestabils viedoklis ir par to, vai mūzikas izglītība ir pieejama ikvienam un vai tā atbilst šodienas cilvēka vajadzībām. Lai arī kopumā viedoklis par mūzikas izglītību ir pozitīvs, tomēr tikko minētie apgalvojumi, kur viedokļi dalās, rada nepieciešamību pārdomām par programmas pilnveidi un uzlabošanu.

DISKUSIJA

Maģistra darba pētījuma daļas galvenais mērķis – analizēt dzīvesprasmju pilnveidošanas iespējas, apgūstot mūzikas skolas izglītības programmu – tika veidots, lai noskaidrotu atbildi uz maģistra darba pētniecisko jautājumu – kā mūzikas izglītība veicina dzīvesprasmju attīstību. Pētījuma rezultāti atklāj to, kādas prasmes palīdz attīstīt mūzika, kādas izmaiņas novērojamas bērņā, kurš nodarbojas ar mūziku un kāds ir viedoklis par pašreiz realizēto mūzikas izglītības programma mūzikas skolā.

Pēc veiktās datu apstrādes par pirmo aptaujas bloku, kas atbild uz jautājumu – kuras no minētajām prasmēm palīdz attīstīt mūzikas izglītība, tika iegūtas 3 komponentes, kas ietver un apvieno visas aptaujā piedāvātās prasmes (*skat. 1., 2. pielikumu.*). Pirmā iegūtā komponente – sadarbības un spriestpējas – ietver prasmi komunicēt, uzņemties atbildību, pieņemt lēmumus, izvērtēt situācijas un darboties komandā. Otro iegūto komponenti – refleksiju, raksturo prasme izvērtēt sevi, būt iecietīgam pret citiem, ieklausīties citos un pārvaldīt emocijas. Savukārt trešo komponenti – inovatīvisms veido tādas prasmes kā būt uzņēmīgam un organizēt.

Saskaņā ar teoriju minētās prasmes plašākā kontekstā var dēvēt arī par dzīvesprasmēm, jo dzīvesprasmes paredz spēju adaptīvi un pozitīvi tikt galā ar ikdienas dzīves izvīrītajām prasībām. Dzīvesprasmes tiek grupētas dažādi – prasmes, kas veicina sevis iepazīšanu, pašapziņu un pašvērtējumu; prasmes, kas veicina saskarsmi un sazināšanos ar citiem cilvēkiem; prasmes, kas veicina sadarbību ar citiem cilvēkiem; prasmes spriest, pieņemt lēmumus un risināt problēmas (Bluka, Rubana, 2002). Mācīšanās un jaunradīšanas prasmes, kuras raksturo radošums un inovācijas, kritiskā domāšana un problēmu risināšana, komunikācija un sadarbība. Informācijas, mediju un tehnoloģiju prasmes – informācijas, mediju un informācijas, komunikāciju un tehnoloģiju izpratne. Dzīves un karjeras prasmes, kas ietver tādas īpašības kā elastīgums, adaptēšanās, iniciatīva, paškontrolē, sociālās un starpkultūru prasmes, produktivitāte un pašāvēība, vadība un atbildības izjūta (Partnership, 2002).

Līdz ar to jāsecina, ka komponente – refleksija atbilst prasmju grupai par sevis iepazīšanu un izvērtēšanu. Savukārt otrā komponente – sadarbība un spriestpēja dalās starp saskarsmi un sadarbību, un ceturto grupu – spriestpēja, jo attiecīgās komponentes prasmes arī ietver gan sadarbību, gan komunikāciju, gan domāšanu. Tāpat daļēji šī komponente iekļaujas arī mācīšanās un jaunrades prasmēs, jo tās ietver kritisko domāšanu, problēmu risināšanu, komunikāciju un sadarbību. Savukārt trešā komponente inovatīvisms arī vairāk

atbilst prasmēm par mācīšanos un jaunradīšanu, kur nozīmīgākais ir radošums un inovācijas. Tomēr tikpat precīzi šī komponente raksturo dzīves prasmes, kur iekļautas tādas cilvēka īpašības kā iniciatīva, paškontrolē, produktivitāte, atbildības izjūta. Komponentes, lai arī citādākā grupējumā, bet iekļaujas visās minētajās Blukas un Rubanas dzīvesprasmju grupās. Savukārt „Sabiedrība 21.gs. prasmēm ” dalījumā tiek izslēgtas informācijas, mediju un tehnoloģiju prasmes, jo šīs prasmes ar mūziku nav saistāmas.

Kopumā vecāku un pedagogu prasmju grupēšanā atklājas galvenie dzīvesprasmju veidi – prasmes, kas vērstas uz sevis izzināšanu, prasmes, kas vērstas uz jaunradīšanu un inovatīvismu, prasmes, kas vērstas uz sadarbību un komunikāciju, kā arī īpašības, kas nepieciešamas, lai šīs prasmes realizētu. Un tā kā neviens dalījums nav absolūts, tad nevar arī teikt, ka šis dalījums ir pretrunā ar teoriju. Jāsecina, ka pētījumā iegūtais dzīvesprasmju grupējums ir ļoti tuvs teorijā aprakstītajiem dzīvesprasmju dalījumiem. Tomēr jāuzsver, ka tieši pedagogu viedoklis izšķir prasmju sagrupēšanu, jo pēc vecāku viedokļa visas prasmes varētu tikt iekļautas vienā komponentē. Šāds rezultāts, iespējams, skaidrojams ar to, ka vecāki neiedziļinās šai jautājumā un uzskata, ka ar mūziku visas minētās prasmes ir līdzvērtīgi attīstāmas, pat nepadomājot, cik iespējami vai neiespējami tas ir. Savukārt pedagogi skatās uz šīm prasmēm ļoti šaurā kontekstā un tieši, saistot tās ļoti cieši ar mūziku, un tādējādi šķiet, ka ne visas minētās prasmes ir līdzvērtīgi pilnveidojamas ar mūzikas palīdzību vai arī pedagogiem trūkst ideju, kā to var realizēt. Līdz ar to pedagogu gadījumā šīs prasmes tiek izanalizētas detalizētāk, tāpēc rodas šīs dažādās grupas.

Pētījuma rezultātā jāsecina, pēc abu izlašu – vecāku un pedagogu aptaujāšanas, ka gan sadarbība un spriestpēja, gan refleksija, gan inovatīvisms ir galvenās prasmju grupas, kuru attīstības veicināšanā jāuzsver mūzikas loma. Vecāki un pedagogi kopumā ļoti pozitīvi un apstiprinoši apgalvojuši, ka gan sadarbību un spriestspēju, gan inovatīvismu var attīstīt ar mūzikas palīdzību. Tāpat arī refleksiju var attīstīt, tikai pedagogi par refleksijas attīstību, nodarbojoties ar mūziku, ir pārliecinātāki, nekā vecāki. Iespējams tas arī parāda, ka vecāki paši nav tik spējīgi izvērtēt, kādas prasmes, ko dod viņu bērniem. Bet tomēr arī lielākā daļa vecāku vairāk piekrīt, nekā nepiekrīt tam, ka refleksiju ir iespējams attīstīt nodarbojoties ar mūziku. Balstoties uz teoriju, izriet secinājums, ka attīstot sadarbību un spriestspēju, refleksiju un inovatīvismu, tiek veicināta jaunu zināšanu apguve, prasmju apgušana, vērtību un attieksmju veidošanās. Tādējādi norisinās komplekss izglītošanās process, kā rezultātā prasmes tiek attīstītas līdz kompetences līmenim. Šis process veido plašāku pasaules uzskatu un sabiedrība kļūst izglītotāka.

Taču citādāka situācija izvēršas, kad vecākiem un pedagogiem tiek jautāts par to, kādas izmaiņas ir novērotas bērņā kopš viņš nodarbojas ar mūziku. Otrajā aptaujas blokā tika veidoti apgalvojumi tā, lai pēc tam būtu iespējams salīdzināt tos ar pirmajā aptaujas blokā iegūtajiem rezultātiem. Svarīgi atzīmēt, ka tikai dažos apgalvojumos vecāku un pedagogu viedoklis atšķiras, lielākajā daļā apgalvojumu vecāku un pedagogu viedoklis ir ļoti līdzīgs. Gandrīz visi pedagogi apgalvo, ka bērņi ir kļuvuši jūtīgāki un emocionālāki un nav noslēgušies sevī. Tomēr, lai arī vecāki piekrīt tam, ka bērņs atklātāk izrāda emocijas, vecāki viedoklis ir ļoti nepārliecinošs jautājumā par to, vai bērņs ir kļuvis jūtīgāks, emocionālāks. Iespējams tas skaidrojums ar to, ka bērņs atklātāk pauž visa veida emocijas, piemēram, arī dusmas. Bet tas, ka 1/3 vecāku vairāk nepiekrīt, nekā piekrīt emocionalitātes izmaiņām, liecība par to, ka bērņs nav kļuvis līdzjūtīgāks vai pastiprināti līdzpārdzīvo visam, kas notiek saistībā gan ar pašu, gan citiem. Pozitīvs aspekts ir tas, ka bērņi pauž savas izjūtas, jo tas šodien ir ļoti nepieciešams, kad sabiedrības locekļi kopumā ir zem augsta stresa līmeņa. Vecāki ir pakļauti stresam, līdz ar to bērņi arī tādi ir, tāpēc ļoti nepieciešams ir izpaust savas izjūtas, nevis tās krāt sevī. Tomēr, pēc vecāku domām, nepieciešams ir veicināt empātijas izpratni bērņos. Tātad, ja balstās uz teoriju, tad empātiju iespējams pie muzikāli radošās darbībās, kas paredz citu izpildījumu atskaņojuma vērošanu un analizēšanu. Tādējādi, attīstot to mūzikā, var gaidīt, ka šī prasme izpaudīsies arī citās jomās.

Tāpat atkal līdzīgs novērojums ir pedagogiem apgalvojumā par disciplīnu – lielākā daļa pedagogu ir novērojuši pozitīvas izmaiņas bērņu disciplīnā, taču atkal 1/3 vecāki šim apgalvojumam vairāk nepiekrīt. Tātad jāsecina, ka ir uzlabojusies bērņa spēja sakoncentrēties stundā, ja pedagogi ir novērojuši disciplīnas uzlabojumus. Kā loģisks secinājums izriet tas, ka, ja bērņs stundā ir sakoncentrējies un strādājis, tad pēc stundas viņam nepieciešams “izlādēties”. Pedagogi redz darbu stundā, bet savukārt vecāki redz, kas notiek pēc stundas. Galvenais ir tas, ka ir uzlabojumi bērņa disciplīnā, kad ir jānācās vai jāpilda citi atbildīgi pienākumi. Tas liecina par to, ka bērņam ir atbildības izjūta un prasme kontrolēt savas emocijas.

Kā vēl vienu sakarību, ko apstiprinoši ir novērojuši pedagogi, bet vairāk noraidoši, nekā apstiprinošo, ir novērojuši vecāki – veiksmīgāku cēloņsakarību pamanīšanu. Tomēr tai pašā laikā vecāki kopumā uzskata, ka bērņi spēj lietderīgāk saplānot savu laiku, rast risinājumus dažādām problēmām un sekmes skolā nav pasliktinājušās. Tātad jāsecina, ka vecāki ir novērojuši organizatorisko prasmju uzlabošanu. Tas nozīmē, ka mācības mūzikas skolā aizņem daudz laika, bet bērņi tādā veidā mācās sadalīt laiku tā, lai visu

uzspētu. Cēloņsakarību pamanīšanu ir līdzīga ar teorijas daļā minēto prognozēšanas spēju un atrašanos vienlaicīgi trīs laikos – tagadnē, pagātnē un nākotnē (Birzkops, 2008). Tā kā tas ir sarežģīti – prognozēt un būt dažādos laikos, tad, iespējams, lai šī prasme izpaustos ne tikai muzicējot, ir jāpaiet ilgākam laikam, lai, piemēram, vecāki to var novērot arī citās dzīves jomās. Tāpat cēloņsakarību pamanīšana nepieciešama, lai būtu iespējams apgūtu paraugu pārnest uz citu situāciju (Fletcher, 2006).

Tāpat arī pedagogi un vecāki uzskata, ka ir uzlabojusies bērnu prasme izteikt pamatotāku savu viedokli, izvērtēt situāciju, bet dalās viedoklis par to, vai atbildīgāk tiek pildīti pienākumi. Risinājums atbildīgākai pienākumu pildīšanai varētu būt bērna lielāka iesaistīšana dažādos pasākumos, koncertos vai kolektīvajā muzicēšanā, kur viņš ir spiests apzināties, ka nav viens pats un ka rezultāts ir atkarīgs no kopīgā darba. Bet, tas prasa daudz vairāk laika. Līdz ar to pašreizēja mūzikas skolas programmas ietvaros to ir ļoti sarežģīti uzspēt. Šādas aktivitātes var mazināt arī uztraukumu. Daļa vecāku un pedagogu uzskata, ka bērni satraucas vairāk, daļa – ka mazāk. Savukārt ir novērotas pozitīvas izmaiņas komunikācijā gan ar vienaudžiem, gan pedagogiem.

Tikpat pozitīvs viedoklis ir par bērnu radošumu, jo pedagogi uzskata, ka bērni ir kļuvuši radošāki nodarbībās. Savukārt vecāki ir novērojuši, ka bērni ir kļuvuši radošāki arī citās dzīves situācijās. Līdz ar to var teikt, ka norisinās radošuma pārnese arī uz citām jomām, ne tikai mūzikā. Radošuma pārnese ir ļoti svarīga, jo šī prasme veicina inovatīvismu. Vēl jo vairāk izriet nepieciešamība bērniem ļaut iespēju robežās darīt visu pašiem un palīdzēt viņiem realizēt savas idejas. Radošuma spējas tiek apstiprinātas arī apgalvojumā par kultūras pasākumiem – bērniem pieaug vēlme gan apmeklēt, gan pašiem piedalīties dažādos kultūras pasākumos. Tas veicina sabiedrības kopējo kultūras līmeni, jo pētījuma rezultāti apstiprina arī to, ka bērnu nodarbošanās ar mūziku, veicina arī vecāku interesi par mūziku. Līdz ar to tas ir attīstības ceļš uz izglītotu sabiedrību.

Salīdzinot ar pētījuma pirmajā blokā gūtajiem rezultātiem, jāsecina, ka lielākā daļa prasmju, ko vecāki un pedagogi uzskatīja par tādām, kas tiek pilnveidotas, nodarbojoties ar mūziku, ir novērotas pozitīvas izmaiņas. Vecāki un pedagogi ir novērojuši daudz pozitīvu izmaiņu saistībā ar inovatīvismu un sadarbību. Taču vairāk ir jāpievēršas domāšanas spēju pilnveidošanai un refleksijai un empātijas veicināšanai. Viens no svarīgākajiem aspektiem, kas tika apstiprināts arī teorijas daļā, ir jāveicina prasmju pārnese uz citām jomām. Jāmēģina mūzikā attīstītās prasmes pārveidot par dzīvesprasmēm, lai tās var tikt izmantotas ikdienā. Citādi netiek izmantots viss cilvēka potenciāls. Iekšā cilvēkam ir šīs prasmes, bet netiek izmantotas. Tātad nemaz netiek dota iespēja pilnveidot šīs prasmes līdz

kompetences līmenim. Bet, lai to izdarītu, tam ir vajadzīgs ilgāks laiks, kas diemžēl, nav iespējams, jo mūzikas skola realizē profesionālās ievirzes izglītības programmu un tā ir jāizpilda noteiktajā laikā.

Līdz ar to aptaujas trešajā blokā tika noskaidrots viedoklis par pašreizējo profesionālās ievirzes mūzikas skolas izglītības programmu. Vecāku un pedagogu viedoklis nav viennozīmīgs apgalvojumā par to, ka mūzikas izglītība ir pieejama ikvienam. Vecāki vairāk uzskata, ka tomēr ikvienam nav pieejama šī izglītība. Tas arī atbilst patiesajai situācijai, jo mūzikas skolā uzņem bērnus konkursa kārtībā un ne visi šo konkursu iztur. Mūzikas skolas tikai bērniem nodrošina iespēju mācīties, taču pieaugušajiem šādas iespējas nav. Tāpat arī vecāki un pedagogi vairāk piekrīt tam, ka mācību process vērsts uz rezultātu, nevis uz procesu. Tātad tas liecina par to, ka pedagogi cenšas uzspēt izpildīt prasības, kas ir programmā. Līdz ar to tas paredz, ka ir ļoti grūti pielāgoties bērnu spējām. Lai gan kopumā pedagogi apgalvo, ka iespēju robežās viņi mēģina pielāgoties bērnu spējām. Bet tas nozīmē, ka visiem ir vienādas prasības. Šajā gadījumā visiem ir jābūt sagatavotiem nākamajai izglītības pakāpei – profesionālajai izglītībai un tiek izslēgta iespēja nodarboties ar mūziku savu interešu līmeni. Kā loģisks secinājums izriet arī vecāku un pedagogu viedoklis par to, ka mūzikas izglītība vairāk neatbilst, nekā atbilst šodienas cilvēka vajadzībām.

Lai mūzikas izglītība būtu pieejama ikvienam – gan bērnam, gan pieaugušajam, ir nepieciešamas dažādas programmas. Visiem, kas mācās mūzikas skolā, nav nepieciešamība muzicēšanu apgūt profesionālā līmenī, bet gan tikai sevis pilnveidošanas nolūkos, atbilstoši savām spējām. Līdz ar to pieaugtu bērnu skaits, kas apmeklē mūzikas skolu, jo katrs varētu izvēlēties, cik nopietni viņš vēlas apgūt mūziku. Ja būtu programma, kas domāta interešu izglītības līmenim, tad arī pieaugtu pieaugušo skaits, kas vēlas muzicēt. Tāpat arī šādā interešu izglītības programmā varētu vairāk iekļaut radošu darbību un kolektīvo muzicēšanu, kas, kā tika secināts, vienlaicīgi paredz daudzu prasmju attīstību. Divu programmu izveide atrisinātu arī problēmu par pārāk augstajām prasībām mūzikas skolā. Daļa vecāki un pedagogu uzskata, ka tās ir par augstu. Savukārt vecāki, kuri neuzskata, ka prasības ir pārāk augstas varētu turpināt mācības jau esošajā programmā.

Lai arī ir šī daļa vecāku un pedagogu, kas uzskata, ka prasības ir pārāk augstas, tomēr gandrīz visi atbalsta, ka nepieciešama ir apliecības saņemšana pēc mūzikas skolas absolvēšanas. Arī šeit kā risinājums var būt divu veidu apliecības – profesionālās ievirzes izglītības programmas apguves apliecība un interešu izglītības programmas apguves apliecība. Apliecības saņemšana arī interešu izglītības apgūvē iesaistītajiem arī dzīvē var

noderēt, jo balstoties uz novērojumiem, jāatzīst, ka darba devējiem izšķirošā brīdī izvēlas darbinieku, kuram sasniegumi ir līdzvērtīgi ar citiem kandidātiem, bet viņš vēl papildus ir mācījies mūzikas skolā. Konkrētu gadījumu minēja, kādas mūzikas skolas direktore, norādot, ka bijusī audzēkne izturēja konkursu uz vietu bankā, tāpēc, ka darba devēji norādīja, ka plusu mācības mūzikas skolā.

Kopumā pedagogi norāda, ka mūzikas skola sadarbojas ar dažādām institūcijām un bērniem ir iespēja uzstāties arī ārpus mūzikas skolas. Tomēr jāsecina, ka lielākajā gadījumā šī sadarbība ar citām institūcijām saistās ar Kultūras ministriju kā pārvaldībā atrodas mūzikas skolas. Taču tādos pasākumos kā Dziesmu svētki tiek iesaistīta ļoti niecīga daļa, neatkarīgi, vai tie ir Vispārējie vai skolēnu Dziesmu svētki.

Vecāki un pedagogi uzskata, ka tiek attīstīts intelekts un iegūtās zināšanas iespējams izmantot citās dzīves jomās, tāpat arī bērni lielākoties apmeklē mūzikas skolu ar prieku. Bet jāņem vērā, ka kopumā Latvijā no visiem bērniem un jauniešiem, kuri ietilpst grupā, kas varētu apmeklēt mūzikas skolu, apmeklē tikai 10%. Līdz ar to jāsecina, ka lielāko bērnu vecāku daļa zina, kāda ir programma mūzikas skolā un kādas pūles tas prasa. Tā var izskaidrot, kāpēc kopumā viedoklis par mūzikas izglītības programmu ir pozitīvs. Bet, ja būtu iespējams aptaujāt arī bērnu vecākus, kas vēlētos, lai bērni apgūst kaut nedaudz kādu instrumentu, tad šis viedoklis varētu mainīties. Kā redzams arī jau pēc šī pētījuma, viedoklis nav viennozīmīgs. Līdz ar to tas norāda uz tālāku pētījumu nepieciešamību.

Jāsecina, ka pēc darba teorētiskās un praktiskās daļas rezultātu apkopošanas, mūzikas izglītība ir vērtēta vairāk kā vajadzīga, nekā nevajadzīga, tad tas mudina domāt par to, kā to padarīt pieejam ikvienam interesentam. Svarīgi tai pašā laikā nepazaudēt esošo augsto profesionālās ievirzes izglītības līmeni. Tas nozīmē, ka spējīgākie un talantīgākie bērni jāvirza uz šo programmu. Taču citiem bērniem, jauniešiem un pieaugušajiem jānodrošina muzicēšanas iespējas dzīvespramju pilnveidošanas nolūkos. Līdz ar to rodas nepieciešamība izveidot interešu izglītības mūzikas programmu, lai ikviens, kurš apgūst mūziku savam priekam, arī ir reģistrēts. Tādējādi nākotnē būt iespējams veikt pētījums un rūpīgi salīdzināt šīs divas programmas, izdarīt secinājumus, veikt uzlabojumus un attīstīties.

SECINĀJUMI

Teorētiskās un praktiskās daļas rezultāti sniedz atbildi uz maģistra darbā izvirzīto pētniecisko jautājumu – kā pašreiz realizētā mūzikas izglītība veicina dzīvesprasmju pilnveidošanos. Maģistra darba ietvaros tika secināts:

- Izglītotu sabiedrību veido sabiedrības locekļi, kuriem ir plašs pasaules uzskats. Pasaules uzskats ir mainīgs, līdz ar mainīgo pasauli apkārt, tas nepārtraukti tiek pilnveidots;
- Lai būtu iespējams pasaules uzskatu pilnveidot, cilvēkam ir jāizglītojas. Ja cilvēks izglītojas, tas liecina par viņa spēju izmantot savu potenciālu dažādos veidos, pilnveidot sevi un plašā kontekstā orientēties par aktuālo. Tādā veidā iespējams kļūt kompetentam kādā jomā;
- Attīstot sevi prasmes, attīstās arī izpratne par kompetenci, ko veido cilvēka esošo zināšanu, prasmju, attieksmju un vērtību kompleksa lietošana. Līdz ar to kompetents cilvēks kā jomā spēj arī pasauli redzēt kā kopveselumu, spēj adekvāti reaģēt uz situācijām, analizēt, būt elastīgs un piemēroties apstākļiem. Tātad kompetence nosaka adekvātu dzīvesprasmju izmantošanu attiecīgā situācijā;
- Dzīvesprasmes tiek iedalītas dažādi, bet galvenās prasmes var iedalīt grupās, kas:
 - attīsta sevi izzināšanu,
 - veicina saskarsmi,
 - veicina sadarbību,
 - attīsta spriestspēju,
 - veicina jaunradīšu jeb inovatīvismu;
- Lai sabiedrības loceklis būtu gatavs apgūt šīs dzīvesprasmes, tam ir jābūt gatavam nepārtraukti mācīties. Līdz ar to kā svarīgs priekšnosacījums dzīvesprasmju pilnveidei ir mūžizglītība;
- Mūzikas izglītība ir viens no veidiem kā iespējams attīstīt dzīvesprasmes;
- Pašreizējā mūzikas izglītības programma teorētiski iekļauj visdažādāko dzīvesprasmju pilnveidošanu, bet augsto prasību dēļ ne vienmēr ir iespējams pievērsties tieši dzīvesprasmju attīstībai, jo jāuzspēj ir izpildīt programmā norādītās instrumentspēles prasības;
- Rezultātā pedagogiem nav iespēju pievērsties muzicēšanai plašākā kontekstā un sasaistīt to ar reālo dzīvi;

- Arī praktiskajā daļā, balstoties uz bērnu vecāku un pedagogu viedokļa apkopošanu, tika noskaidrots, ka ir iespējams attīstīt dzīvesprasmes caur mūziku, kas veicina sevis izprašanu, sadarbību, spriestpēju un jaunradīšanu jeb inovatīvismu. Īpaši pedagogi un vecāki uzsvēra tieši sadarbības un jaunradīšanas jeb inovatīvisma prasmes. Tāpat arī vecāki un pedagogi uzsver, ka arī spriestpēja, refleksija jeb sevis izzināšana un empātija tiek attīstīta, taču šajās trīs grupās reālas izmaiņas bērnos ir grūtāk saskatāmas vai konstatētas kā ļoti minimālas;
- kopumā visas minētās dzīvesprasmes mūzika var palīdzēt pilnveidot, tad tas mudina domāt par to, kādi uzlabojumi veicami, lai arī prasmes, kuru attīstība, apgūstot mūzikas izglītības programmu, nav tik veiksmīgi attīstījušās, tomēr tiktu pilnveidotas, kā arī jārod risinājumi, lai mūzikas izglītība būtu pieejama ikvienam, jo profesionālās ievirzes izglītības programma nav pieejama visiem;
- līdz ar to pašreizējā mūzikas izglītība pilnībā neatbilst mūsdienu cilvēka vajadzībām, kā arī mūzikas izglītība nav pieejama ikvienam;
- sabiedrības locekļiem tiek liegta iespēja uz pilnvērtīgu sevis attīstību;
- lai būtu iespējams ikvienam nodarboties ar mūziku, nepieciešama ir dažādu programmu izveide mūzikas skolās, kur katrs – gan bērni, gan pieaugušie savu spēju robežās var nodarboties ar mūziku;
- mūzikas izglītības piemērošana šodienas cilvēka vajadzībām veicinās sabiedrības kopējo izglītības līmeni un atbalstīs pašreizējo kultūru, kā arī veidos jaunu kultūras slāni.

Ieteikumi profesionālās un interešu izglītības programmu izveidei:

- saglabāt tikai vienu profesionālās ievirzes izglītības programmu, jo šobrīd ir iespēja realizēt divas programmas, kur atšķirība ir stundu skaita samazināšanā, bet saturs abām programmām ir vienāds;
- ieteicams kā profesionālās ievirzes izglītības programmu atstāt programmu ar nosaukumu 20V, kas darbojās tagad un arī pirms KRIIC izveidotās reformas. Šī programma ir komplicētāka un ar lielāku nodarbību skaita daudzumu, līdz ar to šī programma būtu piemērota nākamo profesionālo mūziķu sagatavošanai;
- nepieciešama interešu izglītības programmas izveide, lai arī likums to nepieprasa, bet svarīgi ir izstrādāt prasības arī tiem, kas apgūst mūziku tikai savu personīgo vēlmju ietekmē;

- kvalitatīvai interešu izglītības programmas izveidei ir nepieciešams veikt tālākus pētījumus par to, ko šādā programmā iekļaut un ko neiekļaut, kādas ir cilvēka vajadzības šodien;
- tomēr stingru prasību šai programmai nedrīkst būt, jo šāda veida programmā cilvēkam jābūt plašākām izvēlas iespējām, lai realizētu to, ko viņš pats vēlas. Taču minimālām prasībām ir jābūt, lai veidotu sistēmisku izglītības procesu;
- Viennozīmīgi interešu izglītībā ir jāiekļauj vairāk kolektīvās muzicēšanas, jo tādā veidā iespējams attīstīt sadarbību, komunikāciju, radošumu, spriestpēju un empātiju. Šādā programmā šo prasmju attīstībai ir jābūt kā prioritātei un otršķirīga kļūst tieši paša instrumentspēles apguve;
- Interesu izglītība svarīgāks ir process, nevis rezultāts;
- Arī profesionālās ievirzes izglītības programmā var veikt uzlabojumus saistībā ar pedagogu darbu, jo pedagogiem bieži pat nav laika apzināties, kādas blakus nozīmīgas prasmes spēj attīstīt mūzika, līdz ar to jāizstrādā materiāli un tālāk izglītības kuri par to, kā iespējams nodarbībās paralēli mūzikas apgūšanai, apgūt citas ļoti nozīmīgas prasmes.

Kopumā jāsecina, ka Latvijā mūzikas izglītība ir augstā līmenī, bet tā kā mainās laiki un situācijas, tad jāmainās tām līdzī. Vajag saglabāt to, kas ir kvalitatīvs jau esošajā un pieņemt un iekļaut jauno, ko izvirza sabiedrības vajadzības. Mūzikas izglītības jomā reformu nav notikušas kopš padomju laikiem, bet pasaules uzskats kopš tā laika ir mainījies. Līdz ar to mūzikas izglītība ir uz robežas starp novecošanu un atjaunošanos. Būtiskākais ir radīt mūzikas izglītību pieejamu plašai sabiedrības daļai, tādējādi veicinot ikviena vēlmi nodarboties ar mūziku pēc savām spējām un neatkarīgi no vecuma. Ja nekas netiks darīts, tad mūzikas izglītība kļūs neaktuāla, bet nedrīkst pieļaut kā tāda kultūras forma kā mūzika zaudēt savu nozīmīgumu.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Žurnāli

Boyatzis, R.E. Competencies in the 21st century. *Journal of Management Development*. Volume: 27, Western University, Cleveland, 2008., p.6.

Svence, G. Krīzes situācijas un to risinājuma aspekti 22 – 50 gadus veca cilvēka dzīvē. *Psiholoģijas pasaule*, 2003, Nr.3, 24. – 27.lpp.

Grāmatas

Bikse, V. Uzņēmējspējas. Rīga: Rīgas Domes Izglītības, kultūras un sporta departaments, 2011., 132.lpp.

Birzkops, I.J. Muzicēšana – labākā intelektuālo spēju attīstītāja. Revolūcija pedagogijā. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008. 78 lpp.

Bluka I., Rubana I.M. Dzīvesprasmju apguve skolā. Metodiskais materiāls. Rīga: Nacionālais apgāds, 2002. 41 lpp.

Bono de E. Sešas domāšanas cepures. Tulk. S.Skujeniece, Rīga: Zvaigzne ABC, 2009. 199 lpp.

Delors, Ž. Mācīšanās ir zelts. UNESCO LNK: 2001. 255 lpp.

Eiropas Komisija. Baltā grāmata. Mācīšana un mācīšanās – ceļš uz izglītotu sabiedrību. Rīga: Akadēmisko programmu aģentūra, 1996. 88 lpp.

Gardner, H. The Development and Education of the Mind. The selected works of Howard Gardner. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2006. 269 p.

Garleja R. Cilvēkpotenciāls sociālā vidē. Rīga: Raka, 2006. 199 lpp.

Goulmens, D. Tava emocionālā inteliģence. Tulk.V.Stabulniece. Rīga: Jumava, 2001. 461 lpp.

Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne, ABC, 2000. 248.lpp.

Razs, DŽ. Brīvības morāle. Rīga: Madris, 2001. 399 lpp.

Rubene, Z. Kritiskā domāšana studiju procesā. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008. 223 lpp.

Gardner, H. Frames of Mind. The Theory of Multiple Intelligences. Basic Books, New York, 2004. 476 p.

Ideju vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 659 lpp.

Merriam, A.P. The anthropology of music. Illinois: Northwestern University Press, 1964. 358 lpp.

Geske, A., Grīnfelds, A. Izglītības pētniecība. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006. 261 lpp.

Smits, E. Paātrinātāmācīšanāsklasē. Tulk. D.Jurika. Rīga: Pētergailis, 2000. 111.lpp.

Raksti grāmatās

Augškalne, I., Garjāne, B. Pasaules uzskata implikācijas izglītībā. *Teorija praksei mūsdienu sabiedrības izglītībā*. Rīga: Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija, 2010. 24. – 30.lpp.

Nukša, I. Dzīves prasmju nozīmīgums jauniešiem no bērnu patversmes karjeras izvēles posmā. Studentu zinātnisko rakstu krājums: *Personība. Laiks. Komunikācija*. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, 2001. 170. – 184.lpp.

Disertāciju, maģistru un bakalauru darbi

Puriņa, M. Mūzikas izglītības sistēmu salīdzinājums Eiropas valstīs. Maģistra darbs. Rīga, 2011. 105 lpp.

Elektroniskie informācijas avoti

Concours Musical de France[tiešsaite]– [atsauce – 27.02.2013.]. Pieejams:
<http://www.concours-musical-de-france.com/le/historique.htm>

Eiropas Komisija. Mūžizglītības memorands [tiešsaite]. Rīga: EiropasKomisija, 2005 - [atsauce – 03.02.2013.]. Pieejams:
http://www.muzizglitiba.lv/view_52578.html

Fletcher J.D. Cognitive Readiness: Preparing for the Unexpected.[tiešsaite]Virginia: Institute for Defense Analyses, 2006 – [atsauce – 08.01.2013.]. Pieejams internetā:

<http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf&AD=ADA458683>

Geske, A. SPSS pamati [tiešsaite] – [atsauce – 02.05.2013.]. Pieejams:

<http://w3.ppf.lu.lv/AndrejsG/no%20iepriekseejaa%20kursa.pdf>

International Youth Symphony Orchestra [tiešsaite]. Bremen: IYSO, 2010 – [atsauce – 02.02.2013.]. Pieejams: <http://www.iyso-bremen.com/iyso.php>

Izglītības likums, [tiešsaite]. Rīga: VSIA “Latvijas Vēstnesis”, 1998 – [atsauce – 20.11.2012.]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=50759>

Jēkabsons, M. Vai moderno tehnoloģiju sabiedrība ir zināšanu sabiedrība.

[tiešsaite]. *Bibliotēku pasaule* 2012, Nr.56 – [atsauce – 01.02.2013.]. Pieejams internetā:

http://academia.lndb.lv/xmlui/bitstream/handle/1/1144/Mara_Jekabsone_Vai_moder_no_tehnologiju_sabiedriba_ir_zinasanu_sabiedriba.pdf?sequence=1

KM mūzikas un mākslas skolas nolikuma izstrādes paraugs [tiešsaite]. Rīga: KRIIC, 2002 – [atsauce – 03.02.2013.]. Pieejams:

http://www.km.gov.lv/lv/nozares_info/kultur/kultur_dokumenti.html

KRIIC Kultūrizglītības sistēmas reforma mākslā un izglītībā, buklets [tiešsaite]. Rīga: KRIIC, 2009 – [atsauce – 03.02.2013.]. Pieejams: http://kriic.lv/faili/KI_reforma.pdf

KRIIC paraugprogramma mūzikas programmai – [tiešsaite]. Rīga: KRIIC, 2010 – [atsauce – 03.02.2013.]. Pieejams: <http://kriic.lv/kat/arhivs/profesionalas-ievirzes-izglitiba>

KRIIC Profesionālās ievirzes izglītības programmas “Instrumentālā mūzika” paraugspamatizglītības pakāpei – [tiešsaite]. Rīga: KRIIC, 2002 – [atsauce – 03.02.2013.]. Pieejams: <http://kriic.lv/kat/dokumenti/programmu-paraugi>

Latvijas ilgspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam. [tiešsaite]. Rīga: LR Saeima, 2010 – [atsauce – 10.01.2013.]. Pieejams internetā –

<http://www.latvija2030.lv/page/238>

Meisels S.J. Assessing readiness. [tiešsaite]Michigan: Center for Improvement of Early Reading Achievement, 1998 – [atsauce – 08.01.2013.]. Pieejams internetā: <http://www.ciera.org/library/reports/inquiry-3/3-002/Report%203-002%20Final.html>

Mičulis, K. Divdesmitā gadsimta rietumu kultūras krīze. [tiešsaite]. ZURD konference 2008 - [atsauce – 10.12.2012.]. Pieejams internetā: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:t5NOQn5QbRcJ:scireprints.lu.lv/14/1/K__Miculis_raksts.pdf+K.Mičulis+20.gs.+rietumu+kultūras+krīze&cd=1&hl=lv&ct=clnk&client=safari

MK noteikumi Nr.396, no 02.10.1996. [tiešsaite] - [atsauce – 04.02.2013.].Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=40739>

MK noteikumi Nr.483, no 30.06.2008. [tiešsaite] - [atsauce – 04.02.2013.].Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=63545>

Orff elementārās mūzicēšanas metode [tiešsaite]– [atsauce – 03.02.2013.]. Pieejams: <http://orff.lv/lv/studija/>

Partnership for 21st Century Skills – [tiešsaite]. USA: Washington, 2002 – [atsauce – 10.01.2013.]. Pieejams internetā: <http://www.p21.org/overview/skills-framework>

Pļaviņa, V. Intervija ar K.Oganisjanu – Ar kompetencēm vien uzņēmību nevar veicināt [tiešsaite]. Rīga: Izglītība un Kultūra, 01.06.2009 - [atsauce – 05.05.2013.]. Pieejams internetā: <http://www.izglitiba-kultura.lv/intervijas/ar-kompetencem-vien-uznemibu-nevar-veicinat>

Pospelova, G. Daudzfaktoru biometrija. SPSS 11.5 for Windows. [tiešsaite]. Lekcijas un praktiskās nodarbības, 2004. – [atsauce – 05.05.2013.]. Pieejams internetā: <http://priede.bf.lu.lv/grozs/Datorlietas/Biometrija>

Stelps, P. Sociopsiholoģijas asociācija. [tiešsaite]. Rīga: Sociopsiholoģijas asociācija, 2006 –, [atsauce – 28.12.2012.]. Pieejams: <http://www.philos.lv/definijas.html>

Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006. – 2015. gadam “Nacionāla valsts” [tiešsaite]. Rīga: LRKM, 2006 – [atsauce – 15.01.2013.]. Pieejams: <http://www.km.gov.lv/lv/ministrija/vadlinijas.html>

PIELIKUMI

1. pielikums
Aptauja vecākiem

Cienījamie vecāki!

Labdien, esmu Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes 2. kursa Izglītības zinātņu maģistra studente Agnese Mālere. Maģistra darba ietvaros veicu pētījumu par to, kā mācības mūzikas skolā veicina bērnu gatavību dzīvei mūsdienu sabiedrībā. Aptaujas mērķis ir noskaidrot, kā vecāki vērtē mūzikas izglītību un tās saistību ar dzīvesprasmju apguvi. Lai varētu izvērtēt šo jautājumu, lūdzu Jūs aizpildīt aptauju. Aptauja ir konfidenciāla.

Izlasiet katru apgalvojumu un atzīmējiet to atbildi, kura vistuvāk atbilst Jūsu viedoklim.

1. Kuras no minētajām prasmēm, Jūsaprāt, palīdz attīstīt mūzikas izglītība?

	Piekrītu	Vairāk piekrītu, nekā nepiekrītu	Vairāk nepiekrītu, nekā piekrītu	Pilnīgi nepiekrītu
a) patstāvīgi mācīties				
b) radoši izpausties				
c) komunicēt				
d) uzņemties atbildību				
e) pieņemt lēmumus				
f) izvērtēt sevi				
g) būt iecietīgam pret citiem				
h) izvērtēt situāciju				
i) ieklausīties citos				
j) būt uzņēmīgam				

k) organizēt				
l) pārvaldīt emocijas				
m) darboties komandā				

2. Vai esat novērojis/ -usi bērņā kādas izmaiņas kopš viņš nodarbojas ar mūziku?

	Piekrītu	Vairāk piekrītu, nekā nepiekrītu	Vairāk nepiekrītu, nekā piekrītu	Nepiekrītu
a) kļuvis jūtīgāks, emocionālāks				
b) uzlabojusies disciplīna				
c) labprātāk komunicē gan ar pieaugušajiem				
d) labprātāk komunicē gan ar vienuaudžiem				
e) mazāk satraucas				
f) vairāk satraucas				
g) izsaka savu pamatotu viedokli				
h) prasmīgāk izvērtē situācijas				
i) atbildīgāk pilda savus pienākumus				
j) veiksmīgāk saskata cēloņsakarības				
k) uzlabojušās sekmes vispārizglītojošā skolā				
l) pasliktinājušās sekmes				

vispārizglītojošās skolās				
m) prot lietderīgāk saplānot savu laiku				
n) kļuvis radošāks dažādās dzīves situācijās				
o) prot rast risinājumus dažādām problēmām				
p) izsaka vēlmi apmeklēt dažādus kultūras pasākumus				
s) bērns izrāda savas emocijas				

3. Kāds ir Jūsu viedoklis par mūzikas izglītību mūzikas skolā?

Apgalvojums	Piekrītu	Vairāk piekrītu, nekā nepiekrītu	Vairāk nepiekrītu, nekā piekrītu	Nepiekrītu
a) mūzikas izglītība ir pieejama ikvienam				
b) mācības orientētas vairāk uz rezultātu, nekā uz procesu				
c) mūzikas izglītība atbilst šodienas cilvēka vajadzībām				
d) pēc programmas apguves nepieciešama apliecības saņemšana				
e) nepieciešamas ieskaites				
f) nepieciešams eksāmens 1x gadā				
g) mūzikas skolas prasības kopumā				

ir pārāk augstas				
h) visi nevar mācīties pēc vienas programmas				
i) mūzikas izglītība veicina intelekta attīstību				
j) iegūtās zināšanas iespējams izmantot citās dzīves jomās				
k) kopējais mācību ilgums mūzikas skolā ir				
k1) pietiekams				
k2) par īsu				
k3) par garu				
l) Individuālo instrumentspēles vai vokālo nodarbību skaits (2x) nedēļā ir				
l1) pietiekams				
l2) par maz				
l3) par daudz				
m) mūzikas teorijas priekšmetu nodarbību skaits (2x) nedēļā ir				
m1) pietiekams				
m2) par maz				
m3) par daudz				
n) bērns labprāt apmeklē nodarbības				
o) bērna nodarbošanās ar mūziku veicinājusi Jums lielāku interesi par mūziku				
p) pedagogi iespēju robežās				

pielāgojas bērna spējām				
r) pedagogi strādā radoši				
x) kolektīvā muzicēšana ir obligāti nepieciešama				

Paldies par atsaucību!

Cienījamie pedagogi!

Labdien, esmu Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes 2. kursa Izglītības zinātņu maģistra studente Agnese Mālere. Maģistra darba ietvaros veicu pētījumu par to, kā mācības mūzikas skolā veicina bērnu gatavību dzīvei mūsdienu sabiedrībā. Aptaujas mērķis ir noskaidrot, kā pedagogi vērtē mūzikas izglītību un tās saistību ar dzīvesprasmju apguvi. Lai varētu izvērtēt šo jautājumu, lūdzu Jūs aizpildīt aptauju. Aptauja ir konfidenciāla.

Izlasiet katru apgalvojumu un atzīmējiet to atbildi, kura vistuvāk atbilst Jūsu viedoklim.

1. Kuras no minētajām prasmēm, Jūsaprāt, palīdz attīstīt bērnam mūzikas izglītība?

	Piekrītu	Vairāk piekrītu, nekā nepiekrītu	Vairāk nepiekrītu, nekā piekrītu	Nepiekrītu
a) patstāvīgi mācīties				
b) radoši izpausties				
c) komunicēt				
d) uzņemties atbildību				
e) pieņemt lēmumus				
f) izvērtēt sevi				
g) būt iecietīgam pret citiem				
h) izvērtēt situāciju				
i) ieklausīties citos				
j) būt uzņēmīgam				

k) organizēt				
l) pārvaldīt emocijas				
m) darboties komandā				

3. Vai esat novērojis/ -usi audzēknī kādas izmaiņas kopš viņš nodarbojas ar mūziku?

	Piekrītu	Vairāk piekrītu, nekā nepiekrītu	Vairāk nepiekrītu, nekā piekrītu	Nepiekrītu
a) kļuvis jūtīgāks, emocionālāks				
b) uzlabojusies disciplīna				
c) labprātāk komunicē gan ar pieaugušajiem				
d) labprātāk komunicē gan ar vienuaudžiem				
e) mazāk satraucas				
f) vairāk satraucas				
g) izsaka savu pamatotu viedokli				
h) atbildīgāk pilda savus pienākumus				
i) prasmīgāk izvērtē situācijas				
j) veiksmīgāk saskata cēloņsakarības				
t) kļuvis radošāks nodarbībās				
u) izsaka vēlmi piedalīties dažādos pasākumos				
v) vairāk noslēdzies sevī				

3. Kāds ir Jūsu viedoklis par mūzikas izglītību mūzikas skolā?

Apgalvojums	Piekrītu	Vairāk piekrītu, nekā nepiekrītu	Vairāk nepiekrītu, nekā piekrītu	Nepiekrītu
a) mūzikas izglītība ir pieejama ikvienam				
b) mācības orientētas vairāk uz rezultātu, nekā uz procesu				
c) mūzikas izglītība atbilst šodienas cilvēka vajadzībām				
d) pēc programmas apguves nepieciešama apliecības saņemšana				
e) nepieciešamas ieskaites				
f) nepieciešams eksāmens 1x gadā				
g) mūzikas skolas prasības kopumā ir pārāk augstas				
h) visi nevar mācīties pēc vienas programmas				
i) mūzikas izglītība veicina intelekta attīstību				
j) iegūtās zināšanas iespējams izmantot citās dzīves jomās				
k) kopējais mācību ilgums mūzikas skolā ir				
k1) pietiekams				
k2) ar īsu				

k3) par garu				
l) individuālo instrumentspēles vai vokālo nodarbību nodarbību skaits (2x) nedēļā ir				
l1) pietiekams				
l2) par maz				
l3) par daudz				
m) mūzikas teorijas priekšmetu nodarbību skaits (2x) nedēļā ir				
m1) pietiekams				
m2) par maz				
m3) par daudz				
t) pedagogs ar audzēkni pārrunā aktualitātes mūzikas pasaulē				
u) mūzikas skola sadarbojas ar dažādām organizācijām, institūcijām				
v) mācību procesā lietoju dažādas metodes				
z) Mūzikas skola nodrošina iespēju bērnam uzstāties arī ārpus mūzikas skolas				
y) Latvijā profesionālu mūziķu ir par daudz				

Paldies par atsaucību!

3.pielikums
 Faktoru griešana

1 griešana				
	Component			
	1	2	3	4
j1a	,498	,500		
j1b		,784		
j1c	,632			-,400
j1d	,736			
j1e	,782			
j1f			,853	
j1g			,626	,515
j1h	,761			
j1i		,482		,428
j1j		,761		
j1k		,564		
j1l				,780
j1m	,674			

2 griešana			
	Component		
	1	2	3
j1a	,561		,430
j1b			,823
j1c	,596		
j1d	,704		
j1e	,743		
j1f		,686	
j1g		,827	
j1h	,722		
j1i		,548	,422
j1j			,728
j1k			,526
j1l		,591	
j1m	,729		

3 griešana		
	Component	
	1	2
j1a	,469	,403
j1b		,749
j1c	,468	
j1d	,761	
j1e	,800	
j1f		,410
j1g	,405	
j1h	,777	
j1i		,587
j1j		,737
j1k		,576
j1l	,448	
j1m	,660	

T – testa rezultāti komponentei – sadarbība un spriestspēja

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
									95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
KprasmesF1	Equal variances assumed	,110	,740	-,216	198	,829	-,10309	,47790	-1,04551	,83933
	Equal variances not assumed			-,215	190,340	,830	-,10309	,47993	-1,04976	,84357

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
									95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
KprasmesF2	Equal variances assumed	7,292	,008	-2,799	198	,006	-,83335	,29768	-1,42038	-,24632
	Equal variances not assumed			-2,827	184,387	,005	-,83335	,29474	-1,41485	-,25185

T – testa rezultāti komponentei – inovatīvisms

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
									95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-taile d)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
Kprasmes F3	Equal variances assumed	1,099	,296	-,256	198	,798	-,05865	,22898	-,51021	,39290
	Equal variances not assumed			-,255	188,696	,799	-,05865	,23011	-,51256	,39526

Independent Samples Test											
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2- taile d)	Mean Difference	Std. Error Differenc e	Lower	Upper	
j2ak	Equal varianc es assume d	19,051	,000	-5,761	198	,000	-,68962	,11971	-,92569	-,45355	
	Equal varianc es not assume d			-5,822	182,390	,000	-,68962	,11846	-,92334	-,45590	
j2bk	Equal varianc es assume d	9,134	,003	-3,256	198	,001	-,41798	,12835	-,67109	-,16486	
	Equal varianc es not assume d			-3,275	194,917	,001	-,41798	,12764	-,66971	-,16624	

	Equal vari- anc- es not assum- ed			-1,664	197,999	,098	-,18977	,11402	-,41462	,03508
j2jk	Equal vari- anc- es assum- ed	8,900	,003	-2,544	198	,012	-,30467	,11975	-,54083	-,06852
	Equal vari- anc- es not assum- ed			-2,557	195,723	,011	-,30467	,11915	-,53965	-,06969

Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
								95% Confidence Interval of the Difference	
	F	Sig.	t	df	Sig. (2- tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
j3ak Equal variances assumed	,819	,366	-2,562	198	,011	-,39085	,15257	-,69172	-,08998
			-2,558	195,935	,011	-,39085	,15277	-,69213	-,08957
j3hk Equal variances assumed	22,012	,000	-5,167	198	,000	-,51236	,09915	-,70789	-,31683
			-5,248	163,445	,000	-,51236	,09763	-,70514	-,31958

